

# DISCRIMINATI E DIVERSITEIT

JAARVERSLAG 2008

CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN VOOR RACISMEBESTRIJDING





## INHOUDSTAFEL

<b>Voorwoord</b>	4
<b>Hoofdstuk 1: Onder de loep</b>	6
<b>1. Werken: naar een beter diversiteitsbeleid</b>	8
1.1. Analyse van de meldingen 2008	9
1.2. Werving en selectie	10
1.3. Arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden	12
1.4. Beëindiging van een arbeidscontract	13
1.5. CAO 38, 95 en 26	14
<b>2. Wonen: iedereen gelijke toegang tot huisvesting garanderen</b>	18
2.1. Analyse van de meldingen 2008	19
2.2. Bewustmaking en informatie: essentiële stappen in de strijd tegen discriminatie op de huisvestingsmarkt	21
<b>3. Toegankelijkheid en het sociale leven: goede praktijken ontwikkelen</b>	26
3.1. Analyse van de meldingen 2008	27
3.2. Openbaar vervoer	28
3.3. Toegang tot winkels en horecazaken: geleidehonden	30
3.4. Studies	31
<b>4. Weten: gelijke kansen en diversiteit in het onderwijs</b>	34
4.1. Analyse van de meldingen 2008	35
4.2. Vlaamse Onderwijsraad (Vlor): Commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen	37
4.3. Commissie Leerlingenrechten	38
4.4. Wedstrijd 'Préparé Bizar?'	39
4.5. Decreet sociale gemengdheid (Franse Gemeenschap): de mislukking van een broodnodige hervorming	40
<b>5. Omgaan met diversiteit bij 65-plussers: colloquium en seminars</b>	42
<b>6. Haatdelicten</b>	46
6.1. Haatmisdrijven	47
6.2. Hatespeech op internet: stijging van hatespeech in kettingmails en sociale netwerksites	50
6.3. Waakzaamheidscel antisemitisme	55
<b>7. Naar een interreligieuze samenleving</b>	56
7.1. Islamofobie: van angst voor de islam tot haat voor moslims?	57
7.2. Religieuze of levensbeschouwelijke symbolen: uitwerking van een informatiemedium voor het grote publiek	64
<b>8. Regionaal en lokaal beleid: naar een netwerk van lokale meldpunten</b>	66
8.1. Conferentie: 'Pas de deux' – Gedeelde visie op integratie in België?	67
8.2. Meldpunten discriminatie Vlaanderen	71
8.3. Samenwerkingsakkoorden met het Waalse Gewest en de Franstalige Gemeenschap	73
<b>Hoofdstuk 2: Internationale werking</b>	74
1. Voorstel voor een nieuwe antidiscriminatie-richtlijn: verder dan de arbeidsmarkt	76
2. Kaderbesluit voor een betere juridische samenwerking tegen racistische wetsovertredingen	78
3. Het Centrum als Belgisch Nationaal Contactpunt voor Integratie	79
4. Equinet: 'Tussen onpartijdigheid en ontvankelijkheid: organisaties voor gelijkheid van kansen en procedures voor onafhankelijkheid'	80
5. Het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (FRA)	81
6. Het netwerk van nationale contactpunten RAXEN – Racisme en Xenofobie	82
7. Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI)	83

<b>Hoofdstuk 3: Overzicht van de aanbevelingen van het Centrum</b>	84
<b>Hoofdstuk 4: Cijfers</b>	94
1. Algemeen overzicht van alle meldingen	96
2. Zogenaamd ras, huidskleur, herkomst, nationale of etnische afstamming	106
3. Handicap	109
4. Geloof of levensbeschouwing	110
5. Leeftijd	111
6. Seksuele geaardheid	112
7. Gezondheidstoestand	113
8. Vermogen	114
9. Externe cijfers	115
<b>Hoofdstuk 5: Wetgeving en rechtspraak</b>	122
<b>1. Overzicht van de antidiscriminatiewetgeving</b>	124
<b>2. Aanbevelingen m.b.t. de antidiscriminatiewetgeving</b>	130
2.1. Federaal niveau	131
2.2. Gewesten en gemeenschappen	132
2.3. Federaal niveau, gewesten en gemeenschappen	134
<b>3. Overzicht nationale rechtspraak per discriminatiegrond</b>	136
3.1. Burgerrechtelijke rechtspraak	137
3.2. Strafrechtelijke rechtspraak	140
<b>4. Rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en internationale rechtspraak</b>	144
4.1. Grondwettelijk Hof	145
4.2. Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen	146
4.3. Europees Hof voor de Rechten van de Mens	148
<b>Bijlagen</b>	150
Bijlage 1: Wetgevende en reglementaire maatregelen ter bestrijding van racisme en raciale discriminaties en/of ter bevordering van de integratie en de maatschappelijke samenhang	152
Bijlage 2: Overzicht van de meldpunten racisme en discriminatie	153

# Voorwoord



## 2008, een jaar van concrete uitdagingen

De gewesten en gemeenschappen hebben het voorbije jaar heel wat wetgevend werk verricht om de Europese richtlijnen over de bestrijding van discriminatie en gelijke kansen om te zetten. In dit jaarverslag vindt u een volledig overzicht van deze nieuwe wetteksten met hun inhoud en gevolgen.

De nieuwe decreten en ordonnanties betekenen niet alleen een betere bescherming voor mogelijke slachtoffers van discriminatie, ze vormen ook een volgende stap voor de oprichting van een interfederaal Centrum dat als opdracht heeft alle slachtoffers van discriminatie optimaal te ondersteunen, ongeacht waar ze zich bevinden en waar ze worden gediscrimineerd.

## 2008, ook een jaar van vernieuwing

Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (verder: 'het Centrum') heeft een nieuwe Raad van Bestuur met Hervé Hasquin als voorzitter en Ann Verreth als ondervoorzitter. Deze raad zal alle dossiers nauwgezet volgen en nog meer dan vroeger actief meewerken aan het formuleren van adviezen en aanbevelingen.

Het Centrum staat voor een aantal nieuwe uitdagingen (nieuwe bevoegdheden toegekend door de nieuwe decreten en ordonnanties) en heeft daarom besloten om zijn algemene structuur te herzien. De nieuwe structuur moet het Centrum helpen om zijn driedelige takenpakket naar behoren uit te voeren (meldingen van discriminatie behandelen; informeren, bewust maken en vormen; adviezen en aanbevelingen formuleren). De herstructurering is nog volop aan de gang, maar twee nieuwe diensten zijn al opgericht, met name een 'Eerstelijnsdienst' en een cel 'Adviezen en Aanbevelingen'.

Dankzij de Eerstelijnsdienst, die vandaag als het eerste aanspreekpunt fungeert, vindt u in dit verslag een luik 'cijfers' dat samen met de andere diensten van het Centrum is samengesteld. Het biedt een gedetailleerde blik op de meldingen die het Centrum in 2008 heeft ontvangen.

De cel Adviezen en Aanbevelingen maakte het dan weer mogelijk om, opnieuw in samenwerking met de andere diensten van het Centrum, een reeks aanbevelingen in dit jaarverslag op te nemen die het Centrum in 2008 over tal van onderwerpen heeft uitgebracht, zoals de antidiscriminatiewetgeving, toegang tot sport- en cultuurevenementen voor personen met een handicap, discriminatie op de huisvestingsmarkt, aanpak van cyberhate, enz.

We maken in dit voorwoord van de gelegenheid gebruik om alle externe instellingen te bedanken die we hebben gevraagd om hun visie te geven op thema's die het Centrum nauw aan het hart liggen, zoals de toegankelijkheid van het openbaar vervoer voor personen met een handicap, de gelijke behandeling in de huisvesting, de bestrijding van discriminatie op de arbeidsmarkt, de diversiteit in rust- en verzorgingstehuizen en de integratie van nieuwkomers.

Rest ons alleen nog u veel leesplezier te wensen. Met eventuele opmerkingen bij dit jaarverslag kan u altijd bij ons terecht.

Edouard Delruelle, *Adjunct-directeur*  
Jozef De Witte, *Directeur*

*Noot: Het Centrum brengt over zijn activiteiten in 2008 nog drie andere jaarverslagen uit: 'Jaarverslag Migratie 2008', 'Jaarverslag Mensenhandel/Mensensmokkel 2008' en 'Jaarverslag Algemene werking 2008'.*



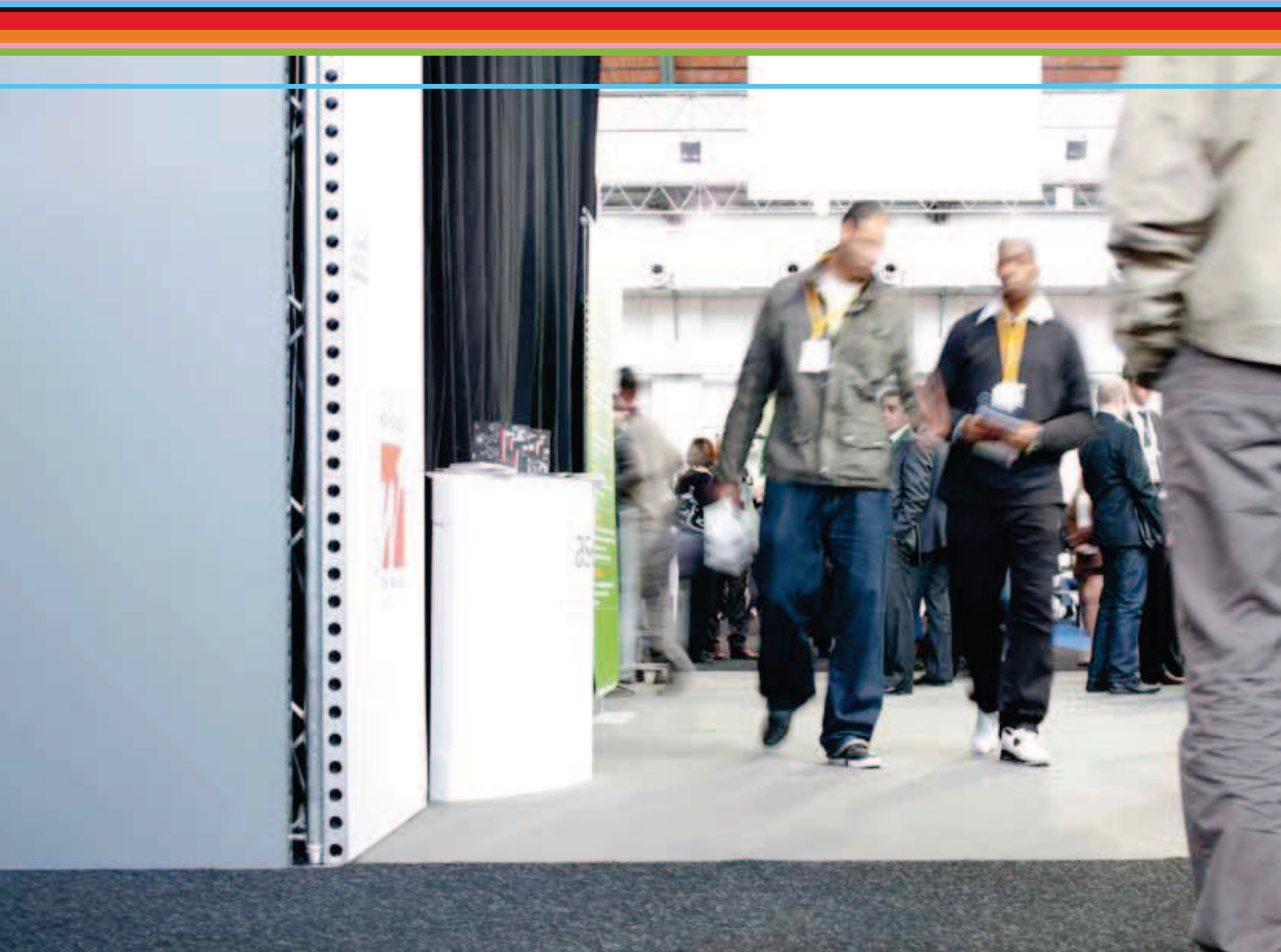
Hoofdstuk 1

# ONDER DE LOEP





# 1. Werken: naar een beter diversiteitsbeleid



## 1.1. Analyse van de meldingen 2008

In 2008 behandelde het Centrum binnen zijn bevoegdheid 380 nieuwe meldingen betreffende (vermeende) discriminatie in de context van arbeid en werkgelegenheid. Ongeveer de helft van deze meldingen hield verband met criteria die beschermd worden door de antiracismewet. De andere helft was gerelateerd met de toepassing van de antidiscriminatiewet, en dan vooral handicap, gezondheid, leeftijd en geloof / levensbeschouwing.

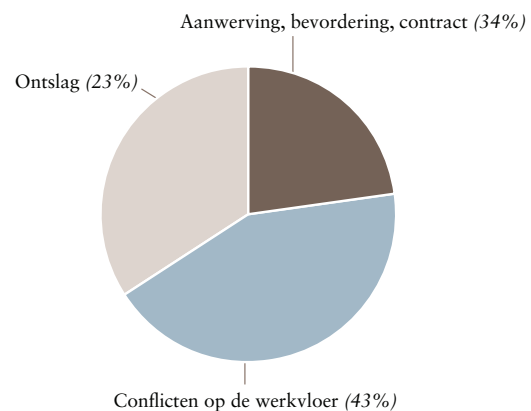
Voor wat de criteria uit de antiracismewet betreft, houdt iets minder dan de helft van de meldingen verband met conflicten inzake arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, ongeveer een derde met aanwerving en een kleiner deel met ontslag.

*“Mevrouw, Mijnheer,*

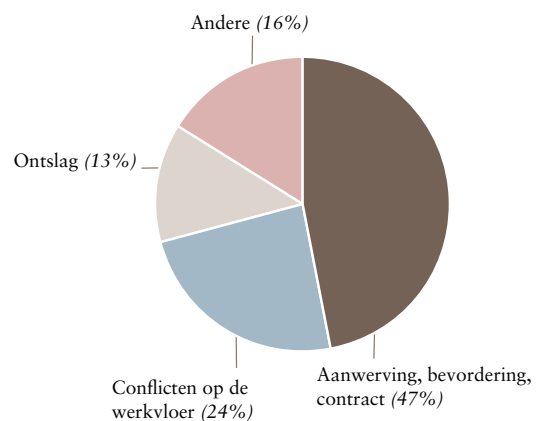
*Ik stuur u deze mail omdat ik een slachtoffer ben van racistische uitlatingen van een collega. (...) Omwille van die racistische uitlatingen heb ik gevraagd om overgeplaatst te worden naar een andere dienst. Gisteren kwam deze persoon binnen in het bureau van mijn directeur en zei me “als jij niet geadopteerd zou zijn, zou jij in een bordeel in India werken”. Dat is al drie jaar dat ik hierop niet reageer, maar nu heb ik er genoeg van. (...) Ik heb meerdere getuigen, maar ik weet niet hoe ik correct een klacht kan indienen...”*

De meldingen behandeld vanuit de antidiscriminatiewet situeren zich dan weer voor de helft in de fase van aanwerving en hebben voor een kwart betrekking op de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Een geringer aantal meldingen houdt verband met ontslag.

Grafiek 1.1.a: Meldingen werkgelegenheid 2008: raciale criteria (n=169)



Grafiek 1.1.b: Meldingen werkgelegenheid 2008: niet-raciale criteria (n=211)



## 1.2. Werving en selectie

Een reeks stimulerende beleidsinitiatieven streeft naar een groeiende diversiteit op de arbeidsmarkt: een work in progress dat al effect heeft. Toch wordt de toegang tot de arbeidsmarkt vandaag nog steeds bemoeilijkt door bewuste of onbewuste discriminatiemechanismen.

Uit de meldingen blijkt dat (vooral) 40- tot 45-plussers in bepaalde sectoren minder kans maken dan jongere sollicitanten om door te stoten binnen de selectieprocedure. Leeftijdsgebonden stereotiepen – bijvoorbeeld als zou men vanaf een bepaalde leeftijd per definitie minder geschikt zijn voor fysieke en/of mentaal belastende taken, onvoldoende flexibel zijn om zich in te passen binnen een jeugdige bedrijfscultuur, enz. – blijken vaak uiterst hardnekkig.

Oudere sollicitanten kunnen indirect benadeeld worden wanneer een werkgever hun eerdere beroepservaring opvat als overkwalificatie voor de vacante functie, of er bij voorbaat van uitgaat dat de kandidaat niet zal instemmen met (lagere) loonvoorwaarden. Of nog zou het volgens sommige werkgevers onvoldoende rendabel zijn om te investeren in iemand die op korte of middellange termijn op (brug)pensioen kan gaan. Dergelijke opvattingen gaan niet enkel voorbij aan de realiteit van de arbeidsmarkt, maar staan bovendien op gespannen voet met de antidiscriminatiewet.

In 2008 werkte het Centrum naar Nederlands voorbeeld een webtool uit die werkgevers en andere belanghebbenden toelaat om na te gaan of bepaalde leeftijdsnormen conform met de antidiscriminatiewet<sup>1</sup> zijn.

De afwijzing van sollicitanten met een bepaalde handicap of ziekte houdt vaak verband met overwegingen inzake arbeidswelzijn en -veiligheid. Recente voorbeelden zijn onder meer de uitsluiting van personen met diabetes type 2 voor havenarbeid (het Centrum formuleerde een omstandig advies naar aanleiding van twee concrete zaken), een dove man wiens sollicitatie bij voorbaat geweigerd werd ondanks zijn kwalificaties en relevante beroepservaring (het Centrum deed een beroep op de arbeidsinspectie voor verder onderzoek), een verkeersagente aan wie initieel een bevordering werd ontzegd omdat zij voordien borstkanker had (na tussenkomst van het Centrum

en de vakbond verkreeg de agente alsnog de nodige medische goedkeuring).

Wanneer men een handicap of ziekte bij voorbaat als een onaanvaardbaar risico beschouwt, wordt de grens tussen arbeids- en selectiegeneskunde wel erg troebel. Bovendien stelt het Centrum vast dat risico's vaak minder dwingend worden ingeschat wanneer eenzelfde handicap of ziekte zich manifesteert na de indiensttreding. In dat geval is men sneller geneigd om een aanpassing van het werk, de arbeidspost of de bedrijfsorganisatie in overweging te nemen. Vanuit het oogpunt van de antidiscriminatiewet vallen dergelijke dubbele standaarden moeilijk te verantwoorden.

Een sollicitant met een handicap kan ook benadeeld worden wanneer een selectieproef onaangepast is aan zijn of haar fysieke, zintuiglijke of andere beperking. Zo behandelde het Centrum in 2008 de melding van een man die omwille van zijn aandoening niet in staat was om een computergestuurde proef binnen de beschikbare tijd tot een goed einde te brengen. De instantie die moest oordelen over zijn kandidatuur erkende dat men ten onrechte geen gevolg had gegeven aan zijn voorafgaande vraag om aanpassingen en zorgde voor de nodige correctie.

Werkzoekenden van etnische herkomst krijgen vaak te maken met veelal onbedoelde en onrechtstreeks discriminerende drempels. Zo wordt in veel vacatures nog steeds gevraagd naar kandidaten die het Nederlands (of het Frans) als moedertaal hebben, terwijl men eigenlijk enkel op zoek is naar kandidaten die deze taal zeer goed beheersen. Via indirect bewijs slaagt men er in uitzonderlijke gevallen in aan te tonen dat de weigering van sollicitanten of de negatieve beoordeling van hun persoonlijkheid en werkervaring rechtstreeks is ingegeven door stereotypen over etnische herkomst ('zwarten zijn lui', 'vreemdelingen zijn onbetrouwbaar', enz.). Ook wordt bij de selectie nog wel eens rekening gehouden met de discriminatoire voorkeuren van het cliënteel.

De verdeling van de bewijslast in de antidiscriminatiewet van 2007 en een verbeterde samenwerking tussen het Centrum en de arbeidsinspectiediensten, hebben bijvoorbeeld geleid tot meer gerichte controles in de sector van de selectie- en uitzendkantoren. Ze hebben de zelfregulering vanuit de sector een nieuwe impuls gegeven en

1 Dit instrument is sinds maart 2009 beschikbaar op de website van het Centrum: [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

aangezet tot verdere inspanningen. Uit vaststellingen in dossiers blijkt immers dat bedrijven nog vragen om ‘geen Turken’ meer door te sturen, dat uitzendkantoren uitdrukkelijk de huidskleur vermelden of dat dienstenchequebedrijven hun klanten de keuze laten om geen allochtone poets hulp te sturen.

Het Centrum blijft nog steeds sporadisch meldingen en adviesvragen ontvangen over de Belgische nationaliteitsvereiste in openbare diensten. Nog te vaak wordt dit criterium als automatisme gehanteerd, ook ten aanzien van contractuele functies.

.....

“Aangezien ik momenteel werkloos ben, schuim ik dagelijks de websites voor werkaanbiedingen af. Via verschillende kanalen heb ik mijn kandidatuur ingediend voor een vacature van bedrijf x. Op een ochtend kreeg ik een telefoontje van een consulente van een uitzendkantoor. Zij zei me dat bedrijf x geen werknemers aanwerft ouder dan 35-36 jaar, omwille van het imago van het bedrijf. (...) Ik heb besloten dit niet zo te laten en heb prompt contact opgenomen met de VDAB en er een klacht neergelegd wegens discriminatie op basis van leeftijd. Daarnaast zou ik ook klacht willen neerleggen bij uw dienst. (...) Ze zeggen het niet openlijk, maar laten goed blijken dat oudere werknemers niet welkom zijn op allerlei manieren...”

.....

### 1.3. Arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden

Niettegenstaande het voorgaande, ontvangt het Centrum meer en meer vragen waaruit blijkt dat werkgevers zich inspinnen voor een leeftijdsbewust personeelsbeleid. Dit is uiteraard een positieve evolutie. Anderzijds kennen bepaalde structurele kwesties – zoals bijvoorbeeld de leeftijdsbarema's in bepaalde sectoren – tot op heden nog geen genoegzame oplossing.

Wanneer de evenwaardige professionele participatie van een werknemer met een handicap in het gedrang komt omdat het werk, de arbeidspost of de bedrijfsorganisatie onvoldoende aangepast is aan diens beperking, moet men volgens de antidiscriminatiewet streven naar een (redelijke) aanpassing. Het Centrum stelt vast dat werkgevers zich nog onvoldoende bewust zijn van deze verplichting, of dat de noodzakelijke dialoog hieromtrent tussen de werkgever, arbeidsgeneesheer-preventieadviseur, werknemer en eventueel vakbond moeilijk verloopt. Men laat vaak na te onderzoeken in welke mate de eventuele financiële belasting van een aanpassing gecompenseerd wordt door het steunmiddelenbeleid van de overheid. Maar ook over de mogelijke aard van een redelijke aanpassing blijven misverstanden bestaan. Zo volstaat het in voorkomend geval niet om materiële aanpassingen te treffen – een hellend vlak voor een rolstoelgebruiker of aangepaste hard- en software voor iemand met een visuele beperking, enz. – maar is het aangewezen om het takenpakket van de persoon aan te passen, dan wel een nieuwe arbeidsplaats te voorzien. Een concreet voorbeeld is dat van een cipier met ernstige rugklachten, die na een bemiddelende tussenkomst van het Centrum een overplaatsing naar een minder belastende functie verkreeg.

Regelmatig ontvangt het Centrum meldingen en adviesvragen over de toelaatbaarheid van neutraliteitsclausules in privébedrijven. Het dragen van uiterlijke tekenen van geloof of levensbeschouwing wordt hierbij op absolute wijze verboden via het arbeidsreglement. Uit een bevraging<sup>2</sup> van het Centrum in 2005 bleek nog dat werkgevers een grotere bereidheid vertoonden om hieromtrent geen principiële standpunten in te nemen. Veeleer wensten zij via dialoog en overleg op zoek te gaan naar pragmatische oplossingen.

De meeste meldingen en klachten omtrent etnische herkomst op het werk, hebben te maken met spanningen, racistische beledigingen en pesterijen tussen collega's en het uitblijven van een gepaste reactie door de leidinggevenden. Een vaak bijzonder primitief en menonwaardig woordgebruik ("vuile makkak", "zwarte apen", enz.) in combinatie met groepsdruk kan leiden tot verminderde arbeidsprestaties omwille van zware psychische schade en het moeilijker samenwerken in teamverband. Niet zelden leidt dit tot de overplaatsing of het ontslag van de betrokkene. Slechts een gering aantal werknemers weten dat zij een beroep kunnen doen op de tussenkomst van de (externe) preventieadviseur 'psychosociale belasting op het werk' om de werkgever te herinneren aan zijn verantwoordelijkheden op het vlak van welzijn.

2 De bevraging 'Actieve publieke uiting van religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen. Ervaringen, praktijken, beleid' is beschikbaar op de website van het Centrum: [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) onder de rubriek 'publicaties'.

## 1.4. Beëindiging van een arbeidscontract

Het Centrum kwam in 2008 meermaals tussen bij de beëindiging van een arbeidsbetrekking ingegeven door de leeftijd, handicap of gezondheidstoestand van de werknemer.

Zo besliste een werkgever om een oudere werknemer te ontslaan op basis van een (al dan niet bewuste) misinterpretatie van een overheidsmaatregel die het financieel aantrekkelijk maakt om jongere werklozen aan te werven. Zelfs nadat de bevoegde minister aangaf dat dit geenszins de bedoeling was van de maatregel, weigerde de werkgever de ontslagbeslissing te herzien. Gezien het flagrante karakter van de feiten besliste het Centrum zich in rechte te voegen in de zaak die ingeleid werd door de vakbond van deze persoon.

Het Centrum ontving in 2008 ook een aantal adviesvragen vanwege werkgevers en sociale partners over de strekking van het verbod van (leeftijds)discriminatie in het kader van een bedrijfsherstucturerings. Hieruit spreekt de bewustwording dat beschermde criteria uit de antidiscriminatiewet (zoals leeftijd) een hypotheek kunnen leggen op een sociaal plan. De wet voorziet immers in de nietigheid van strijdige bepalingen en clausules.

In bepaalde gevallen wordt de arbeidsbetrekking beëindigd, omdat de werknemer ten gevolge van een handicap (eventueel arbeidsongeval of ziekte) langdurig afwezig is en/of definitief ongeschikt wordt bevonden voor de functie waarin hij werd aangeworven. In dat geval staan het 'klassieke' arbeidsrecht en de antidiscriminatiewet op gespannen voet met elkaar. Het Centrum blijft ijveren voor een betere afstemming tussen de regelgevingen en ontwikkelde in 2008 naar aanleiding van een adviesvraag van een vakbond bijvoorbeeld een aantal prejudiciële vragen voor zowel het Grondwettelijk Hof als het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

Om problemen van etnische herkomst op de werkvloer op een oneigenlijke manier op te lossen, gebruiken werkgevers soms de mogelijkheid om een tijdelijk contract niet te verlengen of een vast contract op te zeggen met een opzeggingstermijn of -vergoeding.

Los van vragen die zich situeren op het vlak van een kwalitatief personeels- en diversiteitsbeleid, merken we op dat de antidiscriminatie- en antiracismewet mogelijk-

heden bieden op bijkomende schadevergoeding indien blijkt dat de beëindiging gebeurde op basis van een criterium beschermd door deze wetten.

.....

“Ik ben gedurende meer dan zes jaar tewerkgesteld geweest bij een kmo. Via het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap had ik ervoor gezorgd dat mijn werkgever een loonsubsidie kreeg. Plotseling werd zonder enige voorafgaande verwittiging mijn contract met onmiddellijke ingang verbroken. Ik was het jaar ervoor langdurig afwezig geweest door mijn handicap. Ik bleek ineens niet meer te voldoen. (...) Het lijkt alsof hier misbruik werd gemaakt van het ontslagrecht op basis van mijn (minder) functioneren als minder-valide, hoewel mijn werkgever daarvoor een belangrijke financiële vergoeding ontving. (...) Wat kan ik doen om dit aan te klagen of op een of andere manier mijn werkgever tot de orde te roepen?”

.....

## 1.5. CAO 38, 95 en 26

Ondernemingen of organisaties vragen het Centrum regelmatig om advies bij de uitwerking van een non-discriminatiecode of de inlassing van non-discriminatie clausules in het arbeidsreglement.

Er bestaan een reeks gedragsregels die vrij vergelijkbaar zijn met een non-discriminatiecode in uiteenlopende juridische instrumenten. Zo voorziet onder meer ook de nationale collectieve arbeidsovereenkomst (cao) nr. 38 niet enkel een discriminatieverbod in het kader van werving en selectie, maar bevat zij ook een aantal gedragsregels voor recruteerders, werkgevers en sollicitanten.

Een dergelijke nationale cao wordt afgesloten in de Nationale Arbeidsraad (NAR). Deze raad is paritair samengesteld uit werknemers- en werkgeversorganisaties. Een nationale cao heeft in principe betrekking op alle sectoren van de economie, maar blijft ondergeschikt aan de arbeids- of nondiscriminatiewetgeving. In het kader van het interprofessioneel akkoord 2007-2008 hadden de sociale partners hun voornemen kenbaar gemaakt om het discriminatieverbod uit deze cao nr. 38 (werving en selectie) uit te breiden tot alle fasen van de arbeidsrelatie.

Voor het Centrum was dit dan ook een ideale aanleiding om een aanbeveling te richten aan de Nationale Arbeidsraad, met de suggestie om tussen de sociale partners niet enkel een discriminatieverbod, maar ook een model-gedragscode op interprofessioneel niveau overeen te komen met betrekking tot non-discriminatie gedurende alle fasen van de arbeidsrelatie. Deze algemene model-gedragscode zou dan nadien op sectoraal niveau verder aangepast en geconcretiseerd kunnen worden, rekening houdend met de noden en bijzonderheden van iedere sector (bijvoorbeeld transport, voeding, enz.). Een sectorale cao wordt afgesloten in een paritair comité dat bevoegd is voor een bepaalde sector. Deze cao is ondergeschikt aan de wetgeving en nationale cao's, maar staat boven cao's die op bedrijfsniveau worden afgesloten.

De sociale partners hebben er voor gekozen om de bestaande cao nr. 38 te moderniseren en daarnaast een nieuwe nationale cao nr. 95 af te sluiten, die betrekking heeft op alle fasen van de arbeidsrelatie.

Voor een bespreking van deze beide instrumenten verwijzen wij naar de bijdrage van de Nationale Arbeidsraad in dit jaarrapport.

Het Centrum is bijzonder verheugd over de sensibilisatie vanuit de sociale partners voor onbewuste en indirecte discriminatie bij zijn leden. In punt I van de bijlage bij cao nr. 38sexies stellen de sociale partners: "Ongelijke behandeling vindt niet altijd volledig bewust plaats. Het kan gaan om ingeslopen gewoonten of achterhaalde functie-eisen. Daarom is er een bewuste inzet van de ondernemingen nodig. Het gaat om een groeiprocess; onderhavige [gedragscode] wil aanbevelingen doen die de juiste richting aanwijzen". De inspanningen vanuit de Nationale Arbeidsraad zijn richtinggevend, maar niet vrijblijvend, zoals voorzien in artikel 7 van de cao nr. 38sexies: "De [interprofessionele organisaties van werkgevers en werknemers] gaan de verbintenis aan bij hun leden hun gezag aan te wenden opdat zij de gedragsregels in verband met de werving en de selectie van werknemers zouden naleven".

Het Centrum ziet niettemin nog mogelijkheden om de gedragscode en de dynamiek rond diversiteit en non-discriminatie nog verder te verbeteren. Hiertoe heeft het Centrum een aantal aanbevelingen gebundeld in een oriëntatienota voor het interprofessioneel akkoord 2009-2010<sup>3</sup>.

Bovendien zijn in de Nationale Arbeidsraad ook besprekingen gaande met betrekking tot de verhouding tussen de nieuwe cao nr. 95 en de cao nr. 26 die voorziet in het principe van gelijke beloning voor personen met een arbeidshandicap. Ook hierover zou het Centrum een aantal suggesties en aanbevelingen wensen voor te stellen aan de sociale partners.

3 Cf. [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be), rubriek 'Discriminatie, Dossiers, Arbeid'.

## EXTERNE BIJDRAGE

### NATIONALE ARBEIDSRAAD

#### 1. Context van het interprofessioneel akkoord (IPA)

Zoals aangekondigd in de gemeenschappelijke verklaring van de sociale partners van 27 maart 2006, heeft het interprofessioneel akkoord (IPA) 2007-2008 zonder enige twijfel de bestrijding van discriminatie en de bevordering van diversiteit opnieuw tot een hoofdthema gemaakt binnen de werkzaamheden van de sociale partners. Nooit eerder hebben de sociale partners zich op alle niveaus zo geëngageerd als in ankerpunt 4 van dit akkoord 2007-2008 om te ijveren voor meer diversiteit op de werkvloer.

Heel simplistisch zou men kunnen stellen dat dit sterke engagement van de sociale partners op twee manieren in het IPA wordt vertaald: de conventionele normatieve en dwingende regels die bescherming moeten bieden tegen discriminatie op de arbeidsmarkt, worden strenger gemaakt en tegelijk komt er een daadkrachtig beleid om diversiteit op diezelfde arbeidsmarkt te bevorderen. Het IPA wijst de Nationale Arbeidsraad een belangrijke rol toe om die beide nauw samenhangende benaderingen in de praktijk om te zetten.

#### 2. Omzetting binnen de Nationale Arbeidsraad

##### A. Cao nr. 95

Een groot deel van het akkoord wil het werkingsprincipe van de gelijke behandeling uitbreiden naar elke fase van de arbeidsrelatie. Voordien was dit principe alleen van toepassing op het kader van de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) nr. 38, met andere woorden op de werving en selectie van werknemers (eerder was ook de gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers in cao nr. 25 aan bod gekomen).

Deze uitbreiding krijgt vorm in cao nr. 95 van 11 oktober 2008 betreffende de gelijke behandeling gedurende alle fasen van de arbeidsrelatie. Met deze cao zetten de sociale partners een grote stap voorwaarts in de strijd tegen discriminatie.

Vanaf nu verplicht een conventioneel instrument dat

de sociale partners zelf hebben goedgekeurd, dat het principe van de gelijke behandeling in alle fasen van de arbeidsrelatie wordt gerespecteerd. Dit is een krachtige bevestiging van dit principe. De conventionele juridische orde wordt logischer en duidelijker en slachtoffers van discriminatie kunnen rekenen op een betere juridische bescherming.

##### B. Daadkrachtige aanpak

De ondervertegenwoordiging van bepaalde kansengroepen op de arbeidsmarkt heeft niet altijd te maken met de bewuste discriminatie van personen die tot deze groepen behoren.

De ervaring op het terrein en de samenwerking rond dit thema met het Centrum in de Nationale Arbeidsraad wijzen er in tegendeel op dat de oorzaken veeleer moeten gezocht worden in gedragspatronen, gewoontes of meningen die deel uitmaken van het collectieve onderbewustzijn en die het wervings- en selectieproces van werknemers beïnvloeden. De wet of de cao kunnen ondanks hun symboolwaarde de bedrijfs wereld en bij uitbreiding de samenleving, niet dwingen om zich hiervan bewust te worden.

Daarom is er naast het normatieve luik in het IPA 2007-2008 ook heel wat plaats gelaten voor een niet-dwingend luik. Dat luik wil werkgevers op vrijwillige basis en zonder dwang laten kiezen voor meer diversiteit op de werkvloer.

In het kader van dit luik heeft de Nationale Arbeidsraad op 10 oktober 2008 een gedragscode uitgewerkt voor gelijke behandeling bij het werven en selecteren van werknemers die aan cao nr. 38 is toegevoegd (deze cao werd niet opgeheven door cao nr. 95).

Deze gedragscode geeft uiting aan het engagement van de sociale partners voor meer diversiteit. Ze roept de werkgevers op 'om inspanningen te leveren in hun wervings- en selectiebeleid teneinde een versterkte participatie aan de arbeidsmarkt van kansengroepen te realiseren.'

De gedragscode belicht bepaalde middelen die sectoren en ondernemingen die voor diversiteit kiezen, kunnen gebruiken. Op basis van ervaringen op het terrein worden de ondernemingen uitgenodigd om een aantal



praktische richtlijnen te volgen bij hun wervings- en selectiebeleid.

### 3. Besluiten

Het interprofessioneel akkoord 2007-2008 en de omzetting ervan in de Nationale Arbeidsraad eind 2008 tonen aan hoezeer de sociale partners begaan zijn met gelijke behandeling en gelijke kansen.

Dit engagement heeft concreet vorm gekregen in een versterking van de conventionele middelen die de sociale partners hebben uitgewerkt en kunnen gebruiken om discriminerend gedrag in het kader van een arbeidsrelatie te bestraffen. Daarnaast heeft de Nationale Arbeidsraad met de steun van het Centrum een aantal tools en ideeën voor ondernemingen uitgewerkt om op hun niveau heel concreet werk te maken van meer diversiteit op de werkvloer.

De sociale partners hebben ervoor geopteerd om de betere juridische bescherming van het principe van gelijke behandeling te koppelen aan een doorgedreven actie gericht op het ombuigen van vaak onbewuste houdingen en gedragingen, om ervoor te zorgen dat de diversiteit binnen de samenleving in de toekomst beter tot uiting komt in de bedrijfswereld.

*Jean-Paul Delcroix*  
*Secretaris Nationale Arbeidsraad*

» [www.cnt-nar.be](http://www.cnt-nar.be)

## AANBEVELINGEN

### WERKGELEGENHEID

Het Centrum is verheugd over de inzet van de sociale partners in de strijd tegen onbewuste en indirecte discriminatie onder hun leden. Onder punt I van de gedragscode die aan de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) 38sexies werd toegevoegd, wijzen zij erop dat ongelijke behandeling niet altijd volledig bewust plaatsvindt: *“Het kan gaan om ingeslopen gewoonten of achterhaalde functie-eisen. Daarom is er een bewuste inzet van de ondernemingen nodig. Het gaat om een groeiproces; onderhavige [gedragscode] wil aanbevelingen doen die de juiste richting aanwijzen.”* De aangepaste overeenkomst is dan wel louter indicatief bedoeld, uit artikel 7 blijkt dat de Nationale Arbeidsraad toch enig engagement verwacht: *“De ondertekenende partijen gaan de verbintenis aan om bij hun leden hun gezag aan te wenden opdat zij de gedragsregels in verband met de werving en de selectie van werknemers zouden naleven, zoals die regels zijn vastgesteld in de artikelen 8 tot 18 en in de gedragscode, die als bijlage is opgenomen.”*

Toch is de gedragscode volgens het Centrum nog voor verbetering vatbaar en kan er nog meer gebeuren om de diversiteit en non-discriminatie te bevorderen. In een oriëntatienota voor het interprofessioneel akkoord 2009-2010 formuleert het Centrum daarom een aantal aanbevelingen. Geïnteresseerde lezers kunnen de nota raadplegen op onze website [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

Binnen de Nationale Arbeidsraad zijn discussies aan de gang over het verband tussen de nieuwe cao nr. 95 en cao nr. 26, die een gelijk loon garandeert voor personen met een handicap. Ook daarover wenst het Centrum een reeks suggesties en aanbevelingen aan de sociale partners voor te leggen.

#### **I. Interprofessioneel akkoord: een ankerpunt over diversiteit opstellen**

Het Centrum pleit ervoor om in het volgende interprofessionele akkoord een specifiek ankerpunt op te nemen over diversiteit en non-discriminatie. Het Centrum pleit bovendien om dit punt in de toekomst automatisch op

de onderhandelingsagenda van de zogenaamde ‘Groep van 10’ te zetten.

## **2. Cao nr. 95: duidelijkheid over de beschermde criteria**

Het Centrum pleit ervoor om de beschermde criteria van cao nr. 95 af te stemmen op die van de federale wetten (met behoud van aanvullende criteria, zoals medisch verleden of lidmaatschap van een vakbond of een andere organisatie), om justitiabelen - werkgevers, werknemers of werkzoekenden - een grotere rechtszekerheid te garanderen. De criteria in de cao verschillen echter van de lijst die in de federale wetten is opgenomen: leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, vermogen, geloof of overtuiging, politieke overtuiging, aansluiting bij een bepaalde vakbond, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, handicap, fysieke of genetische eigenschappen, sociale afkomst, geboorte, nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming en geslacht.

Het Centrum stelt de NAR ook voor om gerechtelijke antecedenten of een gerechtelijk verleden op te nemen in de lijst van beschermde criteria, of om in een aparte bepaling vast te leggen wanneer men informatie hierover kan opvragen.

Door duidelijk vast te leggen onder welke voorwaarden het gewettigd is om dergelijke documenten op te vragen, krijgt indirecte discriminatie minder kans.

## **3. Een gedragscode om discriminatie gedurende alle fasen van de arbeidsrelatie te voorkomen (cao nr. 95)**

De gedragscode die aan de cao 38 sexies werd toegevoegd, is - zoals het hoort - uitsluitend van toepassing op de wervings- en selectiefase van werknemers. Het Centrum pleit echter voor een gedragscode die ook de twee andere fasen van de arbeidsrelatie beschermt.

Het Centrum pleit ervoor om ook aan cao nr. 95 een gedragscode toe te voegen door die van cao nr. 38 integraal over te nemen en aan te vullen met de voorstellen in punt 4.

Die gedragscode zou dan dienen als het referentie-instrument voor alle fasen van de arbeidsrelatie en:

- » een interne en sectorale klachten- en meldingsprocedure helpen regelen;
- » de diversiteit op alle hiërarchische niveaus in grote en middelgrote bedrijven bevorderen;
- » ervoor zorgen dat ondernemingen in hun interne en externe communicatie hun standpunten en geleverde inspanningen op het gebied van diversiteit kenbaar maken;
- » bedrijven aanmoedigen om deel te nemen aan de diversiteitsplannen van de gewesten of (op grond van een koninklijk besluit) positieve acties op te zetten.

Meer hierover op [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be)

## **4. Gedragscode bij cao nr. 38**

Het Centrum is verheugd over de uitwerking van een gedragscode bij cao 38, maar pleit er ook voor dat de sociale partners zich bij volgende onderhandelingen buigen over voorstellen met betrekking tot werving en selectie en meer bepaald over:

- » de samenstelling van de selectie- en bevorderingscommissies;
- » het motiveren van een ‘niet-selectie’ op uitdrukkelijk verzoek van de afgewezen kandidaat;
- » het anonieme cv;
- » de objectieve beoordeling van het functionele karakter van taalvereisten;
- » de inrichting door de sociale partners van een nationaal steunpunt voor sectoren en/of bedrijven (om sectorale gedragscodes uit te werken).

Meer hierover op [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be)

## 2. Wonen: iedereen gelijke toegang tot huisvesting garanderen



## 2.1. Analyse van de meldingen 2008

In 2008 heeft het Centrum 144 meldingen van (vermeende) discriminatie over huisvesting ontvangen. In vergelijking met vorig jaar daalt het aantal meldingen lichtjes, maar de meldingen zelf blijven doorgaans dezelfde. De meeste meldingen gaan over privé-eigenaars of makelaarskantoren die weigeren om een woning aan kandidaten te verhuren. Deze discriminerende weigeringen gebeuren in alle stadia van het verhuurproces: bij het bekendmaken, aan de telefoon, tijdens het bezoek, bij het selecteren of bij het afsluiten van het contract. We stellen ook vast dat het uiterst moeilijk is om discriminatie bij huisvesting aan te tonen. De behandelde dossiers brengen bovendien enkele problemen aan het licht waarmee het Centrum dagelijks te maken krijgt.

Het eerste probleem zijn de hardnekkige vooroordelen over personen van buitenlandse afkomst. Deze vooroordelen komen vooral bij privé-eigenaars voor die zelf discrimineren of die een verhuurkantoor of de vorige huurder vragen om het te doen. Deze vooroordelen worden openlijk uitgesproken (“ik wil geen personen met een zwarte huidskleur”) of eerder verbloemd (“ik verhuur alleen aan personen die in België zijn geboren”).

Nog een vaak voorkomend probleem is het a priori weigeren om te verhuren aan personen die een uitkering van het OCMW krijgen of die werkloos zijn. Het Centrum ziet bijvoorbeeld heel wat aankondigingen met de vermelding “zich onthouden indien OCMW” of “arbeidsovereenkomst vereist”. Slechts in een enkel geval wordt nagegaan of een persoon de huur daadwerkelijk kan betalen of andere waarborgen kan bieden, zoals budgetbegeleiding door het OCMW. In dit laatste geval betaalt het OCMW de huur rechtstreeks aan de eigenaar door inhouding op de uitkeringen die de kandidaat ontvangt. Het Centrum betwist in geen geval dat een eigenaar mag nagaan of een kandidaat-huurder solvabel is, op voorwaarde dat dit binnen redelijke perken blijft.

“Ik ben al maanden tevergeefs op zoek naar een woonst, omdat ik geen werk heb. Verhuurders vragen steevast naar loonfiches of andere bewijzen. Er is te weinig aanbod en de vraag is hoog. Op die manier kunnen verhuurders het zich veroorloven om selectief te werk te gaan. Mijn vraag is: kan daar iets tegen gedaan worden? Heeft niet iedereen recht op een woning?”

Naast dit probleem krijgt het Centrum ook te maken met de weigering om te verhuren omdat sommige vervangingsinkomens, zoals het leefloon dat personen met een handicap krijgen, onvatbaar zijn voor beslag. Vaak weigeren makelaarskantoren of eigenaars om met dit soort inkomens rekening te houden bij het solvabiliteitsonderzoek van een kandidaat. Toch volstaan deze inkomens meestal ruimschoots om huur te betalen en bieden ze bovendien de zekerheid dat het om een vast inkomen gaat. Deze situatie heeft indirect tot gevolg dat personen met een handicap geen toegang hebben tot de huurmarkt.

Een ander voorbeeld van indirecte discriminatie waarmee het Centrum te maken krijgt, is de weigering om een woning te verhuren aan slechtiende personen met een geleidehond. Op zich kan het gerechtvaardigd zijn om dieren in een woning te weigeren, maar bij geleidehonden ligt dit anders, gelet op de taak die ze vervullen en de uitgebreide training die ze hebben gekregen.<sup>4</sup>

Ook het fenomeen van discriminatie door associatie doet zich voor wanneer een persoon het slachtoffer wordt van discriminatie omdat hij of zij een band heeft met een persoon die door een beschermd criterium wordt gekenmerkt. Zo kan bijvoorbeeld een Belgische kandidaat een huurwoning worden geweigerd, omdat hij of zij gehuwd is met een persoon van buitenlandse afkomst.

<sup>4</sup> Cf. 1.3.3 Toegang tot winkels en horecazaken: geleidehonden.

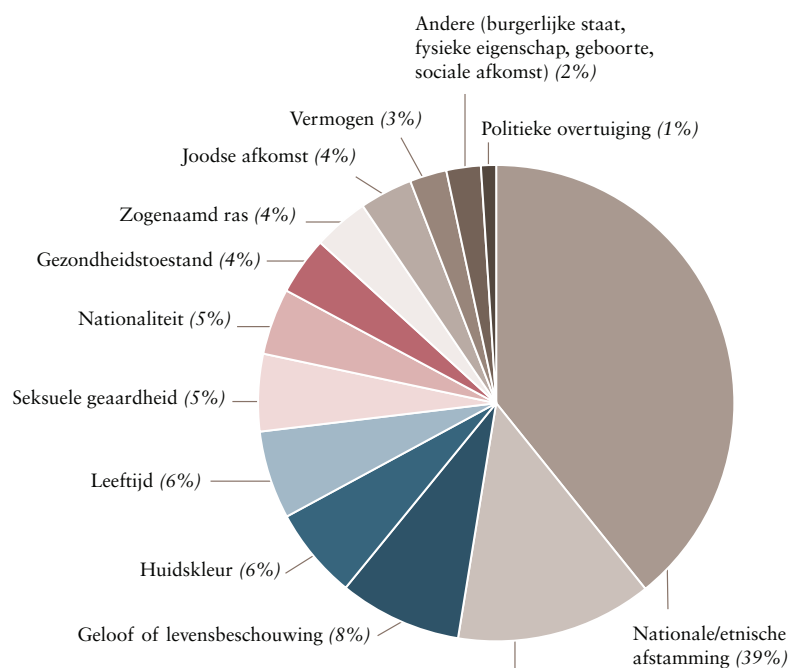
Dit leert ons dat meer dan de helft van de meldingen te maken heeft met discriminatie op basis van ras in de ruime zin van het woord. Heel wat personen wordt een huurwoning geweigerd om hun huidskleur of hun etnische afstamming.

Over de huisvestingsmarkt krijgen we overigens de meeste meldingen over discriminatie op basis van vermogen. De angst die eigenaars koesteren over het betalen van de huur verklaart dit fenomeen.

Opvallend is ook het vrij hoge aantal meldingen over discriminatie op basis van een handicap.

“Graag zou ik een klacht willen neerleggen tegen een dame die ons racistisch behandeld heeft. We hadden een afspraak om een huurappartement te bezoeken. Bij aankomst keek de dame ons aan en vroeg ze ons of we vreemdelingen zijn. Toen ik dit bevestigde, antwoordde ze dat zij niet aan vreemdelingen verhuurde en dat ze haar eigen volk verkiest. (...) Ze vroeg me nog waarom ik haar dit niet verteld had aan telefoon.”

Grafiek 1.2.a.: Meldingen huisvesting 2008: per beschermd criterium (n=144)



## 2.2. Bewustmaking en informatie: essentiële stappen in de strijd tegen discriminatie op de huisvestingsmarkt

Naast de behandeling van meldingen heeft het Centrum in 2008 voor de privéhuusvestingsmarkt vooral actie gevoerd om eigenaars en tussenpersonen over de antidiscriminatiewetgeving in te lichten en hen bewust te maken.

Deze acties vormen het tweede luik van een info- en bewustmakingscampagne die in 2007<sup>5</sup> van start is gegaan. De campagne richt zich tot alle kandidaat-huurders en -kopers die met eventuele discriminatie te maken krijgen.

“Mijn moeder is 63 jaar oud en moet als invalide allestaande rondkomen met een pensioentje van amper 700 euro per maand. Omdat ze dringend een nieuwe woning zocht, vroeg ze een bankwaarborg aan bij bank x zoals de nieuwe huurwet voorziet. Maar bank x weigerde formeel. (...) Hoewel mijn moeder maar een klein pensioen heeft, heeft ze geen schulden. De aflossing van die bankwaarborg zou dan haar enige ‘schuld’ zijn. Ik begrijp dus niet waarom bank x dit weigert... Graag had ik vernomen welke stappen ik hiertegen kan ondernemen?”

### 2.2.1. Hoe discriminatie op de huisvestingsmarkt vermijden?

Sommige eigenaars en makelaars beseffen vaak niet dat de selectiecriteria die ze hanteren, discriminerend kunnen zijn. De eigenaar mag zelf de huur- en verkoopvoorwaarden bepalen, maar moet zich daarbij wel houden aan wettelijke beperkingen, zoals die onder meer in de antidiscriminatiewetgeving zijn vastgelegd. Omdat ze de geldende wetgeving niet kennen, blijven sommige eigenaars - vaak onbewust - bijzondere voorwaarden opleggen die onwettig kunnen zijn. Elke eigenaar zou deze wetgeving moeten kennen.

Daarom heeft het Centrum in oktober 2008 voor eigenaars en personen die bij het verhuren of verkopen van een onroerend goed betrokken zijn bij de selectie, een brochure gemaakt en verspreid.



Deze brochure ‘Discriminatie op de huisvestingsmarkt: hoe kan je het vermijden?’ gaat uit van drie leidraden: de bekommernissen van de eigenaars, juridische informatie en een aantal voorstellen en aanbevelingen om de legitieme verwachtingen van eigenaars en het verbod om te discrimineren met elkaar te rijmen. Ze

tracht een antwoord te geven op vragen zoals: is deze wetgeving een inperking van mijn keuzevrijheid? Hoe kan ik zonder te discrimineren nagaan of een kandidaat solvabel is? Hoe moet ik omgaan met een opdracht om te discrimineren? Hoe weet ik zeker dat ik niet discrimineer?

Dit soort bewustmakings- en infocampagnes voeren, kan alleen in samenwerking met de professionele actoren uit deze sector. Bij deze brochure hebben we onder meer voor de verspreiding kunnen rekenen op de steun van het Algemeen Eigenaars- en Mede-eigenaars Syndicaat (AES), het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars (BIV), de Koninklijke Federatie van het Belgische Notariaat (KFBN) en de Confederatie van Immobiliënberoepen van België (CIB).

“Toen ik op Ebay naar een appartement te huur zocht, zag ik de volgende advertentie: “Geen homo’s, alcoholisten, drugsgebruikers, ... enkel serieuze mensen!” Dat eigenaars serieuze huurders verkiezen, daarmee kan ik akkoord gaan, maar... Bedankt voor het opvolgen van deze mail.”

<sup>5</sup> De brochure kadert in een bewustmakingscampagne die in 2007 is gestart met de publicatie van een brochure ‘Discriminatie op de huisvestingsmarkt: hoe kan je reageren?’. Deze brochure wil alle kandidaat-huurders en -kopers die met eventuele discriminatie worden geconfronteerd, informatie en raad verschaffen. Naar aanleiding van de publicatie van de brochure ‘Discriminatie op de huisvestingsmarkt: hoe kan je het vermijden?’ is deze eerste brochure opnieuw uitgegeven.

## EXTERNE BIJDRAGE

### BEROEPSINSTITUUT VAN VASTGOEDMAKELAARS

Naar aanleiding van de Wereldhabitatdag heeft het Centrum op 6 oktober 2008 de brochure 'Discriminatie op de huisvestingsmarkt: hoe kan je het vermijden?' uitgegeven.

Nadat het Centrum hierover met het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars contact had opgenomen, hebben de beide organisaties overleg gepleegd. Dat overleg heeft geleid tot de steun van het Instituut aan deze brochure en tot een reeks van gezamenlijke acties, zoals het samen uitwerken van opleidingen voor vastgoedmakelaars.

Discriminatie is het voorwerp van een wet die het fenomeen omschrijft en veroordeelt. Vastgoedmakelaars zijn volgens hun beroepscode verplicht om deze wet na te leven en het is één van de taken van het BIV om te waken over het nakomen van deze verplichting.

De disciplinaire Kamers van het Instituut hoeven bijna nooit 'discriminatie'-dossiers te behandelen. Enkel het Centrum heeft een aantal keer een beroep op de Kamers gedaan en kiest dan terecht niet voor repressie, maar voor bemiddeling.

Het Bureau van het BIV trekt ook hier zijn beleidslijn door en is van oordeel dat in deze aangelegenheid vastgoedmakelaars meer hebben aan informatie. Discriminatie op de huisvestingsmarkt is een vaag en gevoelig thema dat opheldering verdient.

Het Instituut heeft de brochure van het Centrum aan al zijn leden bezorgd en biedt binnenkort over discriminatie op de huisvestingsmarkt een gratis opleiding en e-learning aan. Het Centrum heeft inhoudelijk aan deze opleiding gestalte gegeven.

*Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars (BIV)*

» [www.biv.be](http://www.biv.be)

## EXTERNE BIJDRAGE

### CONFEDERATIE VAN IMMOBILIËN-BEROEPEN VAN BELGIË

Met haar 1500 leden in de drie gewesten is de Confederatie van Immobiliënbepoepen (CIB vzw) de grootste en meest representatieve beroepsvereniging van vastgoedmakelaars in België.

De vastgoedmakelaar moet zich houden aan de wetten die het beroep regelen. In de beroepscode van de vastgoedmakelaar wordt verwezen naar de antiracismewet van 30 juli 1981 en naar de antidiscriminatiewet van 25 februari 2003 (zie art. 1, 7° en 8° Beroepscode).

De bestrijding van discriminatie wordt opgevoerd en komt ook in de recentste vastgoedwetgeving aan bod. De huisvestingswet legt bijvoorbeeld de verplichting op om de huurprijs in aankondigingen te vermelden (affiches, advertenties, enz.).

De eigenaar heeft in principe het recht om zijn pand te verhuren aan de persoon die hij kiest. De vastgoedmakelaar doet er alles aan om voor de eigenaar-verhuurder een geschikte kandidaat-huurder te vinden, maar uiteindelijk beslist de eigenaar met wie hij een huurovereenkomst sluit. Een aantal wetten en reglementen leggen echter beperkingen op aan de 'keuzevrijheid' van de eigenaar. Als een eigenaar een kandidaat-huurder wil weigeren, moet hij daarvoor een wettelijk aanvaardbare reden hebben. Diezelfde principes gelden ook voor vastgoedmakelaars en hun personeelsleden.

Vastgoedmakelaars krijgen regelmatig te maken met eigenaars die hun pand niet aan bepaalde personen willen verhuren (zoals kroostrijke gezinnen, gezinnen met huisdieren, vreemdelingen, homoseksuele koppels, enz.). De doorgevoerde selectie om een geschikte kandidaat-huurder te vinden, is niet noodzakelijk het resultaat van discriminatie. Er bestaan wettelijk aanvaardbare motieven. Zo mag een eigenaar weigeren om een huis met 2 slaapkamers te verhuren aan een gezin met 5 kinderen. Het gebrek aan beschikbare ruimte in een appartement kan een objectieve en geldige reden zijn. Het afwijzen van kandidaten met (grote) huisdieren kan het gevolg zijn van het reglement van mede-eigendom. In deze specifieke gevallen stelt zich de vraag: 'Is de weigering van huisdieren in een apparte-

ment een vorm van indirecte discriminatie ten opzichte van slechtienden met hun geleidehonden?’.

Het CIB maakt haar leden bewust van deze problematiek door middel van seminaries en verschillende publicaties. Op een aantal ledenvergaderingen werd al een spreker van het Centrum uitgenodigd. Deze sprekerbeurten konden op heel wat bijval rekenen.

Wanneer een lid een geval van discriminatie aan een provinciale kamer van het CIB meldt, wordt de voorzitter van die kamer op de hoogte gebracht van het dossier. Die confronteert het lid in kwestie met de geuite beschuldiging en wijst hem op de geldende wetgeving. De brochure *‘Discriminatie op de huisvestingsmarkt: hoe kan je het vermijden?’* van het Centrum is hierbij een uiterst nuttig hulpmiddel. Als het lid blijft volharden in de boosheid, kan de kamer hem schrappen. Het feit dat iemand geen lid meer is van het CIB, betekent echter niet dat die persoon het beroep van vastgoedmakelaar niet meer kan uitoefenen. Aansluiten bij de beroepsvereniging CIB gebeurt immers vrijwillig. Elke makelaar moet wel verplicht lid zijn van het Beroepsinstituut voor Vastgoedmakelaars (BIV) Als het BIV een sanctie oplegt (schorsing of schrapping) kan het lid gedurende de looptijd van de disciplinaire sanctie zijn beroep niet uitoefenen.

*Jan Jassogne*  
*Voorzitter Confederatie*  
*van Immobiliënberoepen van België*

» [www.cib.be](http://www.cib.be)



## AANBEVELINGEN

### HUISVESTING

#### I. De selectiecriteria die gebruikt worden door eigenaars en hun vertegenwoordigers

Tijdens het selectieproces moeten eigenaars of hun vertegenwoordigers informatie over de verschillende kandidaten opvragen. Sommigen gebruiken hiervoor formulieren, anderen doen dit mondeling. Deze informatievraag is gewettigd, maar vaak is het moeilijk om aan te geven hoe en in welke mate iemand daarmee de privacy schendt. Hoewel dit vooral een zaak is voor de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, heeft dit ook gevolgen voor de interpretatie van de meldingen over discriminatie.

##### 1.1. Aanbeveling van het Centrum voor eigenaars en hun vertegenwoordigers<sup>6</sup> over vier specifieke criteria die in inlichtingenformulieren voor kandidaat-huurders zijn opgenomen

Het Centrum merkt op dat in sommige formulieren vragen aan bod komen over nationaliteit, geboorteplaats, het aantal jaren dat de kandidaat in België verblijft en de burgerlijke staat. Een formulier waarin naar deze informatie wordt gepeild, is in se niet onwettig wanneer de bepalingen van de wet voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in acht worden genomen<sup>7</sup>. Deze informatie kan echter bij de selectie worden gebruikt om te discrimineren.

Het Centrum stelt daarom voor om in aanvraagformulieren met betrekking tot de verhuur of verkoop van een pand, geen vragen te stellen over de nationaliteit en over criteria die ermee verband houden.

<sup>6</sup> Het volledige advies is beschikbaar op de website [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) rubriek 'discriminatie-dossiers-huisvesting'

<sup>7</sup> Ter informatie vermelden we dat de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer over formulieren van huisvestingsmaatschappijen waarin wordt gevraagd naar nationaliteit en geboorteplaats, stelt 'dat bepaalde criteria (geboorteplaats, nationaliteit) niet in overweging worden genomen voor de toekenning van een woning. In dat opzicht lijken dergelijke soort gegevens dan ook niet ter zake te doen. Het is een feit dat deze gegevens vroeger in de praktijk werden beschouwd als de minimale noodzakelijke gegevens om een dossier te kunnen samenstellen over natuurlijke personen, maar de Commissie laat dit niet langer toe tenzij op basis van uitdrukkelijke argumenten ter verantwoording.'

Vragen over de burgerlijke staat zijn wel mogelijk omdat die objectieve gevolgen hebben voor eigenaars die dan aan een aantal wettelijke verplichtingen moeten voldoen.

Bij twijfel moet men zich de vraag stellen of dit criterium gegrond is, gelet op de gerechtvaardigde bekommernissen van de verhuurder of verkoper, of gelet op de contractuele verplichtingen van de huurder of de koper.

##### 1.2. Een globale aanpak: bepaalde selectiecriteria bij het verhuren van een pand kaderen

Om het vastleggen van heldere, transparante en objectieve regels mogelijk te maken en te voorkomen dat subjectieve criteria worden gehanteerd die mogelijk indruisen tegen de criteria die door de antidiscriminatiewetgeving worden beschermd, stelt het Centrum voor om bepaalde selectiecriteria in de huurwetgeving te kaderen.

Zo zou worden vastgelegd met welke documenten en elementen de eigenaar of zijn vertegenwoordiger al dan niet mogen rekening houden bij het sluiten van een huurovereenkomst. Ze moeten onder meer de volgende punten naleven:

- » het opvragen van bepaalde documenten verbieden omdat dit indruist tegen de persoonlijke levenssfeer, zoals een uittreksel uit het strafregister of een vergelijkbaar document; het persoonlijk medische dossier van de kandidaat, tenzij het om een aangepaste of specifieke woning gaat.
- » het aantal inkomstenbewijzen beperken om een redelijk onderzoek naar de solvabiliteit van een kandidaat mogelijk te maken.
- » vervangingsinkomens uitdrukkelijk erkennen als inkomstenbronnen waarmee bij een eventueel onderzoek naar de solvabiliteit rekening moet worden gehouden.

Deze bepaling mag de keuzevrijheid en de persoonlijke levenssfeer niet aantasten. Daarom is het belangrijk om overleg te plegen met instanties die zowel de eigenaars als de huurders vertegenwoordigen, zoals het Beroepsinstituut voor Vastgoedmakelaars, het Algemeen Eigenaars en Mede-eigenaars Syndicaat en de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer

## 2. Sociale huisvesting: aanbevelingen in het kader van de regionale verkiezingen van juni 2009<sup>8</sup>

### 2.1. Evalueren van de reële impact van het taalstimuleringsbeleid van de Wooncode

Volgend op de vraag van het CERD-comité<sup>9</sup>, vraagt het Centrum om de reële impact van het gevoerde taalstimuleringsbeleid te evalueren, meer in het bijzonder ten aanzien van ‘allochtonen’ (VESOC-definitie). Vanuit dit oogpunt stelt het Centrum voor gedetailleerde statistieken bij te houden van het aantal effectieve aanvragen, afgewogen ten opzichte van de (initiële/definitieve) weigeringen die gebeuren op basis van het niet respecteren van de verplichting tot taalbereidheid en voor een onderzoek (survey) of het naleven van taalbereidheid het ‘samenleven’ bevordert. Het Centrum beveelt aan dat de toezichthoudende regionale overheid nagaat of initiatieven van sociale verhuurmaatschappijen om een betere ‘sociale mix’ te creëren door bijvoorbeeld voorrang te geven aan bepaalde categorieën van personen (senioren, werkenden, enz.) niet ten koste gaan van de reële sociale huurmogelijkheden van personen op grond van een beschermd wettelijk criterium. Hierbij dient onder meer rekening gehouden te worden met een oververteenwoordiging van sommige van deze beschermde groepen huurders in de armoedestatistieken. Niettemin kunnen dergelijke maatregelen nuttig zijn om de facto segregatie<sup>10</sup> tegen te gaan zodat het Centrum dergelijke initiatieven niet a priori bekritiseert.

Het Centrum moedigt de regionale overheid aan om meer positieve acties en begeleidende maatregelen te voorzien en deze te monitoren ten aanzien van de meest kwetsbare categorieën van personen op grond van een beschermd wettelijk criterium.

### 2.2. De definitie van de persoon met een handicap uitbreiden in het besluit van de Waalse regering van 6 september 2007 houdende de regeling van de verhuur van de woningen beheerd door de Société Wallonne du Logement<sup>11</sup>

Art. 17 §2 van het besluit van de Waalse regering d.d. 6 september 2007 houdende de regeling van de verhuur van de woningen beheerd door de Société wallonne du Logement of de openbare huisvestingsmaatschappijen, stelt als algemene prioriteit: «de gehandicapte persoon of de persoon die een gehandicapte persoon ten laste heeft in de zin van het Wetboek van Inkomstenbelastingen». De definitie van de persoon met een handicap is dus die uit het wetboek van inkomstenbelastingen. Deze definitie beperkt de kwalificatie van een persoon met een handicap tot personen wiens, onder andere, capaciteit met 66% is beperkt.

Talrijke huisvestingsmaatschappijen proberen, via hun specifieke reglement, op een al dan niet duidelijke manier een categorie kandidaathuurder in te voeren die bestaat uit personen met een ziekte die niet is erkend als een handicap in de zin van art. 135 van het wetboek van Inkomstenbelastingen en dit om andere personen in aanmerking te kunnen nemen die o.m. lijden aan een chronische ziekte met grote financiële implicaties als gevolg.

Het Centrum stelt voor deze definitie uit te breiden om personen te kunnen bereiken die lijden aan chronische ziektes, waardoor hun mentale, sensorische of fysieke capaciteiten ernstig zijn beperkt en die een aanzienlijke financiële last als gevolg hebben. Het Centrum vraagt de Waalse regering zich te baseren op de definitie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap die zou kunnen worden verduidelijkt door het Besluit van 14 januari 1999 van de Waalse regering over de tewerkstelling van de personen met een handicap in de diensten van de regering en binnen bepaalde instellingen van openbaar nut. De bewijsdocumenten zouden kunnen worden overhandigd door het Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes Handicapées (AWIPH).

<sup>8</sup> Het geheel van aanbevelingen geformuleerd naar aanleiding van de regionale verkiezingen is te vinden op de website [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) – rubriek publicaties – memorandum regionale verkiezingen 2009.

<sup>9</sup> Overweging 16, rapport CERD/C/BEL/CO/15 van 7 maart 2008

<sup>10</sup> Overweging 15, rapport CERD/C/BEL/CO/15 van 7 maart 2008

<sup>11</sup> Besluit van de Waalse regering d.d. 6 september 2007 houdende de regeling van de verhuur van de woningen beheerd door de Société Wallonne du Logement. Besluit van 14 januari 1999 van de Waalse regering over de tewerkstelling van de personen met een handicap in de diensten van de regering en in bepaalde instellingen van openbaar nut.

### **3. Toegankelijkheid en het sociale leven: goede praktijken ontwikkelen**

*De werkingssfeer van de Belgische antidiscriminatiewet reikt veel verder dan werkgelegenheid. Het verbod om te discrimineren en de verplichting om redelijke aanpassingen uit te voeren, gelden voor tal van aspecten van het sociale, professionele, economische en culturele leven, maar ook voor huisvesting en voor het aanbod van openbare en privédienstverlening aan het publiek.*

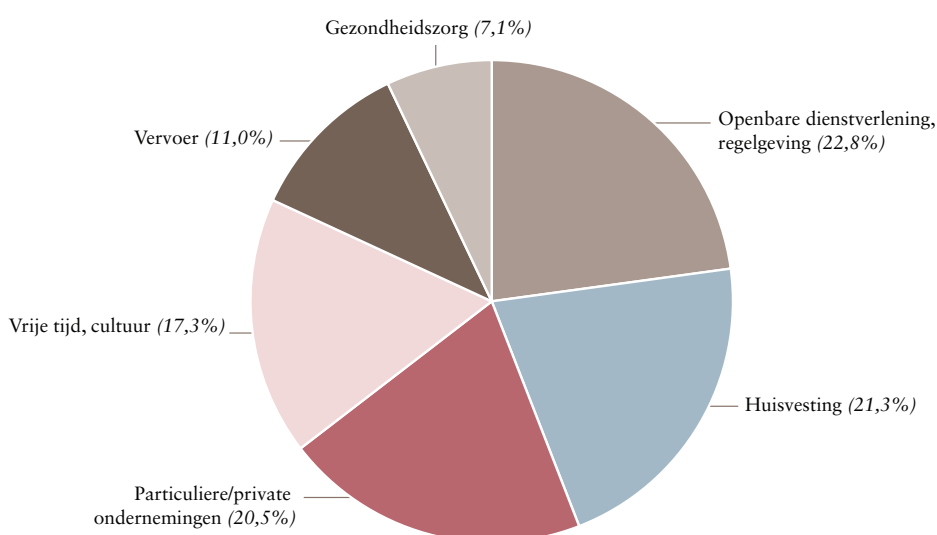


### 3.1. Analyse van de meldingen 2008

Een analyse van de meldingen van personen met een handicap leert dat meer dan de helft van de situaties die bij het Centrum worden aangeklaagd, gaat over goederen en diensten, zoals huisvesting, openbaar vervoer, verzekeringen, openbare dienstverlening, horeca of culturele activiteiten.

Deze meldingen gaan vooral over de slechte toegankelijkheid van sportieve, culturele en administratieve infrastructuur en van het openbaar vervoer, maar ook over het ontbreken of weigeren van redelijke aanpassingen waardoor personen met een handicap toegang zouden kunnen krijgen tot en gebruik maken van diensten die aan het publiek worden aangeboden. Ook betreuwenswaardig is het weigeren van huurwoningen omdat personen met een handicap geen beroepsinkomsten kunnen aantonen, of het weigeren van de toegang tot winkels of andere openbare plaatsen omdat iemand een geleidehond bij zich heeft.

Grafiek 1.3.a: Meldingen handicap 2008: sectoren goederen en diensten (n=127)



## **3.2. Openbaar vervoer**

Elk jaar ontvangt het Centrum een aantal meldingen over de slechte toegankelijkheid van diensten en het ontbreken van aangepaste infrastructuur bij het openbaar vervoer (bussen van De Lijn, TEC en NMBS).

De wet van 10 mei 2007 beschermt reizigers tegen discriminatie wat betreft het federale luik van het openbare vervoer, zoals de NMBS. De wet is niet van toepassing op gewestelijke vervoersmaatschappijen, zoals TEC of De Lijn.

Sinds juli 2008 zijn de reizigers van De Lijn beschermd door een Vlaams decreet. Heel binnenkort komt er ook een Waals decreet dat de gebruikers van de TEC moet beschermen tegen discriminatie wat betreft toegankelijkheid en gebruik van het openbaar vervoer.

De NMBS heeft een nieuwe beheersovereenkomst afgesloten die sinds november 2008 van kracht is. In deze overeenkomst verbindt de NMBS zich ertoe om in een honderdtal Belgische stations bijstand te verlenen aan personen met een handicap.

Hoewel de controle van de toegankelijkheid van gebouwen en infrastructuur strikt genomen niet direct een bevoegdheid van het Centrum is, kan de ontoegankelijkheid ervan - in de zin van geen toegang hebben tot of gebruik kunnen maken van de diensten van het openbaar vervoer - wel een vorm van discriminatie betekenen volgens de wet van 10 mei 2007.

In dit dossier vervult het Centrum zijn taak door de slachtoffers steun te bieden en tracht het met alle middelen om een oplossing te vinden (bemiddeling, advies en aanbevelingen, gerechtelijke stappen). Het Centrum werkt nu al nauw samen met de ombudsdienst van de NMBS.

## EXTERNE BIJDRAGE

### OMBUDSMAN NMBS

De ombudsman bij de NMBS-Groep wordt zeer geregeld gevat door personen met beperkte mobiliteit (PBM) die problemen van toegankelijkheid en begeleiding ervaren bij het reizen met de trein. Dat hoeft niet te verwonderen: vooreerst dateert de infrastructuur, een belangrijk gegeven in deze problematiek, nog grotendeels uit een periode waarin er voor PBM gewoon niets werd voorzien. De nieuwe stations en ook het meest moderne materiaal daarentegen weerspiegelen een totaal gewijzigde houding tegenover dit gegeven. Een andere factor is dat de mondigheid en de organisatiegraad van PBM er de laatste decennia gelukkig zeer sterk op vooruitgegaan zijn. De samenleving heeft op dat vlak een hele evolutie doorgemaakt en de betrokkenen laten heel terecht hun rechten gelden.

De ombudsman bij de NMBS-Groep heeft steeds bijzondere belangstelling getoond voor deze problematiek, ondermeer vanuit de redenering dat elke persoon een volwaardig recht op mobiliteit heeft. Uit de klachten die hij ontvangt, blijkt de nood aan een goede langetermijnplanning met concrete afsprakenkalender voor de infrastructuur, een betrouwbare begeleiding van PBM en voldoende flexibiliteit bij het organiseren daarvan. In afwachting van een situatie waar integrale toegankelijkheid voldoende is uitgebouwd, moet ernstig worden gewerkt aan operationele oplossingen die de mobiliteit van PBM maximaal toelaten en/of verbeteren. Om dit te doen, pleit de ombudsman voor een samenwerking over de grenzen van de bestuursniveaus, en tussen publieke en private partners. Tijdens een studiemiddag in het Federale Parlement<sup>12</sup> heeft de ombudsman daartoe een eerste oefening gemaakt<sup>13</sup>.

De algemene mobiliteitsproblematiek van PBM kan niet enkel op rekening van de trein in het bijzonder of van de operatoren van het openbaar vervoer in het algemeen worden geschreven. Ook daarom werkt de ombudsman graag samen met andere betrokken instanties die – elk vanuit hun eigen opdracht – erop toezien dat de rechten van de PBM worden gevrijwaard. Deze samenwerking

heeft des te meer zin omdat de problematiek van de mobiliteit van PBM sowieso gestructureerd overleg vraagt. Enkel op die manier kunnen we alle inspanningen op elkaar afstemmen en de schaarse middelen op de meest optimale manier besteden. Zo heeft het bijvoorbeeld weinig zin om een integraal toegankelijk station te bouwen wetende dat het een eiland van toegankelijkheid blijft in een oceaan van drempels. Initiatief tot samenwerking is dus om meerdere redenen een absolute noodzaak.

De diverse klachten die bij de ombudsman binnenkomen, kunnen ook verhelderend werken voor degenen die de verantwoordelijkheid hebben om concrete beslissingen te nemen die toegankelijkheid bevorderen. In dit brede kader van klachtenbehandeling en aanzet tot verder initiatief vindt er een constructieve dialoog en informatie-uitwisseling plaats tussen het Centrum en de ombudsman bij de NMBS-Groep. De langetermijndoelstelling is steeds om een situatie te bereiken waarin de PBM op een transparante en eenvoudige wijze toch hun individueel levenstraject kunnen realiseren. Er is dus nog zeer veel werk te doen.

Uitwisseling en overleg dragen bij tot een beter begrip van de wederzijdse standpunten en vooral van de vele aspecten van deze problematiek die bij het zoeken naar een werkbare oplossing aan bod moeten komen.

*Guido Herman*  
Ombudsman NMBS

» [www.b-rail.be/ombudsman/N](http://www.b-rail.be/ombudsman/N)

12 'Iedereen aan boord – ook als je minder mobiel bent' Federaal Parlement, Brussel 13 maart 2006.

13 Cf. Jaarverslag 2006, blz. 125-130.

### 3.3. Toegang tot winkels en horecazaken: geleidehonden

‘Assistentiehond’ is de samenvattende benaming voor alle honden die specifiek opgeleid zijn om personen met een handicap te assisteren en de zelfredzaamheid van de persoon met een handicap te vergroten. Er zijn verschillende soorten assistentiehonden: de geleidehond voor personen met een visuele handicap; de hoor- en signaalhonden voor mensen met een auditieve handicap; de hulphond voor mensen met een motorische handicap; de meldhond voor personen met ziektes als epilepsie, diabetes of alzheimer.

Gemeenschappelijk voor deze honden is dat ze een intensieve en langdurige gespecialiseerde opleiding krijgen. Omdat ze nauw opgevolgd worden door de dierenarts en hun opleidingscentrum zijn ze in principe ook veel hygiënischer dan andere huisdieren. Kortom, een assistentiehond is een goed opgeleide sociale hond die op commando specifieke taken kan uitvoeren waardoor een persoon met een handicap een aantal moeilijke of onmogelijke handelingen toch zelfstandig kan verrichten.

In 2008 ontving het Centrum tien meldingen van personen met een assistentiehond die zich gediscrimineerd voelden. In acht daarvan betrof het een situatie waarbij de persoon met zijn assistentiehond geen of slechts gedeeltelijke toegang kreeg tot een hotel, een restaurant, een winkel of een museum.

Het weigeren van een assistentiehond in de horeca of een winkel komt volgens de antidiscriminatiewet neer op een vorm van indirecte discriminatie. Een op zich neutrale en gerechtvaardigde maatregel om bijvoorbeeld honden in de horeca te weigeren heeft een schadelijke of negatieve weerslag op personen afhankelijk van hun assistentiehond, zonder dat er hier doorgaans een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor aan te reiken is.

Bovendien wordt de wetgeving inzake de toegang voor assistentiehonden versterkt door het uitvaardigen van wetteksten in het Brussels Gewest<sup>14</sup>, het Waals Gewest<sup>15</sup>

en het Vlaams Gewest<sup>16</sup>. Begin 2009 werd een ontwerp van decreet goedgekeurd door een commissie van het Vlaamse Parlement.

14 Ordonnantie van 18 december 2008 met betrekking tot de toegang van geleidehonden tot openbare plaatsen.

15 Decreet van 23 november 2006 betreffende de toegankelijkheid van de voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties voor gehandicapte personen met een geleidehond (sic), decreet met betrekking tot de toegankelijkheid van openbare gebouwen voor personen met een handicap die begeleid worden door een geleidehond.

16 Decreet houdende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond.

### 3.4. Studies

Het Centrum ontving verschillende officiële verklaringen en de gehandicapten-organisaties hebben eveneens een aantal problemen gemeld. Daarom heeft het Centrum bepaalde problemen op een structurele manier onderzocht.

Het Centrum heeft OIVO gevraagd om de praktische aspecten en mogelijkheden te onderzoeken van en voor redelijke aanpassingen binnen de sectoren goederen en diensten. Op basis van deze studie zal het Centrum een brochure uitwerken met tips die aanbieders van diensten en activiteiten voor het grote publiek van deze problemen bewust moet maken.

Dit jaar heeft het Centrum zich gericht op problemen binnen de culturele sector en de evenementensector. De problemen zijn uiteenlopend: gebrekkige informatie over het reserveren van speciaal aangepaste plaatsen, weinig comfortabele plaatsen voor personen met een handicap, ontbreken van aangepaste plaatsen, peperdure prijzen, defecte of onbruikbare liften, niet bij vrienden of familie kunnen zitten, enz.

In het kader van de Internationale Dag voor Personen met een Handicap heeft het Centrum de studie 'Evenementen voor allen: aangepaste tickets en plaatsen voor personen met een handicap'<sup>17</sup> voorgesteld.

Voor deze studie is het Centrum te rade gegaan bij verenigingen die gespecialiseerd zijn in aanpassingen voor evenementen en bij verenigingen van en voor personen met een handicap om te peilen naar hun ervaringen, goede praktijkvoorbeelden en aanbevelingen.

Het Centrum heeft ook contact opgenomen met een aantal ticketverkooppunten en met organisatoren van evenementen en concerten.

De studie toont aan dat er goede praktijkvoorbeelden bestaan en dat aanpassingen niet altijd synoniem hoeven te zijn met grote financiële inspanningen: flexibele toegankelijke plaatsen, technische voorzieningen voor slechthorenden, audiobeschrijvingen voor slechtzienden, verhoogde podia zodat rolstoelgebruikers beter kunnen zien, mogelijkheid voor vrienden en familieleden om bij een persoon met een handicap plaats te nemen.

17 U kan de studie downloaden via de website van het Centrum [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) - rubriek 'publicaties' in 2008.



## AANBEVELINGEN

### STUDIE 'EVENEMENTEN VOOR ALLEN: AANGEPASTE TICKETS EN PLAATSEN VOOR PERSONEN MET EEN HANDICAP'<sup>18</sup>

Op basis van de hierboven geformuleerde vaststellingen wenst het Centrum de volgende aanbevelingen te formuleren.

#### 1. We vragen aan de Minister van Economie

- » om een prijsbeleid dat een persoon met een handicap verplicht directe of indirecte kosten te maken omwille van zijn handicap te verbieden. Dure telefoonlijnen om specifieke informatie te krijgen over de modaliteiten die aangeboden worden voor personen met een handicap zouden verboden moeten worden, alsook de verplichting om een VIP-kaart te kopen.
- » om de organisatoren en eigenaars van voorstellingsgebouwen aan te moedigen aanpassingen te voorzien voor personen met een handicap en een prijsvermindering op te leggen wanneer de aanpassingen ontoereikend zijn en het comfort van de persoon erdoor minder is.

#### 2. We vragen aan de Minister van Binnenlandse Zaken en de brandweer

- » om de brandweerdiensten te sensibiliseren dat er een gebrek is aan reglementering inzake de evacuatie van personen met een handicap (slechtzienden, slechthorenden, fysieke mobiliteitsbeperking, enz.).
- » om alle informatie op het gebied van veiligheid en preventie (met name ten aanzien van personen met een beperking) te centraliseren. Dit zowel van de bestaande voorschriften, als van de eventuele aanpassingen nodig om iedereen een maximale veiligheid te kunnen garanderen in een openbaar gebouw.
- » om meer uniforme en gecoördineerde normen

inzake veiligheid en evacuatie – voor heel België – te ontwikkelen. Sommige zalen zijn ontoegankelijk voor rolstoelgebruikers, zelfs bij aanwezigheid van liften, omdat de brandweer omwille van veiligheidsredenen het gebruik van de liften aan rolstoelgebruikers verbiedt.

#### 3. We vragen aan de Regionale Overheden

- » om de organisatoren en eigenaars van schouwburgzalen met verschillende stimuli aan te moedigen hun voorstellingszalen integraal toegankelijk te maken via bijvoorbeeld subsidies, tegemoetkomingen, labels, fiscale voordelen, enz. of indien nodig, via de vermindering van subsidies bij een gebrek aan toegankelijkheid.
- » om de toepassing van bestaande wetgeving (de RRU in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de CWATUP in Wallonië, enz.) aan te moedigen en te controleren en een gelijkaardige toegankelijkheidswetgeving in Vlaanderen te creëren.
- » om een wettelijke verplichting in te voeren (onder de vorm van een reglementering) voor de geleidelijke aanpassing van alle bestaande zalen in functie van een betere toegankelijkheid, met een gewenst percentage plaatsen dat voor personen met een beperking toegankelijk dient te zijn, met een lijst die de minimum aanpassingen oplegt voorzien voor personen met een beperking (zoals ringleiding) en ten slotte met duidelijke normen waaraan de randinfrastructuur (sanitair, vestiaire, onthaalloket, parkeerplaatsen) moet voldoen.

#### 4. We vragen aan de organisatoren van spektakels

- » om per concertzaal en/of evenement een referentiepersoon aan te stellen die zich specialiseert in de thematiek van toegankelijkheid en het onthaal van personen met een handicap. Deze persoon kan alle relevante informatie verzamelen, verspreiden, doorgeven en omzetten in concrete aanpassingen voor personen met een handicap.

<sup>18</sup> Deze aanbevelingen werden goedgekeurd door de Raad van Bestuur van het Centrum op 9 november 2008.

- » om aan de ticketverkooppunten en aan het grote publiek op een duidelijke manier te communiceren welke aanpassingen er al dan niet voorzien werden voor personen met een handicap.
- » om inspanningen te leveren om de concertzalen en evenementen zo toegankelijk mogelijk te maken voor zoveel mogelijk personen met verschillende beperkingen. Ze kunnen daarbij inspiratie of hulp vragen aan gespecialiseerde organisaties.

## **5. We vragen aan de ticketverkooppunten**

- » om in elk ticketverkooppunt een referentiepersoon aan te stellen die zich specialiseert in de thematiek van toegankelijkheid en die de vragen in verband met aanpassingen van personen met een handicap behandelt.
- » om op de websites van de ticketverkooppunten op een duidelijke manier alle informatie beschikbaar te stellen over de al dan niet aanwezige aanpassingen voor personen met een handicap alsook de stappen die een persoon met een beperking dient te zetten om de nodige aanpassing aan te vragen.
- » om voor de reservering van tickets of specifieke plaatsen voor personen met een handicap, een gratis telefoonlijn alsook fax en e-mail beschikbaar te stellen, zodat personen met een handicap niet langer dure gesprekskosten moeten maken om hun aanpassingen door te geven en ook slechthorende en dove personen reservaties kunnen maken.

## **4. Weten: gelijke kansen en diversiteit in het onderwijs**



## 4.1. Analyse van de meldingen 2008

De analyse van meldingen over discriminatie in het onderwijs<sup>19</sup> is een delicate aangelegenheid. Nadat de cijfers verzameld en ingedeeld zijn, moeten ze in hun context geplaatst worden voor een correcte interpretatie. In vergelijking met 2007 is het aantal meldingen over discriminatie in het onderwijs opvallend stabiel gebleven. Het Centrum ontving hierover in 2008 101 meldingen tegenover 113 meldingen in 2007. Dit cijfer vertegenwoordigt slechts 5% van de in totaal 1754 meldingen

die het Centrum in de loop van 2008 ontving. Om verschillende redenen zou het echter verkeerd zijn te veronderstellen dat er in het Belgische onderwijs ook effectief minder gevallen van discriminatie en racisme zouden voorkomen. Om te beginnen beschikken onderwijsinstellingen over specifieke aanspreekpunten voor probleemsituaties tussen leerlingen onderling of conflicten tussen het onderwijzend personeel en leerlingen, hun ouders of een volledige klas. Het Centrum wordt dan ook pas gecontacteerd bij gebrek aan een dergelijke dienst, of wanneer die niet gekend is. Vooraleer het Centrum een melding onderzoekt, bekijkt

<sup>19</sup> Meer bepaald in het wettelijk verplichte, gewone onderwijs, van waaruit de meeste klachten komen.

Tabel 1.4.a.: Meldingen onderwijs 2008

Problematiek	Totaal	Andere	Basis Onderwijs	Buitengewoon Onderwijs	Federale Administratie	HOBV	Niet meegedeeld	Onbekende	Particulier Persoon, Familie	Politieke Groepering	Regionale Administratie	Secundair Onderwijs	Universitair Onderwijs	Vereniging / groep
	1											1		
Aanwerving	3													
Andere -- MIG	15	1	2			1					1	2	1	
Arbeidscontract	1													
Arbeidsomstandigheden	1											1		
Arbeidsverhoudingen	1											1		
Belediging	10		2			1			3	1		2		
Beroepsopleiding	5					1		1				1		
Examens	8	2					1		1		1	2		
Informatie/Documentatie	1								1					
Inschrijving	16		3	1	1							1	1	1
Kleding	1											1		
Mishandeling	3		2			1								
Niet meegedeeld	1											1		
Onveiligheid	13	1	1						2			5		1
Pesterij, Ruzie	5		1			1					1	1		
Reglement	1													
Symbolen	6					1						3		
Toegang	1													
Toelagen	4		1									3		
Verwijdering uit school	1													
Verzekeringen	3								1					
<b>Totaal</b>	<b>101</b>	<b>4</b>	<b>12</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>6</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>8</b>	<b>1</b>	<b>3</b>	<b>25</b>	<b>2</b>	<b>2</b>

het altijd of er al een opvangnet bestaat; in dat geval verwijst het de klager door. Het Centrum gaat in op elke vraag om tussen te komen, uit welke hoek die ook komt. Het gaat dan in de eerste plaats om bemiddeling en ondersteuning van leerlingen, maar even goed om meldingen van het onderwijzend personeel over beledigingen, racistische of antisemitische feiten.

We herinneren eraan dat onderwijs een bevoegdheid van de gemeenschappen is en dat het Centrum als federale instelling slechts in beperkte mate bevoegd is voor deze materie. De drie gemeenschappen in ons land beschikken elk over verschillende bemiddelingsorganen (ook voor andere klachten). In 2008 behandelde het Centrum 54 meldingen uit de Vlaamse en 46 meldingen uit de Franse Gemeenschap.

Delen we alle meldingen die het Centrum uit de onderwijssector ontving op volgens discriminatiegrond waarvoor het Centrum bevoegd is, dan zien we dat 27% te maken had met etnische of nationale afkomst. Meldingen op grond van het criterium ‘afkomst’ hebben over het algemeen betrekking op antisemitische feiten. 4 op 10 meldingen wezen in dat geval op een expliciete vorm van discriminatie op grond van identiteit (gedrag of houding ingegeven door racisme of antisemitisme). In 1 op 5 gevallen gebeurde de discriminatie op grond van een handicap. Meestal ging het dan om een school die weigerde een aangepaste omkadering te regelen voor een leerling met een handicap wiens ouders bewust niet voor het gespecialiseerde onderwijs hadden gekozen, maar voor een integratie in het klassieke onderwijs. In zulke complexe situaties kan het Centrum niet meer doen dan beide partijen aanhoren en eventueel de ouders verder begeleiden in het conflict. Wanneer een school onvoldoende toegankelijk blijkt voor leerlingen met een beperkte mobiliteit, zal het Centrum wel vaak uitdrukkelijk partij kiezen en pleiten voor een aangepaste infrastructuur.

Daarnaast stelt het Centrum vast dat bijna 25% van alle meldingen betrekking hadden op een belediging of conflictsituatie. Een ander probleem dat vaak bij het Centrum wordt aangekaart, is de weigering om iemand in te schrijven.<sup>20</sup> Zo ontving het Centrum verschillende meldingen over scholen die een kind (in het beste geval)

pas na veel moeilijkheden en vaak helemaal niet wilden inschrijven, omdat de moeder een hoofddoek droeg. Het Centrum kan begrip opbrengen voor een school die zijn leerkrachten en leerlingen verbiedt op expliciete wijze religieuze symbolen te dragen, omdat die de neutraliteit van de school in het gedrag zouden kunnen brengen, op voorwaarde dat het verbod duidelijk in het schoolreglement is opgenomen. Dit geldt echter niet voor ouders van leerlingen die toegang moeten krijgen tot de school van hun keuze om hun kinderen in te schrijven. In ongeveer 8% van de meldingen had men twijfels bij de gegrondheid van bepaalde examenresultaten of stageverslagen. Tenzij er duidelijk sprake is van discriminatie, is het Centrum niet bevoegd om in dit soort beoordelingen tussen te komen (ook hiervoor bestaan interne procedures). Wat problemen met stages betreft, kunnen we in bepaalde gevallen en naargelang de omstandigheden voorstellen om een tweede stagekans te bieden die dan door een andere leerkracht wordt beoordeeld.

---

“Mijn zoon is twaalf jaar oud en zijn vader is een Marokkaan. Tijdens het schooljaar werd hij voortdurend lastig gevallen door twee jongens van zijn klas (racistische beledigingen, spuug, ...). Ondanks de afspraken met de school en de psycholoog – op onze vraag – veranderde dit niet. De school nam geen concrete maatregelen tegen deze leerlingen. (...) Om de situatie niet erger te maken, heb ik tot het einde van het schooljaar gewacht om u te contacteren. Kunnen we klacht neerleggen tegen deze school en de ouders van deze leerlingen? Ik weet niet wat ik kan doen en kan uw hulp gebruiken.”

---

20 Cf. 1.4.5 Decreet sociale gemengdheid: de mislukking van een broodnodige hervorming.

## 4.2. Vlaamse Onderwijsraad (Vlor): Commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen

Het overleg over de implementatie van het Vlaamse decreet over gelijke onderwijskansen en van de gemeenschappelijke verklaring over diversiteit in het leerplichtonderwijs, evenals de aansturing van de begeleiders diversiteit werd vanaf het schooljaar 2008-2009 toevertrouwd aan één commissie: de 'Commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen'. Het Centrum maakt deel uit van deze commissie, die de vroegere Commissie Toelating vervangt en haar bevoegdheden uitbreidt.

Zo werd het overleg over diversiteit en gelijke onderwijskansen duidelijker gestructureerd en werd de opdracht duidelijker afgelijnd. De moeilijke overlegstructuur over de implementatie van het gelijke onderwijskansendecreet en van de gemeenschappelijke verklaring over diversiteit in het leerplichtonderwijs heeft in het verleden immers niet altijd bijgedragen tot de transparantie van dit overleg. Daarnaast zorgde ook de nogal kunstmatige opdeling tussen ondersteuningsbeleid en toelatingsbeleid/ lokale overlegplatformen voor een gebrek aan duidelijkheid. Met het opstarten van deze commissie moeten deze problemen voorgoed tot het verleden behoren.

Het Centrum rapporteert jaarlijks aan deze commissie het aantal meldingen over probleemsituaties die rechtstreeks of onrechtstreeks te maken hebben met onderwijs. Deze rapportering is het logische gevolg van het samenwerkingsakkoord tussen de Vlor en het Centrum over klachtenbemiddeling. Dit samenwerkingsakkoord wil de mogelijkheid creëren om conflicten over ongelijke kansen, racisme of discriminatie in het onderwijs, op een optimale en positieve manier op te lossen en de klachtenbehandeling efficiënter maken. Zo behandelde het Centrum tijdens het schooljaar 2007-2008 87 meldingen, waarvan 64 betrekking hadden op het criterium 'ras' en 23 op niet-rationale criteria.<sup>21</sup>

» [www.vlor.be](http://www.vlor.be)

21 Deze cijfers hebben betrekking op het schooljaar 2007-2008 (van september 2007 tot en met september 2008). In het kalenderjaar 2008 behandelde het Centrum 101 meldingen.

### **4.3. Commissie Leerlingenrechten**

Meldingen rond weigering van inschrijving worden doorverwezen naar de Commissie Leerlingenrechten van het Gelijke Onderwijskansendecreet van de Vlaamse Gemeenschap.

Deze Commissie Leerlingenrechten werd in het leven geroepen om toe te zien op de naleving van dat inschrijvingsrecht. Dit administratieve orgaan van actief bestuur is bevoegd om adviezen uit te brengen over individuele meldingen van ouders of andere betrokkenen rond weigering van inschrijvingen. Het Centrum is lid van deze commissie.

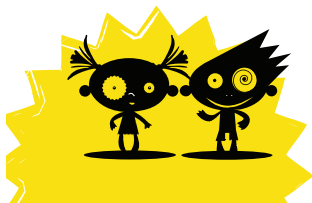
» [www.ond.vlaanderen.be/leerlingenrechtencommissie](http://www.ond.vlaanderen.be/leerlingenrechtencommissie)

#### 4.4. Wedstrijd 'Préparé Bizar?'

De scholieren barsten... van creativiteit en diversiteit. De Vlaamse Scholieren Koepel (VSK), het Centrum, Ladda vzw, het Minderhedencentrum vzw, het Minderhedenforum, het Steunpunt Diversiteit & Leren, het Steunpunt Jeugd, de Vlaamse Jeugdraad vzw, Wel Jong Niet Hetero vzw organiseerden met de steun van de onderwijskoepels, het GO! en de Vlaamse Overheid tijdens het schooljaar 2007-2008 de wedstrijd 'Préparé Bizar', een wedstrijd diversiteit voor scholieren.

Grote winnaar was het Sint-Theresia-Instituut uit Kortrijk. Hun initiatief was een ware krachttoer. Leerlingen en leerkrachten werkten een heel jaar rond diversiteit en organiseerden de meest uiteenlopende activiteiten. (Een rariteitenkabinet tijdens het personeelsfeest, een strip over racisme, interculturele smaakcarrousel, ouderavond, wokavond, enz.)

Daarnaast kenden zij een aparte prijs toe aan een initiatief waarin leerlingenparticipatie het belangrijkste element was. De leerlingen van het Stedelijk Instituut Buitengewoon Onderwijs Mytyl uit Brasschaat maakten een DVD om hun ouders meer bij de werking van hun school te betrekken.



Het project dat met een aanmoedigingsprijs naar huis mocht was de missverkiezing van het Koninklijk Atheneum Tervuren. De leerlingenraad organiseerde in

het kader van Wereldvrouwendag een originele missverkiezing waarbij het niet draaide om uiterlijkheden - de kandidaten stonden immers achter een wit scherm - maar ... om talenten!

» <http://www.vsknet.be/diversiteit/Prepare-bizar.php>



## 4.5. Decreet sociale gemengdheid (Franse Gemeenschap): de mislukking van een broodnodige hervorming

Een gerenommeerde middelbare school in het Brussels stelt haar deuren open, maar doet dit wel heel discreet, zonder duidelijke aankondiging. Op die dag krijgen geïnteresseerde ouders de kans hun kinderen in te schrijven. Ze moeten dan wel het rapport van het vijfde leerjaar kunnen voorleggen en een voorschot van 150 euro storten, dat bij weigering maanden later wordt teruggestort.<sup>22</sup> Dit soort misstanden hebben de twee opeenvolgende gemeenschapsministers van Onderwijs uit de wereld willen helpen, eerst met het inschrijvingsdecreet en vervolgens met het sociale mix-decreet, dat eveneens zonder veel succes het omstreden inschrijvingsdecreet wilde bijsturen.

Deze opeenvolging mislukkingen illustreren perfect wat socioloog Edgar Morin omschrijft als ‘de ecologie van de actie’<sup>23</sup>: een bepaalde regeling draait totaal anders uit dan verwacht en lokt bij betrokkenen een golf van reacties uit, waardoor ze niet alleen dreigt te mislukken maar ook nog eens een negatieve bijklank krijgt. De oorspronkelijke intentie is op de achtergrond geraakt. Volgens Morin hangt het uiteindelijke resultaat van een actie dan ook grotendeels af van hoe de omgeving erop reageert. Een nobele intentie is m.a.w. nog geen garantie voor een geslaagd resultaat.

Even recapituleren. Met de decreten wilde de regering de vorming van zogenaamde ‘gesegregerde scholen’ of ‘gettoscholen’ tegengaan, en zo werk maken van de voorlaatste van de ‘tien prioriteiten voor het onderwijs’, opgesomd in het ‘Contract voor de School’ van de Franse Gemeenschap. Men had voornamelijk de intentie gelijke onderwijskansen te creëren door de scholen toegankelijk te maken voor iedereen, ongeacht de financiële situatie en de etnische of sociale afkomst. Volgens de decreten moest kwaliteitsonderwijs toegankelijk worden voor iedereen en niet voorbehouden zijn voor de bevoorrechte klasse. Het Centrum ondersteunde het initiatief voor objectieve, niet-discriminerende toelatingsvoorwaarden.<sup>24</sup>

### Van het inschrijvingsdecreet tot het sociale mix-decreet

In 2007 werd als eerste principe het in het Vlaamse onderwijs bekende criterium ‘eerst komt, eerst maalt’ gehanteerd - dat vooral in Brussels scholen tot heel wat problemen leidde. De beelden van lange wachtrijen ouders of goedbetaalde plaatsvervangers die voor een inschrijving dagenlang voor sommige Brusselse schoolpoorten moesten kamperen, tartten elke verbeelding. In de media werd dit heel sterk uitvergroot, hoewel het slechts een klein aantal scholen betrof. Deze misstanden hebben geleid tot een afschaffing van het inschrijvingsdecreet voor het schooljaar 2008-2009 en enkele maanden later tot het aftreden van de minister. De nieuwe minister had echter dezelfde intentie om te komen tot een inschrijvingsbeleid in het teken van gelijke kansen.

Nadat de Raad van State een aantal voorstellen had verworpen, werd uiteindelijk een inschrijvingssysteem ingevoerd met een ‘lotingsprocedure’. Die maatregel bepaalt dat, wanneer het aantal inschrijvingen de beschikbare plaatsen van een school overschrijdt, die voor de overblijvende plaatsen mag loten (op basis van de geboortedatum of de eerste letters van de naam van het kind). Opnieuw brak een storm van protest los en om het zekere voor het onzekere te nemen, besloten talloze ouders hun kinderen in meerdere scholen in te schrijven (soms wel 10 of 12 tegelijk). Het resultaat: de inschrijvingsaantallen stegen spectaculair, scholen die in het verleden niet één leerling moesten weigeren uit plaatsgebrek, konden de vraag niet aan en zaten met ellenlange wachtlijsten.

Het ergst getroffen waren de scholen in Waals-Brabant en Brussel, waar respectievelijk 40 en 50% van de scholen te veel inschrijvingen te verwerken kregen en verplicht waren over te gaan tot loting.

Een verplichting van het decreet die amper de pers haalde, maar die de aandacht van het Centrum wist te trekken, is die van een minimumaantal inschrijvingen van kansarme leerlingen (15%). Helaas werd in de praktijk zelden of nooit aan deze voorwaarde voldaan, om de eenvoudige reden dat de leerlingen een getuigschrift van de lagere school moeten kunnen voorleggen, wat voor de meeste kansarme kinderen geen optie is. Om te bepalen of een kind al dan niet uit een kansarm milieu komt, moeten de scholen nakijken of het één van

22 Dit voorbeeld haalt afgevaardigde van de rechten van het kind van de Franse Gemeenschap Bernard De Vos aan in *La Libre Belgique*, 21/10/08: ‘La mixité sociale n’est pas en cours’.

23 Edgar Morin, *La méthode t.6 L'éthique*, Seuil, collection Points poches, Parijs, 2006.

24 Cf. *Jaarverslag Discriminatie/Diversiteit 2007* van het Centrum, p.112-113, ‘Onderwijs: optreden tegen segregatie via inschrijvingen’.

de basisscholen op een lijst had bezocht. Was dat niet het geval, dan was het kind zagezegd niet kansarm.

Het Centrum stelde zich vragen bij de vroege inschrijvingen (voor het schooljaar 2009-2010 startten de inschrijvingen al in november 2008) en bij de eerste herziening van het decreet (die een te grote vrijheid toekende aan de scholen voor de selectie bij een teveel aan inschrijvingen, wat opnieuw tot ongelijke behandeling en zelfs discriminerende praktijken kan leiden). Toch besloot het de gemeenschap te helpen de doelstellingen van het nieuwe decreet publiek bekend te maken, en dan vooral de nieuwe procedure voor inschrijvingen, onder meer via de folder *Collectif pour une école ouverte à tous: 'Comment inscrire votre enfant en 1<sup>er</sup> secondaire'* (Collectief voor inclusief onderwijs: inschrijving van kinderen in het 1e jaar secundair)<sup>25</sup>.

Naar aanleiding van de massale inschrijvingen en de complete chaos, moest minister Dupont in december 2008 toegeven dat de lotingsprocedure een vergissing was. Besluit van de minister: de procedure blijft van kracht voor het volgende schooljaar, maar het "systeem is gedoemd te verdwijnen".

Wat er ook van het sociale mix-decreet wordt, de intentie om het onderwijs toegankelijker te maken en de dualiteit in het systeem te doorbreken, blijft behouden. We verwijzen hier woordelijk naar de analyse over de mislukking van het inschrijvingsdecreet in het 'Jaarverslag Discriminatie/Diversiteit 2007' van het Centrum: "Iedere kandidaat de kans bieden om in te schrijven in de school van zijn keuze is een grondrecht dat gewaarborgd wordt door de grondwet en het schoolpact. De bedoeling van het decreet is dan ook heel lovenswaardig, ook al bleek de uitvoering ervan in de praktijk niet altijd werkbaar in een context van sterke ideologische polarisering en zelfs van emotionele paniek die handig in de hand werd gewerkt door krachten die een echte democratisering van het onderwijs niet gunstig gezind zijn".

Uiteraard is het democratisch inschrijvingsbeleid slechts één van de vele initiatieven van een beleid dat zich inzet voor gelijke onderwijskansen, zowel in de toegang tot het onderwijs als de ontwikkeling van het kind. Vanuit de

invalshoek van de 'ecologie van de actie' - die voor Edgar Morin geen voorwendsel is om de moed op te geven, maar wel een beroep doet op het gezond verstand - kan die gelijkheid er alleen maar komen als alle betrokken partijen de krachten bundelen. Ook moeten verschillende maatregelen worden genomen om dit proces te ondersteunen, zoals die om vanaf het schooljaar 2009-2010 te zorgen voor een brede omkadering om scholen te steunen die te kampen hebben met sociale, economische en culturele problemen.

25 Cf. [www.enseignement.be](http://www.enseignement.be) en voetnoot 21 voor meer informatie over het sociale mix-decreet of de folder.

## **5. Omgaan met diversiteit bij 65-plussers: colloquium en seminars**



De voorbije jaren heeft het Centrum in toenemende mate aandacht besteed aan de kwestie van ouderen en diversiteit, zowel wat trajecten als concrete situaties betreft. Professionals uit de gezondheidssector, managers van diensten voor bejaardenhulp en hun personeelsleden hebben ons over het thema diversiteit aangesproken. We hebben onze aandacht vooral gericht op de relatie tussen ouderen en de hulpstructuren in rustoorden en rust- en verzorgingstehuizen en hoe zij diversiteit binnen deze context ervaren.

In mei 2005 hebben de Brusselse ministers bevoegd voor bijstand aan personen, de aanzet gegeven voor een uitgebreide denkoefening over wat nodig is om 'Waardig ouder te worden in Brussel'. Het belangrijke aspect van de multiculturaliteit in dit gewest kon hierbij niet over het hoofd worden gezien.

Dit alles heeft in september 2006 tot een eerste colloquium geleid: 'Waardig ouder worden in Brussel, de rimpels van de immigratie'<sup>26</sup>. Deze bijeenkomst wou een stand van zaken schetsen van hoe op institutioneel vlak wordt omgesprongen met oudere migranten die in de jaren 1950 en 1960 naar België zijn gehaald om het tekort aan arbeidskrachten in bepaalde sectoren op te vangen. In analyses, getuigenissen en succesvolle uitwisselingen kwamen heel wat vragen naar boven: om welke personen gaat het precies? Waar in Brussel wonen ze precies? Hoe moeten deze verschillende oudere bevolkingsgroepen worden omschreven? Hoe gaan ze om met oud worden in België? Beleven migranten deze periode in hun leven anders dan autochtonen? Hoe wordt hun opvang georganiseerd? Hoe worden ze opgevangen in rust- en verzorgingstehuizen? Is het personeel van organisaties voor thuisverzorging en van rust- en verzorgingstehuizen opgeleid om tegemoet te komen aan de specifieke noden van oudere mensen die uit verschillende culturen stammen?

Na deze eerste succesvolle ontmoeting heeft het Centrum op verzoek van de Brusselse ministers voor bijstand aan personen eind 2008 een reeks seminaries georganiseerd voor managers van rust- en verzorgingstehuizen om een antwoord te geven op hun concrete vragen over personeelsmanagement.

De doelstelling was om de praktische omstandigheden en modaliteiten te onderzoeken van een management dat daadwerkelijk rekening houdt met diversiteit qua afkomst en nationaliteit, maar ook met bijvoorbeeld leeftijd, overtuiging, gezondheidstoestand en seksuele geaardheid. Zowat 60 deelnemers hebben deze ontmoetingen tot een succes gemaakt, waarbij de krijtlijnen van een personeelsbeleid werden uitgestippeld dat rekening houdt met diversiteit in alle fasen van het proces: werving, professionele integratie, carrièreplanning, beloning, opleidingen, werkomstandigheden, evaluaties, maar ook communicatie met personeelsleden, bewoners en hun familieleden.

## WERKEN IN BRUSSEL AAN DIVERSITEIT

IN RUSTHUIZEN &  
RUST- EN VERZORGINGSTEHUIZEN

Scenario's: 'Werken aan diversiteit'  
18.12.2008  
Dit document is door het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding  
van de Brusselse Hoofdstedelijke Gewest voorafgezien door het Centrum voor  
Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding



Collega's konden onderling hun ervaring en kennis uitwisselen en mensen van buiten de sector vertelden over vernieuwende ervaringen met diversiteitsmanagement. Dit alles leverde een reeks dynamische seminaries op waarvan de weerslag terug te vinden is in een brochure met illustraties van Pierre Kroll<sup>27</sup>. Op enkele paragrafen na in hoofdstuk 4 'Middelen en mogelijkheden' die speciaal zijn afgestemd op Brusselse actoren, vormt deze brochure een nuttig referentiewerk voor alle managers van rustoorden en rust- en verzorgingstehuizen in het noorden en het zuiden van het land.

26 Het verslag van dit colloquium is verschenen onder de titel 'Waardig ouder worden in Brussel, de rimpels van de immigratie', Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, collectie Ikebana, Brussel, 2007.

27 Cf.: 'Werken aan diversiteit in rusthuizen en rust- en verzorgingstehuizen in Brussel' beschikbaar op de website van het Centrum [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) onder de rubriek 'publicaties'.

## **EXTERNE BIJDRAGE**

### **DIVERSITEIT IN HET RUSTHUIS ANNO 2008**

Scheutbos is een geriatrisch centrum in Sint Jans Molenbeek met 250 bedden en 280 personeelsleden. Reeds jarenlang werken we met een divers personeelsbestand dat zorg moet dragen voor een steeds diverser wordend patiëntenclinteel.

Sedert 2007 voerden we een diversiteitsplan in, in samenwerking met het Brussels Nederlandstalig comité voor tewerkstelling en opleiding (BNCTO). Dit leidde tot een interne werkgroep “diversiteit”, met een vertegenwoordiging van elke afdeling, zodat de info kan doorstromen tot op de werkvloer. Deze werkgroep hield zich onder andere bezig met het uitwerken van de verschillende religieuze gebruiken rond overlijden; er werd eveneens een “stille ruimte” ingericht, met verplaatsbare eretekens, waar bewoners en familie, van welke religieuze overtuiging dan ook terecht kunnen. Daarnaast werden er cursussen “praktisch Nederlands op de werkvloer” georganiseerd met coaching op de verpleegafdelingen, wat erg geapprecieerd werd door onze anderstalige zorgverleners. Ook kregen onze diensthoofden in 2008 een 3-daagse opleiding “communicatie en diversiteit voor leidinggevendenden”, waarin duidelijk werd dat “diversiteit” niet enkel slaat op de afkomst van onze personeelsleden maar ook op hun leeftijd, opleiding, geslacht, taalgebruik en milieu en dat elk individu zijn rol te vervullen heeft binnen het team.

Regelmatig worden we geconfronteerd met incidenten die hun oorsprong wel ergens vinden in het “divers” zijn van onze medewerkers, en dit vraagt natuurlijk een dagdagelijkse inzet van zowel de leidinggevendenden als de collega’s om het “anders zijn” van elkaar te aanvaarden, en in een positieve samenwerking ons hoofddoel na te streven: namelijk het aanbieden van een integrale bewonerszorg en het creëren van een goed arbeidsklimaat in ons rusthuis!

In die zin was de deelname aan het seminarie “Diversiteit in rusthuizen en rust- en verzorgingstehuizen”, zeer puik georganiseerd door *het Centrum* op 14 oktober 2008, een welkome ondersteuning: de diversiteitsproblematiek werd er vanuit verschillende standpunten belicht en uit de praktische rondvraag bleek ook dat vele rusthuizen,

zowel binnen als buiten Brussel, wel te maken krijgen met typische diversiteits-vraagstukken, waarop we allen een zo goed mogelijk antwoord trachten te vinden. Ik denk dat de diversiteit in onze maatschappij hoe langer hoe meer een afspiegeling zal vinden binnen het rusthuis en dus voor een dagelijkse uitdaging zal blijven zorgen. Initiatieven als deze studiedag zijn een mooi begin en verdienen zeker navolging in de toekomst!

*Johan Vanhove*  
*Directeur Residentie Scheutbos*

» <http://www.psychogeriatricie.be/NL/Scheutbos/index.htm>



## 6. Haatdelicten



## 6.1. Haatmisdrijven

### Het Belgische strafrechtssysteem

Om tot een goed begrip te komen van de plaats die de haatmisdrijven in het Belgische rechtssysteem hebben ingenomen moet één groot principe toegelicht worden.

In het Belgische strafrecht is de toegekende straf bij het plegen van één misdrijf of verschillende misdrijven op hetzelfde ogenblik of binnen dezelfde tijdspanne nodig om ze te volbrengen, steeds de zwaarste straf. Er is met andere woorden geen ‘optelling’ van straffen maar een opslorping als het ware van de kleinste of lagere straf door de grootste.

Dit had tot gevolg dat slagen en verwondingen toebrengen met een racistische motivering bijna nooit als twee samenvallende misdrijven behandeld werden. Het was voor de parketmagistraten immers veel gemakkelijker om enkel op te treden op het gebied van slagen en verwondingen (maximumstraf vijf jaar) op grond, in ieder geval, van een medisch attest dan daarbij nog het opzet van de dader te moeten betrekken. De straftoemeting voor het aspect verwerpelijke beweegreden, in casu racisme (maximum één jaar) zou toch opgeslorpt worden door de straf voor slagen en verwondingen.

Sinds 2003, bevestigd in de wet van 10 mei 2007, is de verwerpelijke beweegreden m.b.t. een aantal misdrijven in het Strafwetboek ingevoegd. De invoering van de Col 6/2006 en Col 14/2006 met het oog op een betere identificatie van door racisme geïnspireerde misdrijven, heeft geleid tot een verhoogde toepassing van de verwerpelijke beweegredenen. Sinds de inwerkingtreding van deze wetten en de publicatie van deze omzendbrieven, tracht het Centrum systematisch inzicht te krijgen in de problematiek van haatmisdrijven.

De gegevens voor 2008 ontbreken echter grotendeels, zodat slechts een gedeeltelijk beeld kan worden geschetst. Het genereren van politiegegevens over haatmisdrijven is een ingewikkelde bezigheid. Eén van de problemen is dat de cijfergegevens bij de politie gehanteerde informatiesystemen niet erg toegankelijk zijn. Daardoor kan het bijeenbrengen van de informatie een arbeidsintensieve aangelegenheid zijn waaraan meer of minder prioriteit kan worden gegeven. Hoewel er bij de politie en parketten met de Col6/2006 belangrijke aanzetten zijn gegeven, is de inventarisatie nog niet helemaal duidelijk.

### Aantal dossiers haatmisdrijven op het Centrum

#### Racisme als verwerpelijke beweegreden

In 2008 heeft het Centrum negen maal een eenvoudige klacht neergelegd bij het parket. Daarnaast heeft de Raad van Bestuur van het Centrum in vijf dossiers beslist om zich burgerlijke partij te stellen bij de behandeling te gronde voor de correctionele rechtbank.

Viermaal ging het om slagen en verwondingen die vielen tijdens een discussie over de toegang tot een café of dancing. Het opzettelijk toebrengen van een lichamelijk letsel ging vier maal gepaard met het uiten van racistische beledigingen of uitlatingen. In deze dossiers steken de daders hun beweegreden niet onder stoelen of banken. Zo werd bij een geweldpleging in een ING-filiaal te Willebroek een Belgische verpleegkundige van vreemde origine meermaals geslagen zonder enige objectieve aanleiding en kreeg zij allerlei verwijten naar het hoofd geslingerd “vuile hoer, zwarte aap, je zou beter werk kunnen gaan zoeken, strontjong”.

Bij een snelkassa van de Carrefour in Mechelen ontving een klant rake klappen en laatdunkende opmerkingen zoals “het is weer nen bruine, die kan niet lezen”.

Een vrouw afkomstig uit Senegal wordt ter hoogte van een brasserie in Blankenberge getraakteerd op een aantal racistische uitspraken “godverdomme zwarte, je komt hier enkel om te profiteren van het OCMW...ik ga je een douche geven”. De agressor voegde de daad bij het woord en gooide een pot groentesoep over het slachtoffer. De rechtbank veroordeelde de agressor bij verstek tot een gevangenisstraf van vier maanden en een geldboete van 200 euro.<sup>28</sup>

Het is vaststaande rechtspraak dat de verwerpelijke beweegreden niet de enige beweegreden moet zijn, het mag één reden zijn naast de anderen. In een dossier werden drie paramilitairen die slagen en verwondingen hadden toegebracht tijdens een terrasbezoek op de Grote Markt te Diest in eerste aanleg vrijgesproken.<sup>29</sup> Volgens de politie gaven ze nochtans aan problemen te hebben gehad “met die vuile makakken”. Het Centrum tekende

<sup>28</sup> Correctionele rechtbank Brugge, 14 oktober 2008.

<sup>29</sup> Correctionele rechtbank Leuven, 14 mei 2008.



hoger beroep aan tegen het vonnis.

In de meeste dossiers gaat het over het misdrijf van opzettelijk toebrengen van een lichamelijk letsel. Zo veroordeelde de correctionele rechtbank van Luik<sup>30</sup> drie mannen voor racistisch geweld tegen twee jonge Belgische meisjes (19 en 20 jaar) van Maghrebijnse afkomst. De agressie ging gepaard met een extreme vorm van geweld, zowel verbaal als lichamelijk.

De jonge meisjes werden bedreigd met vuurwapens. Het is dankzij de moed van de slachtoffers zelf, die beslist hadden de daders te achtervolgen, dat de Luikse politie hen heeft kunnen oppakken. De leider was bovendien al goed gekend in extreemrechtse milieus, in het bijzonder in de neonazi scène. Enkele jaren geleden ging hij regelmatig naar Franstalig extreemrechtse partijpolitieke bijeenkomsten. Racistisch en extreemrechtse geweld kunnen samenvallen, doch dat hoeft niet zo te zijn.

Maar ook misdrijven van belaging, schuldig verzuim en beschadiging van roerende en onroerende eigendommen komen in aanmerking. Het kan gaan van getekende hakenkruisen op de muur van een openbaar toilet tot racistische graffiti op de gevel een woning. In dit verband worden een aantal zaken van beschadiging via politio-nale schadebemiddeling opgelost.

### **Seksuele geaardheid en geloof als verwerpelijke beweegredenen**

In 2008 behandelden het Centrum ook zeven dossiers van haatmisdrijven waarbij één van de motieven van de dader bestond uit de haat tegen en het misprijzen van personen omwille van hun seksuele geaardheid.

Zo vallen jongeren bezoekers van een holebifuij lastig, legt iemand klacht neer omwille van intimidatie en stalking na een avondje stappen in Antwerpen en worden twee homoseksuele mannen beroofd en geslagen na het maken van een afspraak via sms. Tweemaal werd er klacht neergelegd bij een situatie van intrafamiliaal geweld. Eenmaal omdat een broer zijn lesbische zus en haar partner had geslagen, en een andere maal omdat de vader zijn lesbische dochter had geslagen.

Eenmaal vallen er slagen en verwondingen op de werkvloer omdat een collega seksuele en verbale intimidatie zou gepleegd hebben. De collega ontkent die uitlatingen echter, en beiden krijgen dezelfde sanctie van de directie.

De correctionele rechtbank van Brussel veroordeelde een agressor tot een gevangenisstraf van 8 maanden (met uitstel voor een periode van vijf jaar)<sup>31</sup> wegens het toebrengen van een lichamelijk letsel en beledigingen. In februari 2006 viel een groep jongeren het slachtoffer aan in een café in Ukkel. Eén van de jongeren kende het slachtoffer en zijn seksuele geaardheid. De agressie ging gepaard met extreem geweld, zowel verbaal als fysiek.

In één dossier werd er aangifte gedaan van haatmisdrijf omwille van het geloof (opzettelijk toebrengen van een lichamelijk letsel door familieleden wegens bekering tot de islam).

### **Waaruit bestaat het systeem?**

De rechter kan, moet dus niet, een strafverzwaring uitspreken. Deze verzwaring hangt af van het type misdrijf en kan gaan van een mogelijke verdubbeling van de laagste strafmaat toepasselijk op de feiten tot een verhoging van de uitgesproken gevangenisstraf met twee jaar.

In de praktijk kunnen volgende vaststellingen gemaakt worden:

1. Sinds de invoering van de strafverzwarende omstandigheden bij een limitatief opgesomde lijst van misdrijven, wordt de strafbepaling van artikel 20 van de antiracismewet 'aanzetten tot haat, geweld' minder gebruikt, tenzij voor hatespeech op internet.
2. De meeste dossiers betreffen het opzettelijk toebrengen van een lichamelijk letsel.
3. Racisme en seksuele geaardheid zijn de meeste voorkomende verwerpelijke beweegredenen.
4. Er is een tendens om werkstraffen uit te spreken.

30 Correctionele rechtbank Luik, 5 mei 2008.

31 Correctionele Rechtbank Brussel, 22 oktober 2008.

---

“Vorige zondag had ik met een vriend afgesproken om naar een event van een holebivereniging te gaan. Om 3u45 zijn we daar vertrokken. Op de parking werden we geconfronteerd met enkele personen die zich erg agressief opstelden en homofobe slogans naar ons riepen. We hebben daar niet op gereageerd. Ze zijn naar onze wagen toegelopen en begonnen roepend op de deuren en ramen te bonken. Ik ben van de parking afgereden en dacht ze te hebben afgeschud, wat niet het geval was. Aan het eerste rode licht stond er naast ons een wagen met daarin dezelfde vier of vijf personen als op de parking. Ook daar bleven ze ons uitschelden en maakten ze bedreigende gebaren. We hebben daar opnieuw niet op gereageerd en zijn de ring opgereden. De auto is ons achtervolgd en probeerde ons herhaaldelijk van de baan de rijden...”

---

## 6.2. Hatespeech op internet: stijging van hatespeech in kettingmails en sociale netwerksites

In 2008 ontving het Centrum 430 meldingen over haat op internet en dat is voor het tweede jaar op rij een forse stijging (+ 25%). In 70 gevallen was de klacht ongegrond of werd ze overgemaakt aan een cyberhate meldpunt in een buurland omdat het ging over een website, een discussieforum of een blog buiten België.

Eén derde van de meldingen had, net zoals vorig jaar, betrekking op kettingmails waarin aangezet wordt tot haat, geweld of discriminatie tegen etnische minderheden, mensen met een andere huidskleur of nationaliteit.

Daarnaast ontvangt het Centrum steeds vaker meldingen (30%) over sociale netwerksites, blogs en discussiefora zoals Netlog, Skynet, Facebook, maar ook de videowebsite YouTube. Deze stijging is te wijten aan de spectaculaire groei van de populariteit van deze interactieve internettoepassingen in 2008 die voornamelijk gebruikt worden door jongeren.

Van het totaal aantal meldingen hebben de meeste betrekking op de discriminatiegronden nationaliteit, etnische afstamming, huidskleur, geloof of levensbeschouwing en zogenaamd ras. In mindere mate is er sprake van hatespeech op basis van seksuele geaardheid of handicap, al is dit jaar een stijging merkbaar in vergelijking met de vorige jaren. Van de meldingen die het Centrum ontving over discriminatie op grond van seksuele geaardheid, had zelfs 14% betrekking op het internet. De term hatespeech heeft betrekking op geschreven en gesproken teksten en op bepaalde gedragingen in het openbaar. Het gaat om boodschappen waarin de auteur anderen 'aanzet tot discriminatie, haat of geweld' met de bedoeling en de hoop dat diegene die ze leest of hoort, andere personen of groepen zal discrimineren, haten of geweld tegen hen zal gebruiken.

### 6.2.1. Kettingmails: een specifieke vorm van hatespeech

Het Centrum stelt voor het tweede jaar op rij vast dat kettingmails die angst, haat of geweld aanwakkeren voor vreemdelingen en minderheidsgroepen in de samenleving, populair zijn in België. Niet enkel ontvangen mensen een haatdragende kettingmail in hun mailbox, steeds vaker wordt het Centrum gearmeerd

dat racistische kettingmails gepubliceerd worden op websites, blogs of discussiefora van particulieren maar ook op websites van politieke partijen.

Ondanks het sterk geloofwaardige karakter van deze kettingmails, blijkt dat in de meeste gevallen de informatie gebaseerd is op valse feiten of halve waarheden die verpakt worden in citaten of feiten uit de actualiteit. Bijna altijd is de moslimgemeenschap in België of Europa het onderwerp van dit soort haatboodschappen. De ene keer is het een verhaal over een fictieve imam Bouziane die profiteert van sociale uitkeringen in ons land, de andere keer is het een leugenachtig verhaal van een bende Marokkaanse jongens die in België jonge meisjes verkracht of verminkt. Eén ding is duidelijk, de auteur(s) van dergelijke kettingmails trachten het verhaal zo geloofwaardig mogelijk te brengen en gebruiken het internet om in één ruk honderden mensen te bereiken. Bovendien blijkt dit een typisch Belgisch fenomeen te zijn. In vergelijking met andere Europese landen, circuleren in België meer racistische en xenofobe kettingmails.

.....

“Ik ontvang racistische / extreem-rechtse e-mails die gericht zijn aan ‘meerdere bestemmingen’. Ik heb erop aangedrongen om zulke e-mails niet meer te krijgen, maar een kennis (die ik niet langer een vriend noem) blijft me dergelijke e-mails opsturen. Wat kan ik doen? Moet ik jullie dit signaleren?”

.....

### 6.2.2. Kettingmails: een efficiënt middel om tegen een lage kost haat tegen minderheidsgroepen te verspreiden

Kettingmails geven aan auteurs de mogelijkheid om onjuiste informatie of ronduit leugenachtige feiten te verheffen tot een waarheid en op die manier verbaal geweld te uiten tegen minderheidsgroepen in de samenleving. Het illustreert eveneens hoe het recht op vrije meningsuiting door velen aangewend wordt als een recht om te mogen beledigen en om een racistisch discours te verspreiden tegen vreemdelingen en minderheidsgroepen.

Het is zorgwekkend om vast te stellen dat bijvoorbeeld een zondebokverhaal in de vorm van een kettingmail

vol onjuiste medische informatie wijdverspreid wordt op internet en eveneens op websites van politieke partijen in ons land, aanleiding is voor een *'hard maar eerlijk'* maatschappelijk debat over bijvoorbeeld migratie. Wie de oorspronkelijke auteur(s) van een kettingmail is/zijn, valt moeilijk te achterhalen net zoals het onmogelijk is om na te gaan hoeveel mensen in aanraking zijn gekomen met deze nieuwe vorm van hatespeech. Bovendien is het vaak moeilijk te achterhalen in welke hoedanigheid een kettingmail voor het eerst verspreid werd aangezien veel populaire ketting-mails in verschillende versies circuleren.

Zo bestaat er een versie van de veelvoorkomende kettingmail over de (onbestaande) imam Bouziane afkomstig van een vermeende medewerker van Lijst De Decker. In een ander geval is de kettingmail ondertekend door een medewerker van Binnenlandse Zaken. In dat laatste geval heeft Binnenlandse Zaken het Centrum gecontacteerd met de melding dat de gegevens valselijk waren toegevoegd en dat de politie gecontacteerd werd. Hieruit blijkt hoe inventief sommige auteurs en co-auteurs zijn in het aanpassen van de inhoud om de haatboodschap meer kracht te geven. De impact op maatschappelijk vlak is moeilijk te achterhalen, maar de bedoeling is alvast om angst aan te wakkeren of haat op te wekken tegen minderheidsgroepen in de samenleving.

### 6.2.3. Tegengewicht voor racistische kettingmails: webtool van het Centrum

In 2008 heeft het Centrum de website [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) uitgebreid met een luik over racistische en xenofobe kettingmails. Op deze pagina is een lijst te vinden met alle kettingmails die reeds door het Centrum behandeld werden. Elke kettingmail is voorzien van een inhoudelijke en juridische analyse. Op die manier kan iedereen die een bedenkelijke kettingmail ontvangt op de website van het Centrum nagaan of de inhoud ervan klopt of niet. Soms heeft de inhoudelijke analyse betrekking op het verifiëren van de in de kettingmail opgesomde feiten, in andere gevallen betreft het een discoursanalyse.

Heel wat mensen hebben in het afgelopen jaar gebruik gemaakt van deze nieuwe toepassing op de website om de afzender van de kettingmail een gepast antwoord te geven. Het is een bijzonder handige tool voor mensen

die onvoldoende vertrouwd zijn met de problematiek en toch een manier zoeken om een halt toe te roepen aan de haatverspreiding via kettingmails.

### 6.2.4. Kettingmails melden aan de internetpolitie (FCCU)

Daarnaast worden mensen die bij ons melding maken altijd geïnformeerd over de mogelijkheid om klacht neer te leggen bij de Federal Computer Crime Unit (FCCU). Slechts in weinig gevallen wordt hiervoor geopteerd. De reden daarvoor heeft te maken met het feit dat de afzenders van kettingmails dikwijls geen onbekenden zijn maar behoren tot familie- en vriendenkring of collega's. Men verkiest de inhoudelijke analyse van het Centrum boven het nemen van repressieve stappen. Het Centrum wil in de toekomst het publiek meer sensibiliseren om dergelijke informatie niet door te sturen en hen te wijzen op de nadelige gevolgen van de verspreiding van haat, geweld of discriminatie via internet. Daarnaast dringt zich binnen politiediensten en parket een efficiëntere aanpak op om kwaadwillige auteurs van dergelijke kettingmails efficiënt te kunnen bestraffen.

» [http://www.polfed-fedpol.be/crim/crim\\_fccu\\_nl.php](http://www.polfed-fedpol.be/crim/crim_fccu_nl.php)

### 6.2.5. Meldingen over blogs, discussiefora en sociale netwerksites

Zoals hierboven beschreven, ontvangt het Centrum steeds vaker meldingen over blogs, discussiefora en sociale netwerksites zoals Netlog, Skynet, Facebook, maar ook de videowebsite YouTube. In totaal behandelde het Centrum 130 meldingen (30%) hierover in 2008. Hoewel de meeste gebruikers van dergelijke sites vooral in contact willen blijven met hun vrienden en kennissen van over de hele wereld, is het ook een handig middel om kwetsende, beledigende en haatdragende boodschappen te verspreiden. De plotse en snelle ontwikkeling van web 2.0 technologieën (discussieforums, blogs, netwerksites, enz.) die verregaande interactie met het publiek mogelijk maken, vergroot ook de kans om slachtoffer te worden van hatespeech. Daarbij worden niet enkel geschreven teksten, maar ook audio- en videoboodschappen met haatdiscours verspreid en

deze evolutie treft in hoofdzaak jongeren gelet op het feit dat deze internettoepassing vooral populair is bij deze bevolkingsgroep. Die vaststelling doet het Centrum tijdens de vorming in de secundaire scholen, maar ook het Tiro-onderzoek<sup>32</sup> over het informaticagebruik van jongeren bevestigt dat reeds 1 op 4 jongeren tussen 12-18 jaar in contact kwam met hatespeech op internet.

#### **6.2.6. Meldingen over discussiefora van online kranten**

Het Centrum ontving 40 meldingen over hatespeech op discussiefora van Vlaamse en Waalse kranten. In 2008 heeft het Centrum het vormingsaanbod voor online krantenredacties verdergezet. Steeds vaker wordt door moderatoren van online kranten, maar ook van discussiefora een beroep gedaan op het Centrum voor advies inzake haatdiscours op de online fora.

#### **6.2.7. Groeperingen met een racistische, antisemitische of negationistische ideologie op internet**

Internet is al lang geen onbekende plaats meer voor groeperingen, die steunen op een racistische, antisemitische of negationistische ideologie. Heel wat racistische groeperingen hebben eigen websites op internet.

Niet zelden zijn deze websites gehost in landen buiten Europa om aan juridische vervolging te ontsnappen. Het aanzetten tot haat is strafbaar in de meeste Europese landen maar in België ontbreken duidelijke procedures op niveau van politie en parket om een efficiënt vervolgingsbeleid te ontwikkelen. Nochtans is er een aanvullend protocol van de Raad van Europa die de verspreiding van racisme via internet strafbaar stelt in alle Europese landen. Het additioneel protocol heeft specifiek betrekking op hatespeech op internet en gaat dieper in op de door de lidstaten te volgen procedures. Helaas stellen we vast dat België op heden het additioneel protocol nog niet ondertekend heeft.

32 TIRO, teens and ICT: Risks and opportunities (2008). *Onderzoeksproject van het federaal wetenschapsbeleid omtrent kansen en risico's van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie door tieners.*

## **AANBEVELINGEN**

### **CYBERHATE**

#### **In België**

*1. Om haat op het internet in België beter te bestrijden, nodigt het Centrum:*

op wetgevend vlak

1. de minister van Justitie uit om de ratificeringsprocedure te starten voor het aanvullend protocol bij het verdrag inzake cybercriminaliteit van de Raad van Europa (ETS nr. 189) over de strafbaarstelling van handelingen van racistische of xenofobe aard verricht via computersystemen, net zoals 13 andere lidstaten van de Raad van Europa dit al hebben gedaan.

*2. Om racistische en xenofobe websites in België beter te bestrijden, nodigt het Centrum:*

op wetgevend vlak

1. de minister van Justitie uit om artikel 9 van het kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van 28 november 2008 'betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht' om te zetten. Het artikel houdt het volgende in: "1. Elke lidstaat neemt de nodige maatregelen om zijn rechtsmacht te vestigen ten aanzien van de in de artikelen 1 en 2 bedoelde gedragingen, indien deze: a) geheel of gedeeltelijk op zijn grondgebied zijn begaan; b) door één van zijn onderdanen zijn begaan, of c) tot voordeel strekken van een rechtspersoon met hoofdkantoor op het grondgebied van die lidstaat.
2. Bij het vestigen van zijn rechtsmacht overeenkomstig lid 1, onder a), neemt elke lidstaat de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat zijn rechtsmacht zich uitstrekt tot gevallen waarin de gedraging via een informatiesysteem is begaan en: a) de dader de gedraging begaat terwijl hij zich fysiek op het

*grondgebied van de lidstaat bevindt, ongeacht of bij de gedraging materiaal wordt gebruikt dat via een informatiesysteem op dat grondgebied wordt aangeboden; b) bij de gedraging materiaal wordt gebruikt dat via een informatiesysteem op zijn grondgebied wordt aangeboden, ongeacht of de dader de gedraging begaat terwijl hij zich fysiek op dat grondgebied bevindt”.*

#### op uitvoerend vlak

1. de minister van Justitie uit om samen met het parket en de FCCU (Federal Computer Crime Unit van de Federale Politie) een overlegprocedure op te starten om het artikel 9 van het kaderbesluit 2008/913/JBZ van de raad van 28 november 2008 ‘betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht’ uit te voeren;
2. de minister van Justitie uit om samen met de FCCU en het Observatorium van de Rechten op het Internet een overlegprocedure op te starten om de uitvoering te garanderen van de procedure vastgelegd in het artikel 20 § 3 van de wet van 11 maart 2003 over ‘diensten van de informatiemaatschappij’ dat de voorwaarden uiteenzet voor de samenwerking tussen de ‘dienstverleners die als tussenpersoon optreden’ en de bevoegde administratieve en rechterlijke overheden: *“Wanneer de dienstverlener daadwerkelijk kennis krijgt van een onwettige activiteit of informatie, meldt hij dit onverwijld aan de procureur des Konings, die de nodige maatregelen neemt overeenkomstig artikel 39bis van het Wetboek van strafvordering. Zolang de procureur des Konings geen beslissing heeft genomen met betrekking tot het kopiëren, ontoegankelijk maken en verwijderen van de in een informaticasysteem opgeslagen gegevens, kan de dienstverlener enkel maatregelen nemen om de toegang tot de informatie te verhinderen.”;*
3. de minister van Justitie uit om samen met de FCCU en het Centrum op grond van artikel 39bis van het wetboek van Strafvordering een ‘zwarte lijst’ op te stellen met racistische websites (iets wat in andere Europese landen overigens al bestaat).

*3. Om de strijd aan te binden tegen hatespeech via nieuwe web 2.0-technologieën (blogs, discussiefora, sociale netwerksites) nodigt het Centrum:*

#### op wetgevend vlak

1. de minister van Justitie uit om de wet van 11 maart 2003 betreffende de diensten van de informatiemaatschappij aan te passen en de verantwoordelijkheden van de dienstverleners van web 2.0-toepassingen (inrichters van discussiefora, blogs en sociale netwerksites) in een wettelijk kader vast te leggen.

#### Op Europees vlak

*4. Om de strijd tegen hatespeech op internet aan te scherpen, nodigt het Centrum:*

1. de Europese Commissie uit om het fenomeen ‘hatespeech op internet’ als cybermisdaad te beschouwen, omdat dit net als alle andere cybermisdrijven een inbreuk is op het Europese recht;
2. INSAFE (het Europese netwerk van nationale bewustmakingscentra voor de veiligheid op het internet) uit om het werkterrein van zijn meldpunt INHOPE te verruimen of hatespeech op internet op een vergelijkbare manier aan te pakken als de andere cybermisdrijven.

*5. Om de strijd tegen hatespeech via nieuwe web 2.0-technologieën aan te scherpen, nodigt het Centrum:*

1. de Europese Commissie uit om richtlijn 2000/31/EG over elektronische handel aan te passen door de verantwoordelijkheden van de dienstverleners van web 2.0-toepassingen (inrichters van discussiefora, blogs en sociale netwerksites) in een wettelijk kader vast te leggen.

### **6.2.8. Het Centrum: nieuw lid van het International Network Against Cyberhate (INACH)**

De strijd tegen hatespeech op internet is een wereldwijde strijd. Om dit internationale fenomeen zo doeltreffend mogelijk aan te pakken is het Centrum in augustus 2008 toetreden tot het International Network Against CyberHate (INACH).

Het INACH is een netwerk dat in 2002 is opgericht door de leden van het Duitse Jugendschutz.net en de Nederlandse Dutch Magenta Foundation om alle organisaties te verenigen die actief zijn in de strijd tegen racisme en discriminatie op internet. Vandaag zijn 18 organisaties lid van het INACH: 16 uit Europa en telkens 1 uit de Verenigde Staten en Canada. Alle leden van het netwerk zijn autonome organisaties die allemaal beschikken over een meldpunt voor cyberhateklachten. In 2007 hebben de INACH-leden meer dan 13.000 klachten over cyberhate ontvangen en zijn ze erin geslaagd om meer dan 3.000 racistische websites en uitlatingen van het net te halen. Maar de leden houden zich niet alleen met de behandeling van deze klachten bezig. Ze werken ook mee aan het aanpassen van het wettelijke kader en maken jongeren bewust van racistische en discriminerende propaganda op internet.

De leden van het netwerk nemen elk jaar deel aan de INACH-conferentie. Het Centrum heeft in 2008 deelgenomen aan de conferentie die door de *Anti Defamation League* (de Amerikaanse partner van het netwerk) werd georganiseerd. Tijdens deze conferentie hebben we niet alleen van gedachten kunnen wisselen met de andere INACH-leden, maar ook met internetprofessionals, vertegenwoordigers van privéondernemingen en juridische en technische experts. De ontwikkeling van nieuwe technologieën voor web 2.0 (fora, blogs, sociale netwerken, sharing sites, enz.) en de gevaren die ze inhouden, vormden het centrale conferentiethema. We stellen immers vast dat racistische kringen deze nieuwe technieken hebben overgenomen en gebruiken om hun haatboodschap te verspreiden en om jongeren te ronselen. Tijdens de conferentie is heel wat te doen geweest over de verantwoordelijkheid van de verschillende internetactoren. Daarnaast kwamen ook andere thema's aan bod, zoals 'jongeren en intimidatie' en verschillende mogelijke internationale samenwerkingsvormen om discriminatie op internet zo goed mogelijk het hoofd te bieden.

### 6.3. Waakzaamheidscel antisemitisme

Naar aanleiding van de heropleving van antisemitische incidenten besloot de federale regering in 2004 een waakzaamheidscel belast met de strijd tegen het antisemitisme op te richten.

Deze cel, waarvoor het Centrum de animatie en het secretariaat bezorgt, bestaat bovendien ook uit vertegenwoordigers van de kabinetten van het Justitie, Binnenlandse Zaken en Gelijke Kansen en vertegenwoordigers van verenigingen van de joodse gemeenschap.

De regelmatige vergaderingen van de cel zijn een gelegenheid voor een vruchtbare uitwisseling en bieden de mogelijkheid aan het Centrum en de vertegenwoordigers van de overheid om de klachten en meningen van de joodse verenigingen, die zelf de bevoorrechte gesprekspartners van de joodse gemeenschap van België zijn, te verzamelen. Slachtoffers of getuigen van antisemitisme worden dan ook aangemoedigd contact op te nemen met het Centrum voor meldingen.

In 2008 heeft de waakzaamheidscel zich in het bijzonder gericht op de kwaliteit van de opvang van de klagers in de politiebureaus van sommige grote steden. Er werd aan de minister van Binnenlandse Zaken gevraagd om meer referentieagenten te benoemen. Het belang van een goede opleiding van de politiefunctionarissen rond antisemitisme werd ook naar voren gebracht.

Op deze bijeenkomsten kan het Centrum ook uitleggen hoe het werkt, hoe het oproepen behandelt en onder welke voorwaarden en criteria het een rechtszaak opstart. Dit was bijvoorbeeld het geval met betrekking tot cyberhate. Het aantal meldingen hierover is sterk gestegen in 2008. Daarnaast werd er ook een infosessie over cyberhate georganiseerd. Het Centrum heeft ook het idee van een rondetafelgesprek over cyberhate gelanceerd. Dit zou in 2009 georganiseerd worden. Het Centrum werkt nauw samen met de website [www.antisemitisme.be](http://www.antisemitisme.be) voor de registratie van incidenten van antisemitisme en negationisme.

De bijeenkomsten zijn ook een gelegenheid om ideeën en adviezen uit te wisselen over verschillende onderwerpen van de actualiteit, zoals het geval was in 2008 over nieuwe vormen van antisemitisme in België.

In 2008 heeft het Centrum 66 incidenten van antisemitisme en negationisme geregistreerd. De meest talrijke incidenten hebben betrekking op cyberhate, maar er is ook een toename van verbale agressies.

» [www.antisemitisme.be](http://www.antisemitisme.be)

“Ik zag gisteren een man met een T-shirt met een SS-opdruk lopen. Ik vroeg me af of dit niet verboden is.”



## 7. Naar een interreligieuze samenleving

*Dit hoofdstuk snijdt twee themata aan. Het eerste thema is onontkoombaar, omdat de actualiteit het steeds op de voorgrond plaatst. Bovendien vormt dit thema het onderwerp van talrijke huidige debatten en wordt het soms verward met racisme tegenover Maghrebijnen en Turken.*

*Het tweede thema gaat dieper in op de vele meldingen die het Centrum ontvangt over het dragen van een islamitische hoofddoek in bedrijven, administraties of scholen. Het Centrum werkt momenteel een werkinstrument uit dat deze discussie opentrekt naar andere tekens: met name religieuze, politieke en filosofische tekens.*



## 7.1. Islamofobie: van angst voor de islam tot haat voor moslims?

Het fenomeen 'islamofobie' zorgt zowel in België als in de rest van Europa voor controversen. Het debat is niet nieuw, maar blijft brandend actueel. In 2008 nog deden een aantal gebeurtenissen stof opwaaien. In maart 2008 kwam de film 'Fitna' van G. Wilders<sup>33</sup> uit en in augustus 2008 kopte Le Vif - L'Express, de Franstalige tegenhanger van Knack, met '*Comment l'islam gangrène l'école*' (of '*Hoe de islam scholen in het verderf stort*'). Daarnaast was er ook nog de studie '*Etnische minderheden en de Vlaamse kiezers*'<sup>34</sup> van J. Billiet en M. Swyngedouw.

De tegenstellingen in de debatten uiteten zich ook in het dagelijkse leven. In alle maatschappelijke sectoren, van tewerkstelling, huisvesting tot onderwijs, zijn moslims (of mannen en vrouwen die als moslim beschouwd of bestempeld worden) maar al te vaak het slachtoffer van discriminatie, uitsluiting, een slechte behandeling of zelfs geweld. Er wordt uitgebreid gedebatteerd over de rol van religie in onze samenleving en vooral over die van de islam. In dergelijke discussies durft het argument 'islamofobie' wel eens op te duiken. We stellen vast dat achter het discours over islamofobie vaak racisme schuilgaat ten aanzien van mensen van Noord-Afrikaanse en Turkse afkomst. Door niet langer specifieke bevolkingsgroepen te viseren, maar de islam en de moslimgemeenschap, lijken bepaalde vormen van discriminatie en racisme plots wel aanvaardbaar en zelfs gerechtvaardigd.

Naar aanleiding hiervan besloot het Centrum te onderzoeken of dit fenomeen bijzondere aandacht verdient. Moet het Centrum de meldingen van discriminatie of haat ten aanzien van (vermeende) moslims apart behandelen, eventueel onder de noemer 'islamofobie', om zo het fenomeen beter te kunnen bestuderen?

Hiervoor was het belangrijk de achtergrond te bestuderen waartegen het islamofobiedebat is ontstaan: de strijd tegen het terrorisme; de 'dreiging van de islam'; de integratie van de moslimgemeenschap in onze samenleving; de problematiek over de gelijkheid tussen

man en vrouw en het neutraliteitsdebat. Hieruit blijkt duidelijk dat er een groeiend wantrouwen is ten aanzien van (vermeende) moslims, die steeds vaker worden geconfronteerd met uitingen van angst, wantrouwen, misprijzen en zelfs haat omwille van hun (veronderstelde) geloofsovertuiging.

### 7.1.1. Islamofobie: een fenomeen op wereldschaal?

Onze buurlanden, supranationale en internationale instanties kwamen tot dezelfde conclusie: er zijn in onze samenleving steeds meer uitingen van religieuze onverdraagzaamheid, en in het bijzonder aan het adres van de moslimgemeenschap.

De VN<sup>35</sup> en de Raad van Europa<sup>36</sup> hebben deze uitingen veroordeeld en nodigen de lidstaten uit deze nieuwe vormen van intolerantie te bestrijden door specifieke maatregelen te nemen. In 2006 werkte het EUMC<sup>37</sup> op basis van rapporten van de Raad van Europa (Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie) en de Britse ngo Runnymede Trust<sup>38</sup> een definitie uit van islamofobie. Ze opteren voor een aanpak waarbij dit fenomeen op dezelfde manier wordt bestreden als rassendiscriminatie en racisme.

Hoewel in heel Europa zich hetzelfde fenomeen voordoet en de meeste landen het erover eens zijn dat het bijzondere aandacht vereist, deelt niet iedereen de mening dat men de strijd tegen islamofobie moet aangaan.

33 Omstreden kortfilm die de Nederlandse politicus Geert Wilders op het internet zette. Hierin plaatst hij verzen uit de Koran naast beelden van extremistische gewelddaden zoals de aanslagen van 11/09/2001, en een selectie illustraties van moslimaanwezigheid in Nederland.

34 Etnische minderheden en de Vlaamse kiezers: Een analyse op basis van de postelelectorale verkiezingsonderzoeken 1991 - 1995 - 1999 - 2003 - 2007, Jaak Billiet - Marc Swyngedouw, CeSO, ISPO, 12/2009.

35 Resolutie 59/199 'Elimination of all forms of religious intolerance', unaniem aangenomen, zie <http://www.un.org/Pubs/chronicle/2004/issue4/0404p4.html>

36 Algemene beleidsaanbeveling nr.5 'Combating intolerance and discrimination against Muslims' (ECRI (2000) 21); Algemene beleidsaanbeveling nr.7 'National legislation to combat racism and racial discrimination' (ECRI (2003) 8); Algemene beleidsaanbeveling nr.8 'Combating racism while fighting terrorism' (ECRI (2004) 26).

37 European Monitoring Center on Racism and Xenophobia (EUMC), 'Muslims in the European Union: discrimination and islamophobia', 2006.

38 Cf. <http://www.runnymedetrust.org/publications/17/74.html>

### 7.1.2. Islamofobie: de kern van het debat

De onenigheid over de aangewezen aanpak in de strijd tegen intolerantie is het gevolg van een zekere terughoudendheid tegenover de bestrijding van islamofobie. Het voornaamste bezwaar hiertegen is dat de term ‘islamofobie’ zou slaan op een religie, niet op een bevolkingsgroep, en dat angst hiervoor in se niet verwerpelijk is<sup>39</sup>. Het uiten van kritiek op een religie maakt, hoe scherp die ook is, deel uit van het recht op vrije meningsuiting<sup>40</sup>. Een veroordeling van islamofobie zou dat recht kunnen aantasten, aldus het bezwaar.

Dit risico valt weg als men islamofobie niet langer beschouwt als angst voor de islam, maar als een vorm van haat tegenover de religie en de zogenaamde moslims. De vrijheid van meningsuiting over de islam of gelijk welke religie of ideologie moet inderdaad gewaarborgd blijven. ‘Scherpe kritiek’ is één zaak; aanzetten tot haat tegen moslims of tegen de moslingemeenschap onder het mom van ‘kritiek op de islam’ is een andere zaak. Enige waakzaamheid is geboden, want bepaalde groepen zouden de strijd tegen islamofobie wel eens kunnen gebruiken als excuus om elke kritiek op de islam uit te sluiten. Om al deze risico’s kan men niet heen als men de rechten van minderheden wil beschermen.

### 7.1.3. Islamofobie: standpunt van het Centrum<sup>41</sup>

Het Centrum stelt voor om bijzondere aandacht te besteden aan deze fenomenen en aan de strijd tegen islamofobie, maar op basis van een duidelijke definitie.

Een duidelijke definitie moet elk misverstand vermijden en eventuele beperkingen van de vrije meningsuiting uitsluiten, alsook het gebruik van islamofobie voor racistische en discriminerende doeleinden.

39 Dirk Voorhoof, ‘Europees Hof tolereert geen beledigingen aan adres van profeet’, in *De juristenkrant* 2005/115, 1 en 13: ‘Volgens het Hof mag de openbare uiting van bepaalde opinies en standpunten kwetsend, schofferend, onrustwekkend en zelfs provocerend zijn. Zolang er in het politieke en maatschappelijke debat niet wordt aangezet tot racisme, geweld of terrorisme, geldt de bescherming van artikel 10 van het Europees Mensenrechtenverdrag’.

40 Een principe dat ook wordt aangewend door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, zoals in: ECHR, *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, ECHR 25 november 1996, *Wingrove v. United Kingdom*, en ECHR 4 december 2003, *Müslüm Gündüz v. Turkey*.

41 Alle voorbeelden die hieronder zijn opgenomen, zijn meldingen die het Centrum heeft ontvangen en behandeld.

### Methodologie en definitie

In het kader van zijn opdracht om individuele meldingen te behandelen, heeft het Centrum dit fenomeen onder de loep genomen. Het Centrum baseert zich voor de behandeling van meldingen op de bestaande antidiscriminatiewetgeving. Daarom kan het daden of uitspraken slechts als islamofob kwalificeren nadat het de melding heeft behandeld. Op die manier krijgt het een beeld van dit maatschappelijk fenomeen en kan het dit verder onderzoeken. Het bestaande wettelijke kader volstaat om dit fenomeen aan te pakken, maar het moet als een islamofob feit worden geïdentificeerd om een structurele aanpak te kunnen uitwerken.

Na grondige analyse van de meldingen die het Centrum in 2007 en 2008 ontving en nadat het zich uitgebreid heeft gedocumenteerd over het onderwerp, stelt het Centrum voor meldingen van islamofobie als volgt in te delen:

- » islamofobe daden of uitspraken die onder de antidiscriminatiewetgeving vallen;
- » islamofobe daden of uitspraken die niet onder de antidiscriminatiewetgeving vallen;
- » niet-islamofobe daden of uitspraken

#### *Islamofobe daden of uitspraken die onder de antidiscriminatiewetgeving vallen*

Deze meldingen wijzen op vormen van discriminatie, racisme of aanzetten tot haat (delicten<sup>1</sup>), discriminatie of geweld.

Islamofobie steunt op vooroordelen, haat en misprijzen tegenover moslims.

Niet alle discriminerende feiten of uitspraken tegen een moslim of iemand die als moslim wordt beschouwd, zijn ook ‘islamofob’. Het Centrum spreekt pas over islamofobie als het om een bewuste daad gaat.

De analyse en de verdere behandeling van deze meldingen gebeurt op basis van de antidiscriminatiewetgeving. Het is op dit moment niet aangewezen voor deze meldingen een specifiek juridisch instrument

te ontwikkelen. Het Centrum heeft de categorie niet in het leven geroepen omdat de meldingen een andere behandeling vereisen, maar om de inhoud en omvang van het fenomeen te bestuderen.

**Voorbeelden:**

*Een persoon die zich bekeerde tot de islam, stuit op tegenkanting van zijn familie en is het slachtoffer van slagen en verwondingen.*

*Een eigenaar weigert een kamer te verhuren aan een student omdat zijn echtgenote een hoofddoek draagt.*

*Islamofobe daden of uitspraken die niet onder de antidiscriminatiewetgeving vallen*

Sommige gevallen die niet onder de antidiscriminatiewetgeving vallen, kunnen gevoelens van wantrouwen opwekken of versterken en spanningen of vooroordelen doen ontstaan. Het zijn problemen die te maken hebben met ‘samenleven’.

Deze islamofobe daden of uitspraken zijn geen uitingen van discriminatie, racisme of aanzetten tot haat, discriminatie of geweld.

Wel steunen ze op vooroordelen, haat en misprijzen tegenover moslims, ongeacht hun kijk op de islam. Ze spelen in op het gevoel van wantrouwen en angst, zorgen voor spanningen en vooroordelen en dragen zo bij tot een polarisatie van de samenleving.

**Voorbeeld:**

*In zijn pleidooi voor een echtscheidingszaak doet een advocaat duidelijk islamofobe uitspraken om de rechter ertoe te brengen de voogdij aan de niet-islamitische ouder toe te kennen.*

*Niet-islamofobe daden of uitspraken*

Het Centrum maakt een strikt onderscheid tussen kritiek op de islam en een algemene verwerping van (vermeende) moslims. Islamofobie is nog iets helemaal anders dan een aanklacht tegen de islam of pleiten voor de scheiding tussen kerk en staat. Ook wanneer beperkingen worden opgelegd inzake religieuze tekens en handelingen, is er geen sprake van islamofobie.

**Voorbeeld:**

*Een overheidsdienst weigert een stageplaats te verlenen aan een vrouw die een boerka draagt.*

**7.1.4. Analyse van meldingen: toepassing van de voorgestelde definities**

Het Centrum kwam tot deze identificatie na grondige analyse van de meldingen. In 2007 ontving het Centrum 170 meldingen van discriminatie op grond van geloofs-overtuiging, waarvan er 86 te maken hadden met de islam. In 2008 hadden 94 van de 105 meldingen over religie betrekking op de islam.

Het Centrum deelde de meldingen over islamofobe feiten en uitspraken op in drie categorieën:

**Islamofobe daden of uitspraken die onder de antidiscriminatiewetgeving vallen**

Het gaat hierbij om:

- » meldingen van verbaal en/of fysiek geweld ten aanzien van moslims, personen die als moslim beschouwd worden of symbolen van de islam. *Heiligschennis in een moskee in Tienen. De daders lieten een spoor van vernieling na (plas bloed aan de ingang, ingeslagen ruiten, tags)* <sup>42</sup>.
- » discriminatie in het dagelijkse leven die betrekking heeft op alle aspecten van het maatschappelijke gebeuren: tewerkstelling, huisvesting en onderwijs. *Nadat hij zijn bedevaart naar Mekka heeft afgerond, wordt een werknemer ontslagen. De werkgever motiveert het ontslag eerst door het toe te schrijven aan een interne herstructurering. Als men hem om meer uitleg vraagt, geeft de werkgever toe dat het ontslag te maken had met de reis naar Mekka.*

<sup>42</sup> Artikel 534 quater van het Strafwetboek over graffiti en andere beschadiging van onroerend goed.

### Islamofobe daden of uitspraken die niet onder de antidiscriminatiewetgeving vallen

Deze categorie omvat hoofdzakelijk openlijke uitspraken tegen de moslimmigranten, die in de meeste gevallen uit extreemrechtse hoek komen.

Ook hier stelt men vast dat het discours verschuift van racisme tegen migranten naar een discours tegen de islam dat nog steeds dezelfde bevolkingsgroepen viseert en dezelfde doelstellingen nastreeft. Als een dergelijke verschuiving wordt vastgesteld, kunnen de uitlatingen onder de definitie in het vorige punt vallen ('strafbare islamofobe daden of uitspraken onder de antidiscriminatiewetgeving').

Een parlementslid doet de volgende uitspraken: "Een hoofddoek betekent zoveel als een retourkaartje ... Moslims hebben de keuze: zich aanpassen of vertrekken."

'Fitna', de kortfilm die de Nederlandse politicus Geert Wilders online zette en waarin Koranverzen in verband worden gebracht met gewelddaden zoals de aanslagen van 11/09/2001 en met de aanwezigheid van moslims in Nederland.

### Niet-islamofobe daden of uitspraken

Sommige feiten of uitspraken lijken islamofob, maar zijn het niet. Het gaat om soms heel scherpe kritiek op de islam als religie of denkstroom of de weigering van een vraag om voor religieuze doeleinden redelijke tegemoetkomingen te doen.

Een dergelijke weigering kan niet worden beschouwd als discriminatie, aangezien het recht op redelijke tegemoetkomingen niet in de Belgische wetgeving is opgenomen<sup>43</sup>. Het is dus niet bij wet verplicht om in te gaan op een vraag om aan religieuze behoeftes tegemoet te komen; wel is bij weigering een 'redelijke en objectieve rechtvaardiging' vereist. Het Centrum laat de keuze om al dan niet op de vraag in te gaan over aan de bevoegde persoon en is voorstander van oplossingen waarin iedereen zich kan terugvinden. Een weigering is gerechtvaardigd wanneer de vraag tot tegemoetkoming de

correcte uitoefening van een job in het gedrang brengt.

Een medewerkster van een kinderdagverblijf weigert de kinderen varkensvlees te eten te geven. Deze weigering kan worden beschouwd als een weigering om zijn job uit te voeren.

### Islamofobie op internet<sup>44</sup>

Uit analyse van de ontvangen meldingen blijkt dat het internet een belangrijke rol speelt in de verspreiding van islamofobe boodschappen en discussies.

Van de 330 meldingen die het Centrum in 2007 ontving over het aanzetten tot haat, discriminatie en geweld op het internet, hadden er 100 betrekking op de islam en de moslims. In 2008 liep het aantal meldingen over cyberhate op tot 430, waarvan 137 kettingmails die in ongeveer 80% van de gevallen gericht waren tegen de islam en moslims.

Haat op het internet duikt op in drie verschillende vormen:

#### *Wansmakelijke berichten*

Haatberichten aan het adres van de islam en moslims komen onder meer voor in de vorm van (weliswaar wansmakelijke) moppen of parodieën. Hoe verwerpelijk deze 'humor' ook is, de antidiscriminatiewetten zijn in dit geval niet van toepassing. Toch kunnen dergelijke berichten worden ondergebracht in de categorie van islamofobe daden of uitspraken die niet onder de antidiscriminatiewetgeving vallen. Een enkel mailtje van deze aard mag dan onschuldig lijken, doordat er zo veel van bestaan en de boodschap via het internet massaal wordt verspreid, bestaat het risico dat zich hierdoor een algemeen gevoel van wantrouwen, angst of zelfs haat nestelt.

*Een foto werd oorspronkelijk door een ngo ingezet in een campagne tegen hongersnood. Elders op internet werd hij echter volledig uit zijn context gerukt om de moslimgemeenschap te stigmatiseren,*

43 In tegenstelling tot Canada, zie hierover p. 62 m.b.t. het Verslag Taylor-Bouchard over 'redelijke tegemoetkomingen' en 'interculturele harmonisatie'.

44 Cf. 1.6.2 Haatspeech op internet: stijging van haatspeech in kettingmails en sociale netwerken.

*met als commentaar: “Een moslimgezin telt over het algemeen acht kinderen”.*

#### *‘Informatieve’ berichten*

In dit geval zijn de haatberichten ‘verpakt’ als informatieve teksten die, hoewel ze gebaseerd zijn op leugens, geloofwaardig aandoen en zo een negatief beeld scheppen over de islam en moslims. Naargelang de inhoud, kunnen ze worden beschouwd als islamofob.

*“Wist u dat een aantal leerlingen van een [Franse] lagere school zo ver zijn gegaan dat ze een kraan hebben voorbehouden voor ‘moslims’? De Franse kinderen moesten de andere gebruiken. Wist u dat een lokale vertegenwoordiger van een moslimgemeenschap gevraagd heeft in sportcentra aparte kleedkamers voor moslims in te richten, want volgens de man mag een besnedene zich niet omkleden naast een ‘onrein iemand’ ...”*

Dit zijn slechts 2 van de 19 fictieve beweringen die via een kettingmail de wereld zijn ingestuurd. De aangehaalde feiten hebben zich nooit voorgedaan, maar worden voorgesteld als informatie uit de Franse krant ‘Le Monde’. De mail besluit met een waarschuwing over de oprukkende islamisering en de bedreiging van de moslimaanwezigheid.

#### *Gewelddadige filmpjes*

Via het internet worden talloze filmpjes verspreid die de islam en moslims associëren met gewelddaden. Vaak zet een stigmatiserende commentaar tegen de islam, moslims en personen uit moslimlanden de boodschap kracht bij. Ook dit soort cyberhate valt onder de noemer ‘islamofobie’.

*‘Die arme kinderen, ze zouden geen vlieg kwaad doen.’*

*Het gaat om beelden van een kindsoldaat die gewelddadige handelingen stelt waaraan ironische commentaar op de islam werd toegevoegd. Het ging de afzender niet om de problematiek van de kindsoldaten; het was duidelijk zijn bedoeling de islam af te schilderen als bron van haat en geweld.*

### **7.1.5. Islamofobie: actie van het Centrum**

Het Centrum gebruikt deze methode sinds januari 2009 bij de behandeling van individuele meldingen om informatie over het fenomeen te systematiseren om zich zo een beeld te kunnen vormen van de omvang ervan.

Naast het in kaart brengen en indelen dringt zich echter een structurelere aanpak op om het groeiende wantrouwen tegenover (vermeende) moslims in te dijken.

Meer informatie hierover zal terug te vinden zijn op de website van het Centrum [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

## HOE ANDEREN HIERMEE OMGAAN

### HET RAPPORT VAN DE TAYLOR-BOUCHARD-COMMISSIE OVER 'REDELIJKE TEGEMOETKOMINGEN' EN 'INTERCULTURELE HARMONISATIE'

Als je met een probleem worstelt, kan het helpen eens te kijken hoe anderen het aanpakken. Dit geldt ook voor de problematiek van culturele diversiteit, geloof en religieuze symbolen. Via de media kunnen we als bevoorrechte getuigen quasi 'rechtstreeks' de debatten in Frankrijk en Nederland volgen. Er is echter een land dat om verschillende redenen heel sterk over deze problematiek heeft nagedacht: het gaat om Canada dat met Quebec heel wat gelijkenissen met ons land vertoont (maar toch heel verschillend is).

In de jaren 1980 en 1990 werkte Canada (in het bijzonder Quebec) als migratieland bij uitstek een hele reeks maatregelen uit om de culturele diversiteit in het land te waarborgen. Het meest opvallend is de juridische verplichting om op cultureel gebied 'redelijke tegemoetkomingen' te doen (in voeding, kleding, ruimte en tijd voor gebed, enz.). Deze verplichting heeft Canada ingevoerd om het recht op gelijkheid te waarborgen en 'indirecte' discriminatie tegen te gaan (elke schending van de burgerrechten door het halsstarrig willen vasthouden aan een bepaalde norm). *Redelijke tegemoetkomingen* betekent: ze moeten (1) financieel haalbaar zijn, (2) rekening houden met de algemeen gangbare waarden en normen en (3) in overeenstemming zijn met de fundamentele rechten van de mens (zoals de gelijkheid tussen man en vrouw).

Vanaf 2002 (in de nasleep van de gebeurtenissen op 11 september?) kwam het in Canada steeds vaker tot openlijke, vaak overdreven gemediatiseerde debatten over de toepassing van de sharia, het dragen van een kirpan (*een dolk, nvdv*), de ramadan, de kennis van het Frans, enz. De spanningen tussen de gelovige gemeenschappen en de Franstalige bevolking werden alsmaar groter. De regering van Quebec besloot de zogenaamde 'Taylor-Bouchard'-commissie op te richten (genoemd naar haar voorzitters, filosoof Charles Taylor en historicus en socioloog Gérard Bouchard) die werd belast met de evaluatie van het beleid van de redelijke tegemoetkomingen en met het formuleren van adviezen voor de regering en het maatschappelijke middenveld in Quebec.

Er volgde een uitgebreid openbaar onderzoek dat na verloop van tijd op een echte soap begon te lijken (met live-uitzendingen van rondetafelgesprekken, lekken, polemieken in de pers enz.). Het resultaat van de consultatieronde waren 37 aanbevelingen voor de regering van Quebec, gebundeld in een 300 pagina's dik rapport met de titel *Le temps de la conciliation* (vrij vertaald 'Tijd voor verzoening'). Het rapport pleit onder meer voor een betere definitie van de scheiding tussen kerk en staat, voor het bevorderen van interculturaliteit, voor een betere integratie van migranten en voor een betere bescherming van diezelfde migranten tegen elke vorm van racisme en discriminatie.

Het Taylor-Bouchard-rapport uitgedrukt in cijfers:

- » Er werden in Quebec 22 publieke fora georganiseerd, waar 3423 mensen aan deelnamen en waar 328 nota's en 241 getuigenissen aan bod kwamen;
- » Er werden 4 nationale fora georganiseerd met in totaal 800 deelnemers;
- » Tussen augustus 2007 en januari 2008 bezochten 398.011 mensen de website van de commissie: 119.262 bezoekers namen deel aan de simulatie *Si vous aviez à décider* ('Als u het voor het zeggen had'), 50.933 bezoekers beantwoordden de 'Vraag van de week'. Verder ontving de commissie 2.500 e-mails.
- » Voor het onderzoek werd 3,7 miljoen dollar uitgetrokken.

Volgens de opstellers van het rapport was de crisis rond de redelijke tegemoetkomingen in de eerste plaats een kwestie van perceptie en niet van de tegemoetkomingen als dusdanig. Het beginsel van de redelijke tegemoetkoming wordt niet in twijfel getrokken, het wordt in tegendeel nogmaals bevestigd. Het rapport veroordeelt wel krachtig de nefaste rol die de media vervullen.

Het rapport pleit voor een 'interculturele harmonisatie'. Een pluralistische samenleving promoten waarin men respect heeft voor elkaars overtuiging, gebeurt volgens de commissie best niet van bovenaf met vonnissen, wetten of regels, maar door raadpleging van de bevolking en overleg over eventuele aanpassingen.

De commissie beschouwt de culturele diversiteit en het pluralisme van overtuigingen en religies als een meerwaarde voor Quebec. Een van de basisprincipes van een democratische samenleving is de vrijheid om zijn

godsdienst te belijden en zijn overtuiging tot uiting te brengen. Geen enkele vrijheid is echter absoluut, maar de beperkingen die worden opgelegd moeten duidelijk afgebakend worden en gerechtvaardigd zijn.

Concreet stelt de Taylor-Bouchardcommissie voor:

- » om het dragen van religieuze symbolen te verbieden aan magistraten, politieagenten, cipiers en andere ambtenaren die de neutraliteit van de staat moeten belichamen. Ze ziet geen bezwaar in het dragen van religieuze symbolen door leerkrachten, ambtenaren of medewerkers uit de gezondheidszorg. Ook studenten zouden vrij moeten zijn om religieuze symbolen als de hijab, kipka of tulband te dragen.
- » dat de regering van Quebec de openbare instellingen responsabiliseert door interculturaliteit op te nemen in het opleidingsprogramma van toekomstige leraars: door verschillende vormen van racisme efficiënter aan te pakken; door een 'Office d'harmonisation intergouvernementale' op te richten; door de opvang en integratie van immigranten te verbeteren; door te zorgen voor een betere vertegenwoordiging van etnische minderheden in de overheidsdiensten; enz.

Het rapport stelt dat de identiteit van Quebec zou moeten berusten op de principes *laïcité* (waarvan de inhoud nog moet worden gepreciseerd) en de *Franse taal* (naast de democratische waarden en instellingen).

Het initiatief in Quebec is op zijn minst waardevol te noemen door de bevindingen en expertise die de commissie heeft weten te bundelen, maar ook en vooral door de methodologie, waarbij gestreefd wordt naar 'evenwicht, rechtvaardigheid, dialoog en verduidelijking'. Het kan dienen als inspiratiebron voor België om verder te werken op de bevindingen van de *Commissie voor Interculturele Dialoog* in 2005 en met het oog op de komende *Rondetafels van de interculturaliteit*.

Drie mogelijke pistes tekenen zich af:

- » een interculturele, pluralistische samenleving promoten waarin respect heerst voor de verschillen tussen en de verscheidenheid in de overtuigingen
- » via overleg tot de nodige aanpassingen voor interculturele harmonisatie te komen (inspraak van de bevolking op basis van onderhandelingen en

tegenwoordelingen, niet via de overheid, noch via de wettelijke of gerechtelijke weg);

- » een gezonde spanning tussen uitingen van diversiteit en de drang naar een zekere eenheid te laten voortleven, want dat houdt een democratie levendig.

Het *Centrum* neemt actief deel aan de promotie van een interculturele samenleving. Het bespreekt dit thema dan ook regelmatig met de Quebecse *Commission des droits de la personne* en de Franse *Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité (HALDE)*.

- » [www.cdpcj.qc.ca](http://www.cdpcj.qc.ca): de Quebecse **Commission des droits de la personne**
- » [www.halde.fr](http://www.halde.fr): **Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité**



## 7.2. Religieuze of levensbeschouwelijke symbolen: uitwerking van een informatiemedium voor het grote publiek

Het Centrum krijgt vaak vragen over religieuze of levensbeschouwelijke symbolen, vooral over het dragen van de islamitische hoofddoek in bedrijven, overheidsdiensten en scholen. Individuele eisers die werden verplicht om hun hoofddoek af te doen, verwachten dat het Centrum zich uitspreekt over het feit of ze al dan niet het slachtoffer zijn van racisme. Werkgevers stellen het Centrum dan weer vragen over het al dan niet gewettigd zijn van een verbod op het dragen van religieuze symbolen in het arbeidsreglement. Sommige overheidsdiensten willen ten slotte van het Centrum weten hoe ver hun neutraliteitsplicht reikt.

In 2005 heeft het Centrum in de rand van de werkzaamheden van de Commissie voor de Interculturele Dialoog een studie uitgevoerd over het fenomeen van religieuze symbolen in de Belgische samenleving, met als titel *'Bevraging naar actieve publieke uiting van religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen'*<sup>45</sup>.

In 2008 vonden er gesprekken plaats met de Franse 'Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pur l'Égalité' (HALDE) en de 'Commission des droits de la personne du Québec' over de kwestie van de neutraliteit en de vraag naar redelijke tegemoetkomingen voor het criterium geloof.

Op basis van een zo objectief mogelijke analyse van het fenomeen en vanuit de gedachte om een dialoog tussen alle betrokken sectoren op gang te trekken, heeft het Centrum een info- en aanbevelingshulpmiddel uitgewerkt voor de verschillende maatschappelijke actoren (overheidsdiensten, werkgevers, vakbonden, schooldirecties) en voor de burgers. Dit hulpmiddel wil iedereen op de hoogte brengen van zijn rechten en plichten, de overheid helpen om de kwestie van de religieuze en levensbeschouwelijke symbolen op een constructieve manier aan te pakken en eventueel wetswijzigingen te overwegen.

Op deze manier wil het Centrum het debat verruimen van de islamitische hoofddoek naar alle religieuze, politieke of levensbeschouwelijke symbolen. Het begrip religieus of levensbeschouwelijk symbool verwijst naar alle voorwerpen, beelden, kledingstukken of symbolen

die zowel voor de zender als de ontvanger van het 'signaal' uiting geven aan een religieuze, politieke of levensbeschouwelijke overtuiging. Men moet hierbij rekening houden met de omstandigheden en de manier waarop betrokkenen het uitgestuurde signaal ervaren.

Daarom werkt het Centrum aan een instrument dat informatie en aanbevelingen beoogt, bestemd voor de verschillende maatschappelijke actoren (openbare diensten, werkgevers, vakbonden, schooldirecties) en de burgers in het algemeen.

Dit instrument wil iedereen informeren over de draagwijdte van zijn rechten en plichten, alsook dienstig zijn voor een zo constructief mogelijke benadering die openbare diensten kunnen hebben ten aanzien van veruiterlijkingen van "overtuigingen", en eventueel wetswijzigingen te overwegen.

De activiteiten van het Centrum richten zich voornamelijk op *informatie en aanbevelingen*. We hebben met opzet de 'maatschappelijke debatten', die telkens aangezwengeld worden door het fenomeen van de veruiterlijkingen van religieuze en andere overtuigingen, even in de koelkast geplaatst.

Deze debatten zijn gemakkelijk op te sommen:

1. De veruiterlijkingen van religieuze en andere overtuigingen, van welke aard ook, roepen onvermijdelijk de vraag op van de religieuze, politieke of levensbeschouwelijke 'bekeringsijver'. Dergelijke bekeringsijver kan ongewenst zijn in bepaalde situaties die zich in het sociale leven voordoen (denken we hierbij aan de school of aan de werking van openbare diensten). Waar begint de bekeringsijver? Kunnen religieuze bekeringsijver en politiek militantisme gelijkgesteld worden en dus, eventueel, hetzelfde verbod ondergaan, enz.
2. Ander onderwerp van debat: de neutraliteit van de Staat, die niet als dusdanig benoemd is in de Grondwet maar wel ter sprake komt in tal van wetteksten of reglementen. Hoe moet deze neutraliteit opgevat worden? Als een *exclusieve* neutraliteit (verbod van elk teken van overtuiging) of als een *inclusieve* neutraliteit (aanvaarding) – of exclusief in bepaalde gevallen en inclusief in

<sup>45</sup> De bevraging 'Actieve publieke uiting van religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen. Ervaringen, praktijken, beleid' is beschikbaar op de website van het Centrum: [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be) onder de rubriek 'publicaties'.

andere situaties? Moet de Belgische wetgever of grondwetgever de neutraliteit beter definiëren?

3. Het dragen van, meer bepaald, de hoofddoek wakkert het debat aan rond de plaats van de vrouw en de gelijkheid vrouw / man. De standpunten staan lijnrecht tegenover elkaar: enerzijds zij die menen dat de hoofddoek moet bestreden worden omdat het een onderdrukkingsmiddel is voor de vrouw, anderzijds zij die dergelijk standpunt verwerpen en het dragen van de hoofddoek beschouwen als de gerechtvaardigde uitdrukking van een religieuze of culturele identiteit, of nog als een gewone religieuze of culturele praktijk waarvan het verbod niet kan gerechtvaardigd worden. Bij deze laatste menen sommigen dat de verschillende vormen van verbod op het dragen van een hoofddoek een discriminatie vormen, die dus het voorwerp zou moeten uitmaken van systematische sancties.

Het Centrum neemt geen standpunt in over de grond van deze moeilijke debatten. Niet omdat het Centrum weigert tussen te komen in materies die niet vanzelfsprekend zijn, maar dergelijke items maken deel uit van een ruimer democratisch debat waarbij het standpunt van de totaliteit van burgers, verenigingen, instellingen, partijen, universiteiten, enz. moet in aanmerking genomen worden. Het Centrum wil zich niet in de plaats stellen van deze actoren; het wil eerder een dergelijk onafwendbaar debat aanmoedigen en zijn bijdrage leveren.

De lezer zal in de werkzaamheden van het Centrum een algemene tweevoudige optie terugvinden die duidelijk geformuleerd en gedragen wordt:

- » De eerste optie is dat de culturele diversiteit en het pluralisme een rijkdom zijn voor onze samenleving. Dit neemt niet weg dat er een spanning bestaat tussen de uitdrukking van de diversiteit en het zoeken naar gemeenschappelijke basiswaarden. Doorheen dit instrument voor informatie en aanbevelingen wil het Centrum het samenleven promoten gesteund op de interculturele harmonisatie en het respect voor de overtuiging van elkeen. De vrijheid om zijn overtuiging te veruiterlijken is een basiswaarde van onze democratische samenleving. Het Centrum steunt zijn reflectie op dit principe, hoewel men natuurlijk weet dat geen enkele vrijheid
- absoluut is en beperkingen kan ondergaan, doch steeds afgebakend en gerechtvaardigd. Daarom meent het Centrum dat een *algemeen* verbod op de veruiterlijking van religieuze of levensbeschouwelijke veruiterlijkingen niet gerechtvaardigd zou zijn (behalve misschien, en volgens modaliteiten die in een democratisch debat moeten tot stand komen, ten aanzien van een aantal openbare ambten die een plicht tot discretie inhouden).
- » De tweede optie is dat de interculturele en interconvictionnelle harmonisatie, waar mogelijk, moet bereikt worden door onderhandelingen. Een oplossing gesteund op *burgerschap*, na onderhandeling en compromis, is verkiesbaar boven de tussenkomst van het *gerecht* of de *wetgever* (hoewel deze beide paden niet a priori uit te sluiten zijn). De Belgische samenleving is gewapend met gezond verstand en een lange ervaring om tot een compromis te komen. De verschillende actoren kunnen zich hierop beroepen om inzake veruiterlijkingen van overtuigingen een onderhandelde toegeving te bereiken. Het Centrum formuleert duidelijke aanbevelingen om tot dergelijke onderhandelde toegeving te komen: noodzaak, dialoog, transparantie en proportionaliteit.

De werkzaamheden inzake religieuze en levensbeschouwelijke veruiterlijkingen zal zich de komende maanden verderzetten en focussen op de *praktijken* (voeding, feestdagen, religieuze en / of culturele rites, plaats en ogenblik van het bidden, enz.). Dit aspect werd om methodologische redenen even terzijde geschoven. In het kader van de Ronde Tafels voor Interculturaliteit wil het Centrum een onderzoek ten gronde voeren inzake harmonisatiepraktijken en redelijke toegevingen. Zo wil het Centrum de praktijken ('goede praktijken' of 'slechte praktijken') in kaart brengen die thans in het Belgische sociale leven gangbaar zijn (bedrijven, openbaar ambt, scholen, ziekenhuizen, enz.) om die dan te confronteren met de verwachtingen van de verschillende gemeenschappen en / of culturele minderheden. Na deze studie zal het, zoals nu, een aantal grote opties naar voor schuiven en daaraan een aantal aanbevelingen koppelen.

## **8. Regionaal en lokaal beleid: naar een netwerk van lokale meldpunten**



## 8.1. Conferentie: ‘Pas de deux’ - Gedeelde visie op integratie in België?<sup>46</sup>

Vanuit het mandaat als Nationaal Contactpunt Integratie – België<sup>47</sup> bracht het Centrum dit jaar de regionale overheden en actoren samen voor een tweedaagse conferentie ‘Pas de deux’ over de verschillende aspecten van het integratiebeleid in België. Academici, politici en praktijkdeskundigen gingen samen het integratiedebat aan in het kader van de Europese gemeenschappelijke basisbeginselen voor integratie. De uitdaging bestond erin om de evolutie van het integratieconcept in België te analyseren en de uitdagingen van de verschillende landsdelen voor het integratiebeleid te identificeren. Tevens werd er stilgestaan bij de mate waarin de regionale beleidsinitiatieven aansluiten bij de Europese visie en initiatieven inzake integratie.

Bijna twintig jaar geleden werd het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid – de voorloper van het Centrum - boven de doopvont gehouden. Het Commissariaat introduceerde in zijn eerste verslag (1989) een nieuwe definitie van het begrip ‘integratie’. Vijftien jaar na het verslag van het Koninklijk Commissariaat hield ook de Commissie voor Interculturele Dialoog (2004-2005) halt bij het integratiebeleid en het concept ‘integratie’. De protagonisten van het Koninklijk Commissariaat en van de Commissie voor Interculturele Dialoog deden die oefening over en focusten op de evolutie van de visies en de gehanteerde concepten.

De institutionele complexiteit van ons land vindt zijn weerslag ook in het integratiebeleid. Als vanzelfsprekend werd tijdens de debatten aandacht geschonken aan de structurering en de vormgeving van het integratielandchap in de verschillende gewesten en gemeenschappen. De specificiteit en de accenten van het integratiebeleid in de deelstaten werd geduid en besproken door hoofdrolspelers zoals het VMC, het Minderhedenforum, Foyer vzw, CBAI en de Centres Régionaux d’Intégration.

Om de institutionele grenzen, eigen aan deze regionale bevoegdheid, nog verder te doorbreken en de actieve uitwisseling van ervaringen en praktijken aan te moedigen, boden de gewesten en gemeenschappen een reeks workshops aan. Thematisch strekte het aanbod zich uit over maatschappelijke oriëntatie, empowerment en participatie, beleid inzake sociale cohesie, socio-

professionele inschakeling en lokale integratieplannen. Het bleek een geschikte aanpak om professionals uit de verschillende landsdelen concreet en actief te laten kennismaken met elkaars initiatieven en oriëntaties.

De Europese Commissie zorgde tijdens de conferentie voor een introductie over het Europese kader met betrekking tot integratie. Vast staat dat de integratie van onderdanen van derde landen die in de EU leven en werken de voorbije jaren alsmat hoger op de Europese agenda is komen te staan. Hieruit spreekt een duidelijke verzuchting naar een meer coherente en gecoördineerde Europese aanpak op het gebied van integratie. Zo werd het Centrum in het kader van zijn wettelijke opdrachten door de federale minister van Integratie en Gelijke Kansen in 2004 gemandateerd om het Belgische Nationale Contactpunt Integratie te coördineren.

De krijtlijnen voor de werkzaamheden van de Commissie zitten vervat in de ‘*Common Agenda for Integration*’<sup>48</sup>. In dit document worden mogelijke koersen en acties voorgesteld voor het integratiebeleid van de EU en de lidstaten. Naast netwerkvergaderingen en jaarverslagen wordt er onder meer voorzien in technische seminars ter voorbereiding op de redactie van een ‘*Handbook on Integration for policy-makers and practitioners*’ (3<sup>e</sup> editie verschijnt in 2010) en ook in een Europese Website over Integratie<sup>49</sup>.

Een belangrijk luik in deze gemeenschappelijke agenda is het kader van 11 ‘Gemeenschappelijke Basisbeginselen voor Integratie’<sup>50</sup>. Deze beginselen fungeren als richtsnoer voor het integratiebeleid van de EU en geven richting aan de acties die op touw worden gezet. Tijdens de ‘Pas de deux’-conferentie maakten elk van de paneldiscussies gebruik van een gemeenschappelijk basisbeginsel als leidraad voor het debat. Er werd ook nagegaan in welke mate de regionale beleidsinitiatieven tegemoet (zullen) komen aan de Europese gemeenschappelijke basisbeginselen voor integratie.

46 In 2009 zal het Centrum een ‘Pas de deux’-publicatie met de inhoud van de debatten uitgeven. Deze publicatie zal beschikbaar zijn op [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

47 Europese Commissie – directoraat-generaal Justitie, Vrijheid en Veiligheid

48 Com (2005) 389 final – Communication from the commission to the council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - A Common Agenda for Integration - Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union.

49 [www.integration.eu](http://www.integration.eu) werd gelanceerd in april 2009.

50 CBP – Common Basic Principles on Integration

Concreet richtten de schijnwerpers zich op 3 gemeenschappelijke basisbeginselen:

- » Waarom een integratiebeleid evalueren en op welke manier? (CBP 11)
- » Mainstreaming van het integratiebeleid (CBP 10)
- » Integratie als dynamisch tweerichtingsproces van wederzijdse aanpassing (CBP 1)

*Meten is weten*, zo luidt het adagium. Om het beleid te kunnen bijstellen, om vorderingen vast te stellen en doeltreffende informatie-uitwisseling op te zetten, zijn duidelijke doelstellingen, indicatoren en evaluatiemechanismen noodzakelijk. Met dit doel voor ogen gingen de panelleden dieper in op het voorwerp van de evaluatie, de doelgroep van de evaluatie en de evaluatiemethodes.

Het opnemen van integratiebeleid en –maatregelen in alle betrokken beleidssectoren en bestuursniveaus vormt een belangrijke overweging bij de totstandkoming en de uitvoering van een overheidsbeleid. Deze vaststelling brengt meteen een aantal pertinente vragen aan de oppervlakte: welk evenwicht tussen algemene maatregelen (inclusief beleid) en gerichte maatregelen (categoriaal beleid), welke coördinatie tussen de betrokken diensten en wat typeert een reële mainstreaming?

Als integratie een dynamisch tweerichtingsproces van wederzijdse aanpassing is tussen allochtonen en autochtonen, dan stellen zich meteen een aantal uitdagingen voor de toekomst. Welke fundamentele waarden onderbouwen dit proces? Hoe wordt een frequente omgang tussen onthaalmaatschappij en nieuwe Belgen tot stand gebracht en welke maatregelen dringen zich op? Voer voor een interessant politiek panelgesprek.

Het Centrum verheugt zich over de zeer talrijke en brede opkomst voor deze ‘Pas de deux’-conferentie en wil nu al gewagen van een drievoudige win-winsituatie. Actoren uit de gewesten en gemeenschappen gingen gretig in op de uitnodiging tot actieve uitwisseling en debat. Voorts verwelkomde de Europese Commissie deze introductie over het Europese kader inzake integratie en suggereerde dit initiatief als good practice bij de andere lidstaten. Voor het Centrum is ‘Pas de deux’ de vertaling van een steeds nauwere samenwerking met de gewesten en gemeenschappen inzake integratie, in het licht van de groeiende Europese invloedssfeer in deze materie.

In de loop van 2009 zal het Centrum een ruimer verslag

van deze tweedaagse conferentie uitbrengen. Dit verslag zal beschikbaar zijn op de website van het Centrum [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).



SEMINAIRE / SÉMINAIRE  
26 & 27.11.2009  
PALLIS DOOR CHANGES KUNSTEN /  
PALAIS DE BRUXELLES - WITTE ZAKEN / PALAIS DE BRUXELLES -  
WITTE ZAKEN

CENTRUM VOOR  
GELIJKHEID  
VAN KANSEN  
IN VRIJEWILLEN  
BESCHUWING

EUROPESE COMMISSIE  
EGALITÉ  
DES CHANCES  
ET NON-DISCRIMINATION

## EXTERNE BIJDRAGE

### OPVANG EN BEGELEIDING VAN NIEUWKOMERS IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST: VASTSTELLINGEN

*Studie besteld en uitgegeven door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC), uitgevoerd door CIRE onder supervisie van het Centrum.*

Elk jaar komen duizenden ‘nieuwkomers’<sup>51</sup> in Brussel aan. Toch heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot vandaag geen opvang- en begeleidingsbeleid voor deze groep, in tegenstelling tot het inburgeringsbeleid van het Vlaamse gewest dat in de tweetalige hoofdstad ook van toepassing is.

#### 1. Twee beleidsvormen voor één hoofdstad

In het Brussels gewest zijn twee beleidsvormen van kracht voor de opvang- en begeleiding van nieuwkomers: een Franstalig en een Vlaams beleid.

De Franstaligen hebben een aantal - min of meer specifieke - maatregelen voor nieuwkomers (taal cursussen Frans, psychosociale en juridische dienstverlening, eerste opvang en begeleiding, insertion socio-professionel (ISP), enz.). De meeste initiatieven gaan uit van het verenigingsleven. Daarnaast zijn er ook gemeentelijke en gemeenteoverschrijdende initiatieven. De middelen hiervoor komen uit verschillende bronnen: sociale samenhang (Franse gemeenschapscommissie), bij- en omscholing (OCH), specifieke subsidies in het kader van projecten (FIM, Koning Boudewijnstichting enz.) en wat de gemeentelijke initiatieven betreft uit het fonds van het grootstedenbeleid en andere gemeentelijke subsidies.

Er zijn geen structurele middelen voor nieuwkomers en er is ook geen ‘geïntegreerde dynamiek’. Subsidiërende overheden steunen een aantal initiatieven en acties, maar die steun kadert niet in een specifiek beleid.

Het gaat hier om een reeks ongestructureerde punten en niveaus waar nieuwkomers voor steun en opvang terecht kunnen die onderling niet gecoördineerd zijn. Hierdoor is er ook geen structurele en georganiseerde

informatie voor nieuwkomers beschikbaar. In de meeste gevallen zijn die aangewezen op andere personen die hen naar deze organisaties doorverwijzen. Afhankelijk van hun sociale netwerken zijn deze personen min of meer op de hoogte van deze initiatieven. In de huidige context moeten nieuwkomers dus voortdurend zelf op zoek gaan naar informatie over de formaliteiten die ze moeten vervullen en over de diensten waarop ze een beroep kunnen doen. Deze diensten bereiken dan ook slechts dat deel van hun doelgroep dat proactief zijn plan weet te trekken.

Aan Nederlandstalige kant is er het centrale onthaalbureau BON vzw<sup>52</sup>, dat ontstaan is in het kader van het inburgeringsbeleid en door de Vlaamse gemeenschap wordt gefinancierd. Inburgering wordt beschouwd als een eerste begeleide stap op weg naar volwaardige participatie in de samenleving. Het inburgeringsbeleid omvat (net als in Vlaanderen) een multidisciplinair traject met individuele begeleiding van de nieuwkomer, een taal cursus Nederlands (tussen 90 en 240 uur naargelang het opleidingsniveau van de nieuwkomer), maatschappelijke oriëntatie (80 uur) en loopbaanoriëntatie.

Het gaat om een globale, sterk geïntegreerde aanpak omdat personen die beslissen om dit traject te volgen, zich engageren om het hele proces en niet een of ander aspect ervan door te maken. De begeleiding en de cursus maatschappelijke oriëntatie worden in de moedertaal van de nieuwkomer gegeven of in een taal waarin beide partijen met elkaar kunnen communiceren<sup>53</sup>.

#### 2. De relevantie van een specifiek beleid voor nieuwkomers

De meeste migrantenorganisaties, verenigingen en nieuwkomers zelf staan aan Vlaamse kant positief tegenover een opvang- en begeleidingsprogramma en betreuren dat dit niet eerder werd aangeboden<sup>54</sup>.

51 Personen die net in België zijn aangekomen.

52 Naast dit centrale aanspreekpunt zijn er ook andere initiatieven (voor personen die niet in aanmerking komen voor het inburgeringstraject en/of waarbij andere aspecten aan bod komen dan tijdens het inburgeringstraject) van het integratiecentrum ‘De Foyer’ en andere verenigingen (onder andere van migranten).

53 Ter informatie melden we dat in 2007 van de 69 groepen die via het onthaalbureau BON vzw zijn geholpen, 34 groepen in het Frans werden geholpen (49%).

54 Er worden wel wat vragen gesteld bij het verplichte karakter (voor een deel van de doelgroep) van het inburgeringstraject in Vlaanderen. In Brussel is echter niemand verplicht om in het traject te stappen.

Aan Franstalige kant is er discussie over het onthaal van nieuwkomers. Sommigen zijn van oordeel dat er voor deze doelgroep geen specifieke begeleiding nodig is omdat ze vaak met dezelfde moeilijkheden en problemen kampen als de rest van de bevolking.

Anderen benadrukken dat de aankomst in een ver land vaak een heel moeilijk moment kan zijn. Codes en regels zijn er vaak anders dan degene die men heeft geleerd, beroepsbekwaamheid die men in zijn land van herkomst heeft opgedaan, is niet altijd even vlot inzetbaar op de Belgische arbeidsmarkt, vaak beheerst een nieuwkomer ook de taal niet enz. Vanuit die optiek biedt een kwaliteitsvol onthaalbeleid voor nieuwkomers de garantie dat deze personen toegang krijgen tot nuttige informatie en opleidingen voor hun nieuwe levenstraject.

Door een gestructureerd en uitgekend programma aan te bieden, geeft een samenleving ook een duidelijk signaal aan de nieuwkomer: ze erkent de nieuwkomer, maar biedt ook de mogelijkheid om een betere kijk te krijgen op de rechten en plichten in de maatschappij waarvan hij of zij vanaf nu deel uitmaakt.

Men zou kunnen spreken van loyaliteit. De samenleving verwacht bepaalde dingen van de personen die er deel van uitmaken. Als de maatschappij die verwachtingen niet duidelijk maakt aan nieuwkomers en hen de middelen niet aanreikt om correct in die samenleving te functioneren, misleidt ze de nieuwkomers. Tegelijk ontnemt of beperkt ze ook hun kansen om zowel sociaal, economisch als politiek een actieve rol te spelen binnen die samenleving. Bovendien stelt de samenleving nieuwkomers bloot aan expliciete (als ze de rechtsregels niet naleven) of impliciete (hun sociaal leven) sancties, zoals verwerping, minachting of uitsluiting.

*Nathalie de Wergifosse  
CIRE asbl*

» <http://www.cire.irisnet.be/ressources/rapports/accueil-primo.html>

## 8.2. Meldpunten discriminatie Vlaanderen

### 8.2.1. Inleiding

De beslissing van Minister Van Brempt ter oprichting van 14 meldpunten zoals voorzien in artikelen 42 en 43 van het decreet<sup>55</sup> “houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid” komt tegemoet aan de verwachting van Europa om voor alle burgers de toegankelijkheid en opvolging te garanderen van meldingen met betrekking tot racisme en discriminatie. Het Centrum is dan ook verheugd dat Vlaanderen deze verwachting ernstig neemt en daartoe middelen ter beschikking stelt voor 13 centrumsteden en Brussel.

Op federaal niveau functioneren twee instanties als onafhankelijk orgaan voor de begeleiding van slachtoffers van discriminatie. Het Centrum verleent advies, ontvangt meldingen en kan gerechtelijk optreden bij elke discriminatie (uitzondering voor de discriminatiegronden geslacht en taal) vermeld in de wetten van 10 mei 2007, zolang het een federale bevoegdheid betreft.

Indien de melding een discriminatie betreft op basis van geslacht en indien het een federale materie betreft, kan men zich wenden tot het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

In 2008 - 2009 werden in zeven centrumsteden (Antwerpen, Gent, Genk, Sint-Niklaas, Leuven, Mechelen en Turnhout) meldpunten discriminatie geopend. Al wie een vraag of melding heeft rond discriminatie op grond van één van de volgende kenmerken kan bij deze meldpunten terecht: geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, gezondheid, handicap, fysieke of genetische eigenschap, sociale positie, nationaliteit, (zogenaamd ras), huidskleur, nationale of etnische afstamming. Op de website van Gelijke Kansen Vlaanderen ([www.gelijkekansen.be](http://www.gelijkekansen.be)) vindt men alle adressen en contactgegevens van de meldpunten.

Het Centrum wil zijn expertise en kennis ter beschikking stellen van de Vlaamse overheid om de werking en uitbouw van de meldpunten discriminatie vlot en kwaliteitsvol te laten verlopen. Dienaangaande sloot

het Centrum in 2008 een overeenkomst met Gelijke Kansen Vlaanderen rond volgende punten:

» [www.gelijkekansen.be](http://www.gelijkekansen.be)

“Ik zat op het terras van een café en merkte dat de buitenwipper problemen maakte met enkele personen van allochtone afkomst. Toen ik hem vroeg wat het probleem was, antwoordde hij me dat hij van zijn baas slechts enkele negers en geen Marokkanen mag binnenlaten (sic.). Hiervan heb ik later aangifte gedaan bij de politie...”

### 8.2.. Vorming van medewerkers van de meldpunten over intake/netwerking/registratie

Onderzoek naar klachtgedrag<sup>56</sup> heeft aangetoond dat slechts weinig burgers hun ontevredenheid doelmatig weten te vertalen. Slechts de meest aanhoudende klagers of de schrijnendste zaken bereiken de meldpunten. Het lijkt erop dat naast de klassieke drempels (tijd, geld en moeite), ook factoren zoals angst voor ‘victimisatie’, schaamte en trots ertoe leiden dat slachtoffers van discriminatie aanzienlijke schroom hebben om een klacht in te dienen. Een ander probleem is dat meldingen op talloze plaatsen (ombudsdiensten, politie) terecht kwamen, maar lang niet altijd als discriminatieklacht herkend en dus geregistreerd worden.

Het is dan ook van groot belang dat bij de eerste intake, registratie en behandeling van meldingen burgers het gevoel hebben dat er een adequate bescherming tegen discriminatie wordt geboden. Daarom moet er veel aandacht gaan naar vorming van medewerkers.

Dossiers van discriminatie zijn niet zelden complex en zéér verscheiden aan thema's.

55 Decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid.

56 M. Hoogsteder, S. Schalk-Soker & F. van de Vijver, Onderzoek naar opvattingen van migrantengroepen in Nederland over de multiculturele samenleving, Utrecht: NCB 2001; B. Brounts, W. Nelissen & D. Breij, Barrières voor het indienen van een klacht bij de Commissie Gelijke Behandeling, Maastricht: R&M Matrix 2005.



De meldpuntmedewerkers kunnen onmiddellijk beroep doen op ondersteuning van het Centrum voor een eerste analyse en de concrete aanpak van gecompliceerde meldingen.

Deze methodologische aanpak garandeert meteen ook uniformiteit in de behandeling.

### **8.2.3. Ondersteuning/helpdeskfunctie voor medewerkers**

Het is duidelijk dat elk meldpunt discriminatie baat heeft bij een partner die zowel ondersteuning kan geven op het inhoudelijke vlak (bestrijden van raciale en niet-raciale discriminaties), als begeleiding bij het werken met het dossierbeheerssysteem.

Het Centrum werkt aan gelijkaardige dossiers als de meldpunten en beschikt over relevante, diepgaande deskundigheid in de materie. Het is bij uitstek geschikt om deze ondersteuning te bieden.

### **8.2.4. Registratie**

De meldingen die bij de meldpunten zullen terecht komen zijn te beschouwen als een indicator voor het voorkomen van discriminatie in Vlaanderen. De aansluiting op een nieuw dossierbeheerssysteem van het Centrum zal toelaten om rapporten op te stellen op zowel het niveau van het meldpunt als voor alle meldpunten samen. Belangrijke parameters zijn het beleidsdomein, de doelgroepen en de meldpunten. De rapporten worden samengesteld door aggregatie van de gegevens uit de verschillende meldpunten.

### **8.2.5. Bijkomende troeven voor een continue vruchtbare samenwerking**

Het Centrum heeft een geïnstitutionaliseerde Europese aanwezigheid als 'Belgisch National Contact Point 'Integration', en is verankerd in tal van Europese en internationale netwerken (ECRI binnen de Raad van Europa, het

FRA te Wenen, het ODIHR binnen de OVSE, Equinet als federatie van Europese gelijkebehandelingsbureaus, ...) Dit zorgt er voor dat het Centrum uitstekend geplaatst is om alle relevante informatie vanuit Europese en internationale netwerken aan de Vlaamse overheid en de lokale besturen te signaleren, en om het Vlaamse antidiscriminatiebeleid te promoten op elk van deze fora.

» [www.coe.int/ecri](http://www.coe.int/ecri):  
**European Commission against Racism and Intolerance**  
» [www.fra.europa.eu](http://www.fra.europa.eu):  
**European Union Agency for Fundamental Rights**  
» [www.osce.org/odihr](http://www.osce.org/odihr):  
**Office for Democratic Institutions and Human Rights**  
» [www.equineteurope.org](http://www.equineteurope.org):  
**European Network of Equality Bodies**

### **8.3. Samenwerkingsakkoorden met het Waalse Gewest en de Franstalige Gemeenschap**

Het Centrum sloot verschillende samenwerkingsprotocollen met de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest voor de toepassing van de gewestelijke antidiscriminatie-decreten.

Het Centrum kreeg de bevoegdheid toevertrouwd om individuele meldingen te behandelen van discriminatie op grond van nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming, leeftijd, seksuele geaardheid, geloof of levensbeschouwing, handicap, burgerlijke stand, geboorte, vermogen, politieke overtuiging, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, bepaalde lichamelijke of genetische kenmerken, of sociale afkomst.

Concreet is het Centrum bevoegd om juridische informatie te verstrekken aan personen die het slachtoffer waren van discriminatie en om bemiddelingspogingen te ondernemen. Merk op dat het Centrum niet bevoegd is om op basis van de gewestelijke wetsbepalingen een gerechtelijke procedure op te starten, ook niet als het Centrum als klagende partij zou optreden.

De akkoorden stellen het Centrum ook in staat advies en aanbevelingen te richten tot de gewestelijke overheid en alle studies en onderzoeken uit te voeren die noodzakelijk zijn in de strijd tegen discriminatie.

Er zijn ook acties gepland om de bevolking te informeren en bewust te maken van het antidiscriminatiebeleid.

Voor een optimale toepassing van de protocollen (en dus van de antidiscriminatiewetgeving) is het Centrum van plan een gedecentraliseerd netwerk van lokale meldpunten uit te bouwen.

Dit netwerk zou:

- » de individuele meldingen over discriminatie behandelen: bij deze plaatselijke meldpunten vinden mensen die getuige waren van discriminatie een luisterend oor; wie denkt het slachtoffer te zijn (geweest) van discriminatie op het werk, bij het vervoer, bij de toegang tot het culturele leven, enz. kan er terecht voor de nodige ondersteuning;
- » structurele ondersteuning bieden aan projecten die binnen de gemeenschap het diversiteits- en integratiebeleid willen omzetten.



Hoofdstuk 2

# INTERNATIONALE WERKING



## **1. Voorstel voor een nieuwe antidiscriminatie richtlijn: weder dan de arbeidsmarkt**

Op 2 juli 2007 heeft de Europese Commissie een voorstel voor een richtlijn van de Raad goedgekeurd als aanvulling op het wetgevend kader vastgelegd in de richtlijnen 2000/78/EG en 2000/43/EG over de toepassing van het principe van de gelijke behandeling. Deze tekst neemt de gronden uit richtlijn 2000/78/EG over (godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd en seksuele geaardheid), maar breidt de werkingssfeer uit tot sociale bescherming, met inbegrip van de sociale zekerheid en de gezondheidszorg; sociale voordelen; toegang tot goederen en diensten en aanbod van goederen en diensten voor het grote publiek, ook op het gebied van huisvesting en onderwijs.

Het Centrum verheugt zich over dit initiatief en neemt deel aan de werkzaamheden van de werkgroep 'sociale kwesties' van de Raad die het ontwerp van richtlijn moet onderzoeken.

Toch stelt het Centrum vast dat de voorgestelde tekst op bepaalde punten ontoereikend is, meer bepaald wat betreft de bescherming die wordt geboden bij een verschillende behandeling op basis van leeftijd of handicap.

### **1.1. Handicap**

Algemeen stelt het Centrum vast dat het voorstel voor een richtlijn nauwelijks het voorbeeld volgt van de principes en definities vastgelegd in het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat door alle EU-lidstaten is ondertekend.

### **AANBEVELING**

Het Centrum vraagt om de principes en definities in het voorstel voor een richtlijn af te stemmen op het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Het Centrum stelt ook vast dat de notie 'discriminatie door associatie' in de ontwerptekst niet voorkomt bij de definitie van discriminatie. Deze lacune zou afhankelijk van de situatie waarin personen met een handicap zich bevinden - actief of werkloos - kunnen leiden tot een verschillende bescherming. In de zaak Coleman

heeft het Europees Hof van Justitie immers besloten dat richtlijn 2000/78/EG voor gelijke behandeling in arbeid en beroep niet alleen personen met een handicap beschermt, maar ook van toepassing is op personen zonder een handicap die ongunstig worden behandeld omdat ze met een persoon met een handicap worden geassocieerd.

### **AANBEVELING**

Het Centrum stelt voor om aan de definitie van discriminatie de notie discriminatie door associatie toe te voegen en de verplichting in te voeren om voor personen die geassocieerd worden met personen met een handicap, redelijke aanpassingen te voorzien.

In het voorstel voor een richtlijn worden bij de verstrekking van financiële diensten (zichtrekeningen, spaarrekeningen, hypotheekleningen, verzekeringen enz.) proportionele verschillen qua behandeling op grond van een handicap uitsluitend toegestaan wanneer de evaluatie van het risico steunt op 'actuariële gegevens of op precieze en relevante statistieken'. Geen enkel systeem garandeert de betrouwbaarheid of de transparantie van de gegevens die worden gebruikt om te bepalen of de handicap al dan niet een 'doorslaggevende factor' is bij de evaluatie van het risico. Men zou dus onnauwkeurige of onjuiste gegevens kunnen gebruiken om personen met een handicap te discrimineren bij het verlenen van financiële diensten.

### **AANBEVELING**

Het Centrum stelt voor om het verzamelen van gegevens met betrekking tot het verhoogde risico dat uit een handicap zou voortvloeien, toe te vertrouwen aan een onafhankelijke en onpartijdige instelling die dit op een zo transparant mogelijke manier zou moeten doen.

In de tekst van het voorstel voor een richtlijn worden ten slotte de begrippen 'voorzorgsmaatregelen' (algemene maatregelen in verband met de toegankelijkheid) en 'redelijke aanpassingen' (individuele maatregelen die

tegemoetkomen aan specifieke noden van een persoon met een handicap) door elkaar gebruikt. Bovendien zijn er te veel uitzonderingen op de verplichting van de lidstaten om anticiperende maatregelen te nemen.

## AANBEVELING

Het Centrum pleit voor meer duidelijkheid over ‘voorrangmaatregelen’ en ‘redelijke aanpassingen’. Het Centrum pleit ervoor dat de uitzonderingen op de verplichting om anticiperende maatregelen te voorzien, afnemen.

### 1.2. Leeftijd

Het Centrum stelt vast dat het voorstel voor een richtlijn de lidstaten niet de mogelijkheid biedt om op basis van leeftijd verschillende behandelingen toe te laten, tenzij dit om objectieve en redelijke redenen gebeurt. In een aantal administratieve of wettelijke bepalingen van het interne recht zijn al een aantal verschillende behandelingen op basis van leeftijd opgenomen, die bij de omzetting van deze richtlijn opnieuw op de helling zouden komen te staan.

Bovendien stelt het voorstel de praktijken van bepaalde commerciële organisaties in vraag die voor hun dienstverlening verschillende tarieven per leeftijdscategorie hanteren om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van bepaalde doelgroepen.

Het Centrum verheugt zich over het initiatief van de Raad en spoort het Europese Parlement aan om het wettelijke kader te vervolledigen dat in de richtlijnen 2000/43/EG en 2000/78/EG is vastgelegd.<sup>57</sup>

## AANBEVELING

Het Centrum pleit ervoor om de draagwijdte van het verbod op verschillende behandeling op grond van leeftijd preciezer te omschrijven door er eventueel een niet-uitputtende lijst met toelaatbare verschillende behandelingen aan toe te voegen.

### Enkele referenties:

- » ‘AGE response to the Commission’s proposal of 2 July 2008 for a Council Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation (COM(2008) 426 final)’, 23 september 2008
- » Ontwerp voor een wetgevende resolutie van het Europees Parlement van januari 2009 over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid (COM (2008) 0426-C6-0291/2008-2008/0140(CNS) )
- » Stellingname van het EDF over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid. (Richtlijn over artikel 13), 26 september 2008

<sup>57</sup> Op 2 april 2009 aanvaardde het Europese Parlement het adviserende rapport ‘Buitenweg’ met betrekking tot de richtlijn van de Raad over de omzetting van het gelijkebehandelingsbeginsel in de toegang tot goederen en diensten.

## 2. Kaderbesluit voor een betere juridische samenwerking tegen racistische wetsovertredingen

Op Europees niveau wenst men racistische misdrijven doeltreffender te bestrijden door de samenwerking tussen de lidstaten op het vlak van justitie te verbeteren. Hiervoor is een zekere harmonisatie nodig van de nationale strafbepalingen met betrekking tot racisme en vreemdelingenhaat. Deze harmonisatie maakt het onder meer gemakkelijker om een Europees aanhoudingsmandaat uit te vaardigen, verdachten uit te leveren, enz.

Na jarenlange en moeilijke discussies heeft de Europese Raad op 28 november 2008 een kaderbesluit aangenomen dat tegen 28 november 2010 omgezet moet worden naar interne Belgische strafwetgeving.

Het kaderbesluit voorziet dat het opzettelijk aanzetten tot geweld of haat op basis van ras, huidskleur, godsdienst, afkomst, nationale of etnische afstamming strafbaar gesteld moet worden met een gevangenisstraf van minimaal één tot drie jaar gevangenisstraf. Ook het verspreiden van geschriften, afbeeldingen,... aan het publiek met de bedoeling om hiermee aan te zetten tot geweld of haat moet strafbaar gesteld worden. De bescherming in verband met aanzetten tot haat,... op basis van godsdienst, wordt in het kaderbesluit weliswaar beperkt tot die gevallen waar godsdienst als voorwendsel dient om een raciale of etnische groep te viseren. Voorts zijn er bepalingen in verband met medeplichtigheid, de strafrechtelijke aansprakelijkheid en sancties ten aanzien van rechtspersonen, de invoering van strafverzwarende omstandigheden bij andere gemeenrechtelijke misdrijven (zoals bijvoorbeeld slagen en verwondingen, brandstichting, doodslag,...),... Deze misdrijven zijn in België grotendeels reeds voorzien in de antiracismewet van 30 juli 1981 en het strafwetboek, mogelijks onder voorbehoud van een aantal sancties ten aanzien van rechtspersonen.

Daarnaast voorziet het kaderbesluit in een verplichte strafbaarstelling van het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van een genocide, oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid,... voor zover deze gedraging het geweld of de haat tegenover een raciale of etnische groep dreigt aan te wakkeren. De lidstaten kunnen de strafbaarstelling weliswaar beperken tot genocides, oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid die zijn vastgesteld bij een eindbeslissing van een internationale en/of Belgische rechtbank en tot die gevallen waarbij er sprake is van een verstoring van de openbare orde.

In België wordt momenteel enkel het publiekelijk ontkennen, schromelijk minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd strafbaar gesteld via de negationismewet van 23 maart 1995.

### AANBEVELING

Het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van genocide, misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden, ... (in de zin van de artikelen 6, 7 en 8 van het Statuut van het Internationaal Strafhof en artikel 6 van het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal), dient naar Belgisch recht nog strafbaar gesteld te worden. Deze nieuwe misdrijven zijn inhoudelijk gelinkt met de in titel Ibis van het Strafwetboek vermelde ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht. Om deze reden, lijkt het aan te bevelen de nieuwe strafbaarstellingen in deze titel van het Strafwetboek te integreren.

Het Centrum pleit ervoor de strafbaarstelling te beperken tot:

- » gedragingen waarbij er sprake is van bijzonder opzet,
- » genociden, misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden, enz. die definitief vastgesteld werden door de eindbeslissing (van een Belgische rechtbank en/of) van een internationaal gerecht. Hiertoe dient België een bijkomende verklaring af te leggen.

Het Centrum pleit ervoor de bestaande Negationismewet (met betrekking tot de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd) om symbolische redenen ongewijzigd te laten. Een overlap met de nieuwe strafbaarstellingen dient echter niet uitgesloten te worden.

Omwille van de uitdrukkelijke link met vreemdelingenhaat/racisme, acht het Centrum het aangewezen zijn huidige bevoegdheden in zijn Oprichtingswet van 15 december 1993 uit te breiden tot deze nieuwe strafbaarstellingen.

### 3. Het Centrum als Belgisch Nationaal Contactpunt voor Integratie

In het kader van zijn activiteiten binnen het Netwerk van Nationale Contactpunten voor Integratie<sup>58</sup> heeft het Centrum in 2008 vooral gewerkt rond de Europese Ministeriële Conferentie over Integratie, een belangrijk Europees evenement onder Frans voorzitterschap dat op 3 en 4 november 2008 in Vichy plaatsvond.

De eindconclusies van deze Conferentie bouwen voort op de werkzaamheden van de Europese Ministeriële Conferenties in Groningen (2004) en in Potsdam (2007) en leggen een aantal prioritaire doelstellingen op het gebied van integratie vast. Het Netwerk van Contactpunten en de Commissie streven de realisatie van deze doelstellingen na in het vooruitzicht van de volgende Interministeriële Conferentie onder Spaans voorzitterschap (2010).

In dit verband verbinden de Nationale Contactpunten voor Integratie zich ertoe om met de steun van de Commissie een brochure te publiceren over Europese waarden en de waarden die elke lidstaat nauw aan het hart liggen en die kan worden ingezet bij het onthaal van nieuwkomers. De lidstaten kunnen nieuwkomers zo vertrouwd maken met de waarden van de Europese Unie en met de waarden waaraan iedere lidstaat zelf belang hecht.

Bijzondere aandacht zal ook gaan naar de uitwerking van Europese modules die als referentiekader kunnen dienen voor introductiestages over de gastsamenleving en voor taalcursussen, voor participatie in de gastsamenleving, voor participatie van de migrant in het maatschappelijke leven en voor andere aspecten van het integratieproces. De lidstaten verbinden zich ertoe om de belangrijkste fasen en dimensies van het integratietraject te ondersteunen door meer waarde te hechten aan de rol van verenigingen en van de burgermaatschappij.

Nog een belangrijk aandachtspunt zijn de instrumenten om de toegang tot werkgelegenheid voor migranten te vergemakkelijken en de stimulansen die de arbeidsmarkt echt aanzetten om rekening te houden met diversiteit en echt werk te maken van de bestrijding van discriminatie.

Met behulp van referentie-indicatoren kunnen de resultaten van het integratiebeleid ook beter worden geëvalueerd. De Nationale Contactpunten verzamelen

hiervoor op dit ogenblik volop gegevens en goede praktijkvoorbeelden.

Bij het opstellen van de slotverklaring van de Ministeriële Conferentie in Vichy heeft het Centrum in overleg met de gewesten en gemeenschappen het accent gelegd op de volgende punten:

- » de erkenning van de strijd tegen discriminatie is een fundamenteel beginsel;
- » het integratieproces is een tweerichtingsverkeer tussen migranten en de gastsamenleving;
- » het werk is niet gedaan als de nieuwkomers hun integratietraject hebben afgelegd;
- » werk omschrijven als ‘gepast’ en ‘nodig’.



#### **4. Equinet: ‘Tussen onpartijdigheid en ontvankelijkheid: organisaties voor gelijkheid van kansen en procedures voor onafhankelijkheid’**

Equinet, een Europees netwerk van onafhankelijke antidiscriminatie-instellingen, publiceerde in 2008 de resultaten van een vergelijkende studie over de onafhankelijke positie van zijn leden.<sup>59</sup> Voorlopig is het onderzoek enkel beschikbaar in het Engels, maar in de loop van 2009 zouden ook een Franse en een Duitse versie volgen.<sup>60</sup>

Equinet overkoepelt ‘equality bodies’, instellingen die alle mogelijke vormen van discriminatie bestrijden en gelijke kansen bevorderen. De oprichting van dergelijke instellingen ligt vervat in verschillende EU-richtlijnen (2000/43, 2004/113, 2006/54, en in de ontwerprichtlijn goederen en diensten voor de niet-rationele criteria). Om echt een verschil te kunnen maken, moeten de organisaties in alle onafhankelijkheid kunnen handelen, los van elke staatsstructuur.

Hoewel vaak anders verwoord, benadrukken alle officiële documenten over gelijkekansenbeleid dat de lidstaten de nationale instellingen voor de bevordering van gelijke kansen voldoende bevoegdheden moeten toekennen, opdat die als autonome organen slachtoffers van discriminatie kunnen ondersteunen en hun belangen kunnen verdedigen. Ze moeten bovendien onafhankelijke studies kunnen uitvoeren over discriminatie, onafhankelijke verslagen kunnen publiceren en in alle objectiviteit aanbevelingen kunnen voorleggen over alles wat met discriminatie te maken heeft. De organisaties voor de bevordering van gelijke kansen zouden volledige juridische, financiële en operationele onafhankelijkheid moeten kunnen genieten ten opzichte van overheidsdiensten en ngo’s.

In de praktijk moeten we echter vaststellen dat de onafhankelijke positie van de instellingen die zich inzetten voor een gelijke behandeling sterk verschilt. Uit bovenvermelde studie blijkt dat lang niet alle instellingen over dezelfde financiële middelen of eenzelfde personeelsbestand beschikken en dat ze niet allemaal op even autonome wijze hun taken kunnen uitvoeren.

En precies omdat onafhankelijkheid zo cruciaal is in de dagelijkse werking van de organisaties voor gelijkheid

van kansen, besloot Equinet dit onderzoek te helpen opzetten om erachter te komen op welke hindernissen de instellingen stuiten, welke positie ze best innemen en hoe ze een grotere onafhankelijkheid kunnen verwerven.

De studie bestaat uit een analyse van juridische teksten en bepalingen die de oprichting van de instellingen regelen en belicht de visie van de organisaties zelf (op basis van een enquête die ze moesten invullen) en van hun beheerders.

» [www.equineteurope.org](http://www.equineteurope.org)

<sup>59</sup> [http://www.equineteurope.org/practices\\_of\\_independence\\_to\\_print\\_1.pdf](http://www.equineteurope.org/practices_of_independence_to_print_1.pdf)

<sup>60</sup> De tekst die volgt is een vertaling van ‘Between Impartiality and Responsiveness. Equality Bodies and Practices of Independence’, o.l.v. Kutsal Yesilkagit, Universiteit van Utrecht, in opdracht van Equinet, december 2008.

## 5. Het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (FRA)

Van 1998 tot 2007 kende de Europese Unie het 'European Union Monitoring Centre on Racism, Antisemitism and Xenophobia' (EUMC). Dit zorgde voor data-collectie over racisme in alle lidstaten, wat resulteerde in jaarlijkse verslagen en andere publicaties.

Op 1 maart 2007 werd dit EUMC omgevormd tot het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (European Union Agency for Fundamental Rights, afgekort 'FRA') via de Verordening (EG) Nr. 168/2007 van de Raad van 15 februari 2007.

Begin juli 2007 werd de Raad van Bestuur samengesteld: net zoals voor het EUMC is het de directie van het Centrum die daarin voor België zetelt. Als verbindingsfunctionarissen werden de Heer Alexander Hoefmans (FOD Justitie) en Mevrouw Anne-Marie Snyers (FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) aangeduid.

Het meerjarenkader werd pas op 28 februari 2008 vastgelegd door de Commissie, en geeft negen actiegebieden aan die men in vier groepen kan indelen:

- » Vrijheden: (1) asiel, migratie en integratie; (2) de informatiemaatschappij en privacy; (3) visa en grenscontroles.
- » Gelijke kansen: (4) racisme, xenofobie en intolerantie; (5) discriminatie op grond van geslacht, 'ras' of etnische origine, geloof of levensbeschouwing, handicap, leeftijd, seksuele geaardheid; (6) rechten en bescherming van kinderen.
- » Rechten van burgers: (7) participatie van de burgers aan de democratische instellingen.
- » Justitie: (8) toegang tot efficiënte en onafhankelijke rechtspraak; (9) compensatie van slachtoffers.

Dit meerjarenkader werd begin 2009 omgezet in een strategisch plan dat de beoogde doelstellingen en de concrete acties per actiegebied zal weergeven.

De directeur van het FRA, Morten Kjaerum, werd aangesteld op 1 juni 2008. Kort daarna werd het Wetenschappelijk Comité van elf leden samengesteld (waaronder Prof. Patrick Devlieger van de K.U. Leuven) alsook het Platform voor de grondrechten als mechanisme voor uitwisseling van informatie met het maatschappelijke middenveld. Het informatienetwerk van het FRA voor data rond racisme, RAXEN, heeft

het Centrum gekozen als Belgische partner, en voor het netwerk van juridische experts, FRALEX, werd voor België Prof. Paul Lemmens aangeduid. De staf van het FRA werd uitgebreid, maar was eind 2008 nog niet voltallig.

Het FRA kreeg drie opdrachten: verzamelen en analyseren van data en van informatie; advies geven aan de EU instellingen en aan de Lidstaten; en het samenwerken met het middenveld en sensibiliseren. Het FRA is uitdrukkelijk niet bevoegd om individuele meldingen van inwoners van de EU te behandelen.

Het FRA staat voor een dubbele uitdaging. De eerste uitdaging is om optimaal samen te werken met de Commissie, de Raad en het Europese Parlement; met wetenschappers, ngo's, nationale instellingen voor gelijke kansen en voor grondrechten (zoals het Centrum); en ten slotte met andere internationale organisaties zoals de Raad van Europa, de Organisatie voor Samenwerking en Veiligheid in Europa (OVSE), de Verenigde Naties (VN). De tweede uitdaging bestaat erin om studies te verrichten en rapporten te publiceren die geloofwaardig zijn én die een reële toegevoegde waarde leveren.

» [www.fra.europa.eu](http://www.fra.europa.eu)

## 6. Het netwerk van nationale contactpunten RAXEN - Racisme en Xenofobie

Zoals ieder jaar heeft het RAXEN-netwerk in 2008 opnieuw gegevens verzameld over racisme en xenofobie. Deze gegevens vormen het uitgangspunt voor het jaarverslag van het Bureau van de Europese Unie van de Grondrechten (FRA). Het Centrum heeft als Belgisch nationaal contactpunt hieraan meegewerkt<sup>61</sup>.

Welke opmerkelijke feiten en doorslaggevende initiatieven hebben 2008 gekenmerkt? In 2008 is het aantal meldingen over internet explosief toegenomen in de statistieken van het Centrum en van MRAX, terwijl het aantal klachten geregistreerd door politie en parket vrijwel ongewijzigd blijft. De rondzendbrief COL 6 legt de eerste resultaten uit de parketstatistieken voor: opvallend is de toename van opzettelijke slagen en verwondingen met een mogelijk racistisch motief.

Wat de rechtspraak betreft, hebben hoven en rechtbanken in 2008 enkele belangrijke beslissingen genomen verschillende veroordelingen waarbij racisme als verzwarende omstandigheid werd aangehaald (onder meer in de zaak-Debie) en de vrijspraak van Père Samuel<sup>62</sup>. Heel belangrijk op juridisch vlak is de goedkeuring van verschillende decreten en ordonnanties die de Europese antidiscriminatie-richtlijnen omzetten in gewesten en gemeenschappen en de uitspraak van het Europees Hof van Justitie in de zaak van het Centrum tegen de firma Feryn<sup>63</sup>. Deze laatste uitspraak is gezaghebbend door te stellen dat het openlijk bekendmaken van zijn intentie om te discrimineren een vorm van directe discriminatie is en er hierdoor voldoende elementen aanwezig zijn om de bewijslast om te keren. Het Vlaamse decreet dat een algemeen kader vastlegt voor het Vlaamse beleid inzake gelijke behandeling leidt tot de oprichting van de eerste Vlaamse antidiscriminatiebureaus die hulp bieden aan slachtoffers (van discriminatie), bemiddelen en bewustmaken.

Wat betreft werkgelegenheid verheugen we ons over het initiatief van de Vlaamse regering om een online klachtbureau op te richten voor slachtoffers van discrimi-

natie op de werkvloer<sup>64</sup>. Die klachten worden eventueel doorgegeven aan de gewestelijke arbeidsinspectie. In de rand hiervan bevestigen bevragingen in 2008 dat discriminatie bij aanwerving nog steeds voorkomt, vaak al op basis van het cv<sup>65</sup>. Deze enquêtes geven ook aan dat de werkgevers de antidiscriminatiewetgeving vaak onvoldoende kennen<sup>66</sup>.

Op het gebied van huisvesting was er het markante incident met de 'Foyer Namurois in Wallonië'<sup>67</sup>. In Vlaanderen bleef de introductie van de Wooncode en de invoering van een taalcriterium om sociale woningen te verhuren in 2008 brandend actueel<sup>68</sup>. In zijn arrest over de Vlaamse Wooncode staat het Grondwettelijk Hof het gebruik van dit criterium binnen bepaalde grenzen toe: het moet gaan om een elementair taalniveau, er moeten gratis taallessen worden aangeboden, er mag geen enkele resultaatsverbintenis opgelegd worden en elk bewijs van de wil om Nederlands te leren is geldig.

Op het gebied van gezondheidszorg blijft de toegang voor personen die illegaal op het grondgebied verblijven in bepaalde gemeenten een probleem.

Op het vlak van onderwijs was er in de Franse gemeenschap de tegenstand tegen het decreet ter bevordering van sociale gemengdheid<sup>69</sup> binnen de schoolinrichtingen en het zogenaamde 'mémoire'-decreet. In de Vlaamse gemeenschap is het zogenaamde 'financierings'-decreet in werking getreden dat de financieringsmechanismen voor lagere en middelbare scholen wijzigt. Voortaan houden deze mechanismen rekening met de taal die elke leerling thuis spreekt<sup>70</sup>.

» [http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/raxen/raxen\\_en.htm](http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/raxen/raxen_en.htm)

61 Het RAXEN-verslag 2008 kunt u vanaf september 2009 raadplegen via de website van het Centrum. Het jaarverslag van het FRA is gepland voor juni 2009.

62 De beslissingen kunt u nalezen op de website van het Centrum: <http://www.diversite.be/?action=onderdeel&onderdeel=68&titel=Jurisprudence> of [http://www.diversite.be/?action=artikel\\_list&jaar=2008&select\\_page=61](http://www.diversite.be/?action=artikel_list&jaar=2008&select_page=61)

63 <http://curia.europa.eu/juris/cgi-bin/form.pl?lang=en> (Case C-54/07)

64 <http://www.werk.be/meldpunt.htm?SMSESSION=NO>

65 <http://www.minderhedenforum.be/2pers/200801opinieanoniemsolliciteren.htm>

66 <http://www.ffw.com/feature/discrimination-at-work-survey.aspx>

67 Deze sociale huisvestingsmaatschappij probeerde het aantal vreemdelingen in zijn woningen onder controle te houden door aanvragers op een wachtlijst te zetten. De oorspronkelijke gedachte achter deze discriminerende maatregel was het in stand houden van een zekere sociale mix. De zaak werd door bemiddeling opgelost.

68 Kandidaat-huurders of huurders van sociale woningen moeten het bewijs leveren van hun basiskennis (niveau A1) van het Nederlands of dat ze bereid zijn de taal te leren (inschrijving voor een cursus).

69 Cf. 1.4.5. Decreet sociale gemengdheid.

70 <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2008p/0625-financieringsdecreet.htm>

## 7. Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI)

De 'European Commission against Racism and Intolerance' (ECRI), opgericht in 1994, is het onafhankelijk monitoringorgaan van de Europese Raad op het gebied van de rechten van de mensen gespecialiseerd in de vragen betreffende racismebestrijding, de raciale discriminatie, xenofobie, antisemitisme en intolerantie.

De werkzaamheid van ECRI dekt alle noodzakelijke maatregelen om te strijden tegen geweld, discriminaties en de vooroordelen waarmee personen of groepen van personen geconfronteerd zijn op basis van hun zogenaamd ras, huidskleur, taal, religie, nationaliteit of nationale of etnische afstamming.

Wij zullen enkele voorbeelden vermelden van activiteiten van ECRI in 2008:

- » ECRI organiseert regelmatig rondetafels in de landen. Haar laatste nationale rondetafel vond plaats in Moskou op 23 september 2008. De hoofdthema's van deze rondetafel waren: het derde rapport van ECRI over de Russische Federatie; racisme, xenofobie, antisemitisme en intolerantie in de publieke redevoering en sfeer; racistisch geweld in Rusland en het wettelijk en institutioneel kader om te strijden tegen racisme en raciale discriminatie.
- » ECRI heeft ook op 20 juni 2008 een verklaring aangenomen waarin ze haar diepe zorgen uitdrukt over de recente gebeurtenissen met betrekking tot de Roma en talrijke immigranten in Italië. ECRI roept de Italiaanse autoriteiten op om zich te vergewissen dat er voor respect voor de Roma en immigranten, het recht ten volle gerespecteerd wordt en het principe van niet discriminatie in dewelke de context van de normen van de Europese Raad strikt gegarandeerd zijn.
- » Daarnaast heeft ECRI in 2008 de laatste negen rapporten van de monitoring per land van de derde cyclus gepubliceerd. De rapporten van ECRI over Andorra, Letland, Nederland et Oekraïne werden gepubliceerd op 12 februari 2008. De rapporten over Liechtenstein, Malta, Moldavië, San Marino en Servië werden gepubliceerd op 29 april 2008.

Meer informatie over de bovenvermelde en het geheel van de activiteiten van ECRI sinds haar oprichting, zijn raadpleegbaar op de nieuwe website van ECRI op [www.coi.int/ecri](http://www.coi.int/ecri).

Tussen de nieuwe hoofdrubrieken van deze website is er een onderrubriek 'thematische dossiers' en de databank HUDOC die een geautomatiseerde opzoeking toestaat in de land per land monitoring-rapporten en in de algemene politieke aanbevelingen van ECRI.

» [www.coi.int/ecri](http://www.coi.int/ecri)



Hoofdstuk 3

# OVERZICHT VAN DE AANBEVELINGEN VAN HET CENTRUM



Krachtens de Oprichtingswet van 15 februari 1993 is het Centrum bevoegd om adviezen en aanbevelingen voor de overheid te formuleren met het oog op de verbetering van de reglementering inzake de bestrijding van discriminatie.

Alle aanbevelingen die door het Centrum voor zowel de federale overheid, de gemeenschaps- en gewestoverheden als alle betrokken partijen werden geformuleerd in de loop van 2008 zijn in de tabellen hieronder vermeld en ingedeeld per thema.

ARBEID			
Onderwerp - Doel	Bestemmingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
Interprofessioneel Akkoord 2009-2010: het opstellen van een ankerpunt over diversiteit	Sociale partners – Federaal minister van Werkgelegenheid en Gelijke Kansen - Groep van tien – NAR	Verzonden naar bestemmingen Verdedigd door het Centrum voor NAR	p. 16
De collectieve arbeidsovereenkomst nr. 95: verduidelijking van de beschermde criteria en afstemming met de criteria van de federale wetten van 10 mei 2007	Sociale partners – Federaal minister van Werkgelegenheid en Gelijke Kansen - Groep van tien – NAR	Verzonden naar bestemmingen Verdedigd door het Centrum voor NAR	p. 17
Uitwerking van een gedragscode die bij cao nr. 95 werd toegevoegd om alle discriminaties gedurende alle fases van de arbeidsrelatie te voorkomen	Sociale partners – Federaal minister van Werkgelegenheid en Gelijke Kansen - Groep van tien – NAR	Verzonden naar bestemmingen Verdedigd door het Centrum voor NAR	p. 17

HUISVESTING			
Onderwerp - Doel	Bestemmingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
<b>Private huisvesting:</b> afschaffing van vragen over het criterium van nationaliteit of aanverwanten in de formulieren voor inlichtingen aan kandidaat-huurders	Privé-eigenaars / Vertegenwoordigers op de private verhuurmarkt	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 24
<b>Private huisvesting:</b> wettelijke omkadering van bepaalde selectiecriteria bij het verhuren van een vastgoed	Minister van Justitie in overleg met de instanties die zowel de huurders als de eigenaars vertegenwoordigen, zoals het BIV en de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 24

<b>Sociale huisvesting:</b> evalueren van de reële impact van het taalstimuleringsbeleid van de Wooncode (statistieken, Monitoring, ...)	Vlaams Minister van Huisvesting	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 25
<b>Sociale huisvesting:</b> uitbreiding van de definitie van een persoon met een handicap in het besluit van de Waalse regering van 6 september 2007 houdende de regeling van de verhuur van woningen beheerd door de Société Wallonne du Logement	Waals Minister van Huisvesting in samenwerking met de Société Wallonne du Logement en het AWIPH	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 25

### TOEGANKELIJKHEID: EVENEMENTEN VOOR ALLEN

Onderwerp - Doel	Bestemmingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
Verbod op het voeren van een prijsbeleid dat een persoon met een handicap verplicht directe of indirecte kosten te maken omwille van zijn handicap	Minister van Economie	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Aanmoediging van organisatoren van spektakels en eigenaars van voorstellingsgebouwen om aanpassingen te voorzien voor personen met een handicap	Minister van Economie	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Sensibiliseren van brandweerdiensten over het gebrek aan reglementering inzake de evacuatie van personen met een handicap	Minister van Binnenlandse Zaken Brandweerdiensten	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Ontwikkelen van uniforme en gecoördineerde normen inzake veiligheid en evacuatie van personen met een handicap	Minister van Binnenlandse Zaken Brandweerdiensten	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32



Verstrekken van financiële stimuli voor de organisatoren en eigenaars van schouwburgzalen om hun zalen integraal toegankelijk te maken	Regionale ministers en staatssecretarissen verantwoordelijk voor toerisme, ruimtelijke ordening en ruimtelijke ontwikkeling Ministers verantwoordelijk voor cultuur in de Franse, Vlaamse en Duitstalige Gemeenschap	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Aanmoedigen en controleren van de effectieve toepassing van de bestaande wetgeving en creëren van een gelijkaardige toegankelijkheidswetgeving in elk gewest	Regionale ministers en staatssecretarissen verantwoordelijk voor toerisme, ruimtelijke ordening en ruimtelijke ontwikkeling Ministers verantwoordelijk voor cultuur in de Franse, Vlaamse en Duitstalige Gemeenschap	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Aanmoedigen van de toegankelijkheid van spektakelzalen, van het onthaal van personen met een handicap en van informatie i.v.m. mogelijke aanpassingen	Organisatoren van spektakels	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 32
Beschikbaar stellen op een duidelijke en gemakkelijke manier (bijvoorbeeld internet) van alle informatie over de al dan niet aanwezige aanpassingen voor personen met een handicap	Ticketverkooppunten	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 33

## HAATMISDRIJVEN 'CYBERHATE'

Onderwerp - Doel	Bestemmingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
<i>Om haat op het internet in België beter te bestrijden:</i> bekrachtiging van het aanvullend protocol bij het verdrag inzake cybercriminaliteit van de Raad van Europa (ETS nr. 189) over de strafbaarstelling van handelingen van racistische of xenofobe aard verricht via computersystemen	Minister van Justitie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 52

<p><b>Om racistische en xenofobe websites in België beter te bestrijden:</b> omzetting van het artikel 9 van het kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van 28 november 2008 ‘betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht’</p>	Minister van Justitie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 52
<p><b>Om racistische en xenofobe websites in België beter te bestrijden:</b> opstarten van een overlegprocedure om het artikel 9 van het kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van 28 november 2008 ‘betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht’ uit te voeren</p>	Minister van Justitie in samenwerking met de parketten en het FCCU	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 52
<p><b>Om racistische en xenofobe websites in België beter te bestrijden:</b> opstarten van een overlegprocedure om de uitvoering te garanderen van de procedure vastgelegd in het artikel 20 § 3 van de wet van 11 maart 2003 over ‘diensten van de informatiemaatschappij’ dat de voorwaarden uiteenzet voor de samenwerking tussen de ‘dienstverleners die als tussenpersoon optreden’ en ‘de bevoegde administratieve en rechterlijke overheden’</p>	Minister van Justitie In samenwerking met het FCCU en het Observatorium van de Rechten op het Internet	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 52
<p><b>Om racistische en xenofobe websites in België beter te bestrijden:</b> opstarten van een procedure met het oog op het opstellen van een ‘zwarte lijst’ van racistische websites</p>	Minister van Justitie in samenwerking met het FCCU en het Centrum	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 52

<p><b>Om de strijd aan te binden tegen tegen hatespeech verspreid via nieuwe web 2.0-technologieën:</b> het in een wettelijk kader vastleggen van de verantwoordelijkheden van de dienstverleners van web 2.0-toepassingen (inrichters van discussiefora, blogs,...)</p>	Minister van Justitie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 52
<p><b>Om de strijd tegen hatespeech op internet aan te scherpen op Europees niveau:</b> beschouwen van het fenomeen ‘hatespeech op internet’ als cybermisdadaad volgens het Europees recht</p>	Europese Commissie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 53
<p><b>Om de strijd tegen hatespeech op internet aan te scherpen op Europees niveau:</b> verruiming van het werkkterrein van zijn meldpunt INHOPE zodat hatespeech op internet op een vergelijkbare manier als de andere cybermisdrijven kan worden aangepakt</p>	INSAFE	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 53
<p><b>Om de strijd aan te binden tegen tegen hatespeech verspreid via nieuwe web2.0-technologieën op Europees niveau:</b> vastleggen van een wettelijk kader m.b.t. de verantwoordelijkheden van de dienstverleners van web 2.0-toepassingen door de richtlijn 2000/31/ EG over elektronische handel aan te passen</p>	Europese Commissie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 53

## BELGISCHE WETGEVING

Onderwerp - Doel	Bestemmingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
<p><b>Federale wetten van 10 mei 2007:</b> advies m.b.t. een voorstel tot uitvoeringsbesluit aan de adviesorganen en de Ministerraad over een definitie van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste</p>	Federaal minister van Gelijke Kansen	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 131

<i>Federale wetten van 10 mei 2007:</i> advies m.b.t. een voorstel tot uitvoeringsbesluit aan de adviesorganen en de Ministerraad over de uitvoeringsvoorwaarden voor positieve acties	Federaal minister van Gelijke Kansen	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 131
<i>Gemeenschap- en gewestdecreten en ordonnanties:</i> vervolledigen van het wettelijke kader voor de strijd tegen discriminatie	Minister-President van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest COCOF	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 132
<i>Gemeenschap- en gewestdecreten en ordonnanties:</i> uitbreiden en vervolledigen van het wettelijk kader voor de strijd tegen discriminatie	Minister-President van de Duitstalige Gemeenschap	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 132
<i>Op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau:</i> steun voor de onderhandelingen m.b.t. een samenwerkingsakkoord om het Centrum om te vormen tot een interfederale instelling	Federale staat Gewesten Gemeenschappen	Verzonden naar bestemmingen In behandeling	p. 134

## INTERNATIONALE WETGEVING

Onderwerp - Doel	Bestemmelingen	Situatie - Opvolging	Plaats in het verslag
<i>Voorstel voor een richtlijn van de raad betreffende de uitvoering van het principe van gelijke behandeling m.b.t. goederen en diensten:</i> harmonisatie van de principes en definities in het voorstel voor een richtlijn af te stemmen met het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap	Raad van de Europese Unie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 76
<i>Voorstel voor een richtlijn van de raad betreffende de uitvoering van het principe van gelijke behandeling m.b.t. goederen en diensten:</i> uitbreiding van de definitie van discriminatie met de notie van discriminatie door associatie	Raad van de Europese Unie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 76

<p><b><i>Voorstel voor een richtlijn van de raad betreffende de uitvoering van het principe van gelijke behandeling m.b.t. goederen en diensten:</i></b>  betreffende financiële diensten, de organisatie en het verzamelen van gegevens m.b.t. het verhoogde risico ten gevolge van een handicap, toe te vertrouwen aan een onafhankelijke en onpartijdige instelling die dit op een zo transparant mogelijke manier zou moeten doen</p>	Raad van de Europese Unie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 76
<p><b><i>Voorstel voor een richtlijn van de raad betreffende de uitvoering van het principe van gelijke behandeling m.b.t. goederen en diensten:</i></b>  verduidelijking van de begrippen ‘voorzorgsmaatregelen’ en ‘redelijke aanpassingen’ en de beperking van de draagwijdte van de uitzonderingen op de verplichting van het voorzien van voorzorgsmaatregelen</p>	Raad van de Europese Unie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 77
<p><b><i>Voorstel voor een richtlijn van de raad betreffende de uitvoering van het principe van gelijke behandeling m.b.t. goederen en diensten:</i></b>  precieze omschrijving van de draagwijdte van het verbod op verschillende behandeling op grond van leeftijd in het kader van het aanbod van goederen en diensten door er eventueel een niet-exhaustieve lijst met toelaatbare verschillende behandelingen aan toe te voegen</p>	Raad van de Europese Unie	Verzonden naar bestemming In behandeling	p. 77
<p>Omzetting in Belgische strafwetgeving van het kaderbesluit van de Raad van 28 november 2008 ‘betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door het strafrecht</p>	Minister van Justitie	In behandeling	p. 78





Hoofdstuk 4

# CIJFERS





## 1. Algemeen overzicht van alle meldingen

**Tabel 4.1.a: Totaal aantal meldingen 2008**

	Totaal	%
Meldingen Centrum bevoegd	1754	79,5%
Meldingen Centrum niet bevoegd	453	20,5%
<b>Totaal</b>	<b>2207</b>	<b>100%</b>

**Tabel 4.1.b: Aantal meldingen niet bevoegd 2008**

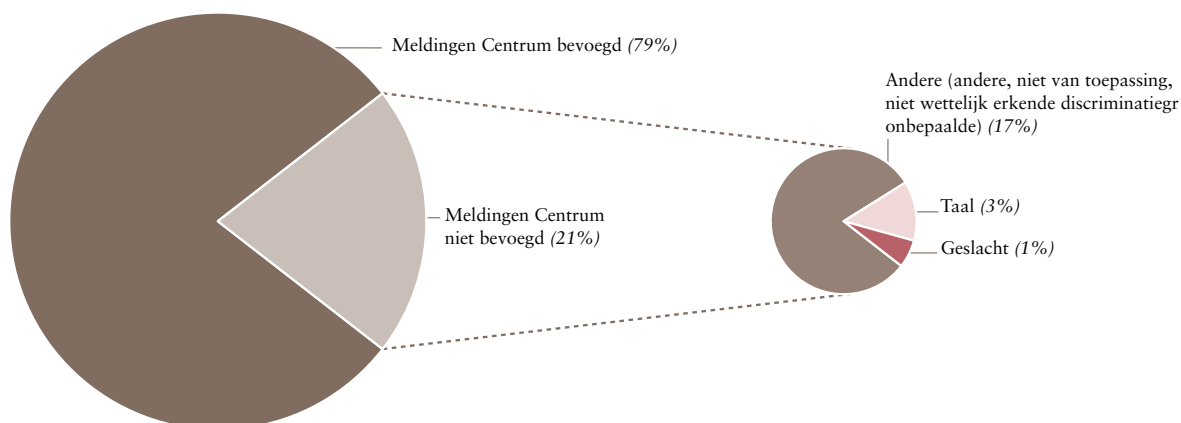
Discriminatiemotief	Totaal	%
Andere (andere, niet van toepassing, geen wettelijk erkende discriminatiegrond, onbepaalde)	365	80,6%
Taal	60	13,2%
Geslacht	28	6,2%
<b>Totaal</b>	<b>453</b>	<b>100%</b>

**Grafiek 4.1.a: Meldingen 2008: Centrum bevoegd / niet bevoegd (n=2207)**

Na een forse stijging in 2007 (+ 77%) is het aantal meldingen in 2008 gedaald tot 2917. Wel is het aantal behandelde meldingen en geopende dossiers in 2008 gestegen in vergelijking met de vorige jaren. In de toekomst zal blijken of er sprake is van een stijgende trend of dat 2007 een uitzondering vormt.

Wanneer het Centrum niet bevoegd is, verwijst het de klager door naar een instelling of instantie die wel met

de materie in kwestie is belast. Bij een melding van discriminatie op grond van geslacht wordt bijvoorbeeld doorverwezen naar het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. Voor andere criteria (zoals taal, waarvoor nog geen orgaan werd aangesteld) adviseert het Centrum om contact op te nemen met gespecialiseerde juridische en sociale diensten of verwijst het de personen door naar een gerechtshof of rechtbank, doorgaans met de hulp van een advocaat.



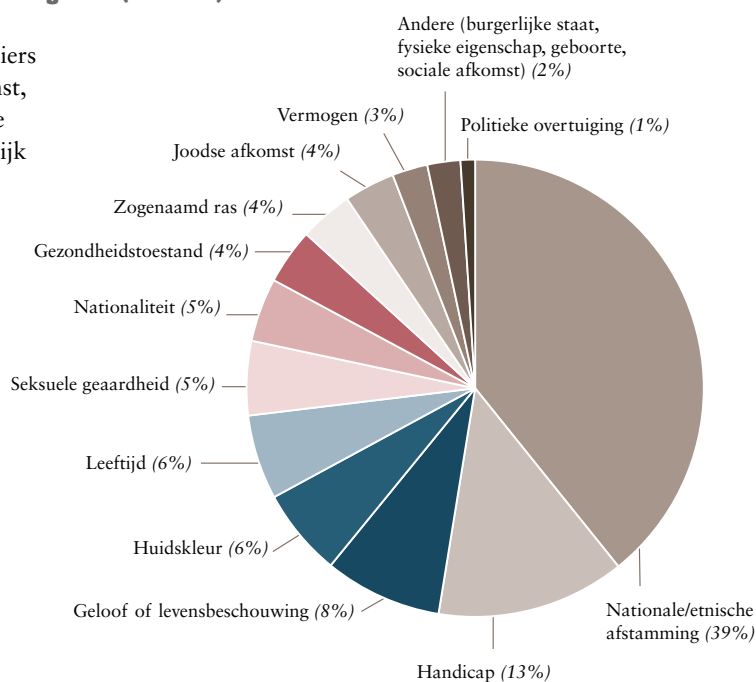
**Tabel 4.1.c: Meldingen 2008 per discriminatiegrond**

Discriminatiegrond	Totaal	%	Man	%	Vrouw	%	Niet meege- deeld	%
Nationale/etnische afstamming	688	39,2%	430	62,5%	228	33,1%	30	4,4%
Handicap	234	13,3%	132	56,4%	99	42,3%	3	1,3%
Geloof of levensbeschouwing	146	8,3%	87	59,6%	56	38,4%	3	2,1%
Huidskleur	109	6,2%	64	58,7%	43	39,4%	2	1,8%
Leeftijd	105	6,0%	71	67,6%	31	29,5%	3	2,9%
Seksuele geaardheid	92	5,2%	69	75,0%	20	21,7%	3	3,3%
Nationaliteit	79	4,5%	56	70,9%	22	27,8%	1	1,3%
Gezondheidstoestand	69	3,9%	38	55,1%	31	44,9%	0	0,0%
Zogenaamd ras	66	3,8%	42	63,6%	19	28,8%	5	7,6%
Joodse afkomst	63	3,6%	46	73,0%	10	15,9%	7	11,1%
Vermogen	44	2,5%	19	43,2%	24	54,5%	1	2,3%
Andere ( burgerlijke staat, fysieke eigen- schap, geboorte, sociale afkomst)	41	2,3%	23	56,1%	18	43,9%	0	0
Politieke overtuiging	18	1,0%	15	83,3%	1	5,6%	2	11,1%
<b>Total</b>	<b>1754</b>	<b>100%</b>	<b>1092</b>	<b>62,3%</b>	<b>602</b>	<b>34,3%</b>	<b>60</b>	<b>3,4%</b>

**Grafiek 4.1.c: Meldingen 2008: per discriminatiegrond (n=1754)**

Net als in 2007 ontvangt het Centrum vooral dossiers die te maken hebben met etnische/nationale afkomst, handicap en geloof of overtuiging. Door de nieuwe voorstellingswijze van de cijfers is het echter moeilijk om een vergelijking te maken met de vorige jaren.

In 2008 was handicap opnieuw het niet-rationale criterium waarvoor het Centrum het vaakst werd gecontacteerd. De tendens die de laatste jaren duidelijk werd, wordt hiermee bevestigd. Verder gaat het merendeel van de niet-rationale dossiers over religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen, leeftijd, seksuele geaardheid, gezondheidstoestand en vermogen.



**Tabel 4.1.d: Meldingen 2008: per sector<sup>72</sup>**

Basissector	Totaal	%
Werkgelegenheid	380	21.8%
Internet	357	20.4%
Samenleving	173	9.9%
Private dienstverlening	169	9.7%
Huisvesting	144	8.2%
Openbare dienstverlening	116	6.6%
Onderwijs	101	5.8%
Media	77	4.4%
Ordediensten	46	2.6%
Vervoer	30	1.7%
Justitie	27	1.5%
Persoonlijke levenssfeer	26	1.5%
Gezondheidszorg	20	1.1%
Regelgeving	17	1.0%
Propaganda	15	0.9%
Andere	49	2.8%
Totaal	1747	99.9%

<sup>72</sup> Op het moment dat dit jaarverslag gedrukt werd, waren er nog zeven dossiers in behandeling. Dit verklaart het verschil met het totaal in tabel 4.1.c.

**Grafiek 4.1.d: Meldingen 2008: per sector (n = 1747)**

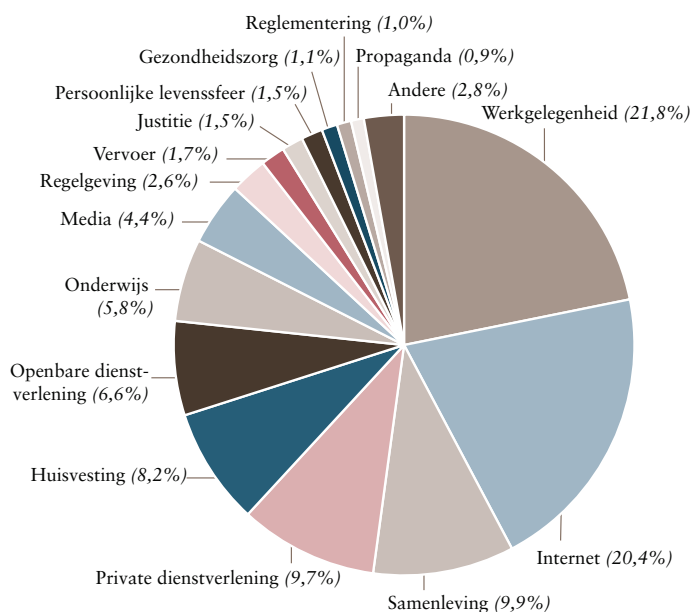
De meeste meldingen (meer dan 40%) gaan over de arbeidsmarkt en het internet (sites, discussiefora, kettingmails, enz.).<sup>73</sup>

Onder 'samenlevingsproblemen' verstaan we alle incidenten of conflicten tussen privépersonen in het openbaar (op straat, in het openbaar vervoer, in handelszaken, enz.) en burenruzies.

Het punt 'privédiensten' heeft betrekking op de toegang tot goederen en diensten zoals restaurants, dancings, verzekeringen, banken, handelszaken, enz. met uitzondering van huisvesting en makelaarskantoren.

'Privésfeer' slaat op conflicten in huiselijke kring.

'Reglementering' betreft de reglementen van administraties van alle bevoegdheidsniveaus.



<sup>73</sup> Cf. 1.1 Analyse van de meldingen 'werkgelegenheid 2008' en 1.6.2 Hatespeech op internet: stijging van hatespeech in kettingmails en sociale netwerksites.

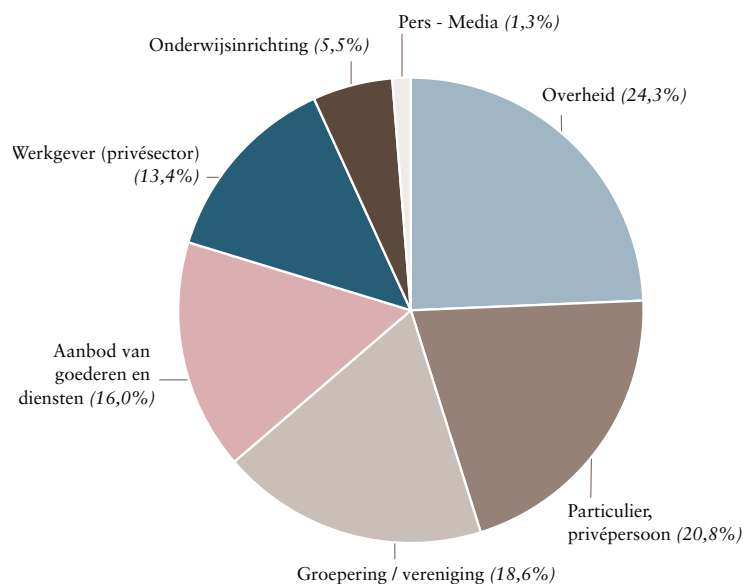
**Tabel 4.1.e: Meldingen 2008: type aangeklaagde<sup>74</sup>**

Type aangeklaagde	Totaal	%
<i>Overheid</i>	228	24,3%
<i>Particulier, privépersoon</i>	195	20,8%
<i>Groepering / vereniging</i>	174	18,6%
<i>Aanbod van goederen en diensten</i>	150	16,0%
<i>Werkgever (privésector)</i>	126	13,4%
<i>Onderwijsinstelling</i>	52	5,5%
<i>Pers - Media</i>	12	1,3%
<b>Totaal</b>	<b>937</b>	<b>100%</b>

74 Het 'totaal' verschilt van de twee vorige tabellen. In 18,6% van de gevallen was het niet mogelijk om het dossier aan een privépersoon of een bepaalde instelling toe te schrijven.

**Grafiek 4.1.e: Meldingen 2008: type aangeklaagde (n=937)**

In vergelijking met de vorige tabel zijn de percentages berekend op basis van een lager aantal meldingen (het is niet altijd duidelijk wie aansprakelijk is; bepaalde dossiers waren nog niet afgehandeld toen het cijfermateriaal werd verzameld, enz.).



**Tabel 4.1.f: Meldingen 2008 Centrum bevoegd: per provincie**

Provincie	Totaal	%
Niet lokaliseerbaar	730	41,6%
Lokaliseerbaar	1024	58,4%
Totaal	1754	100%

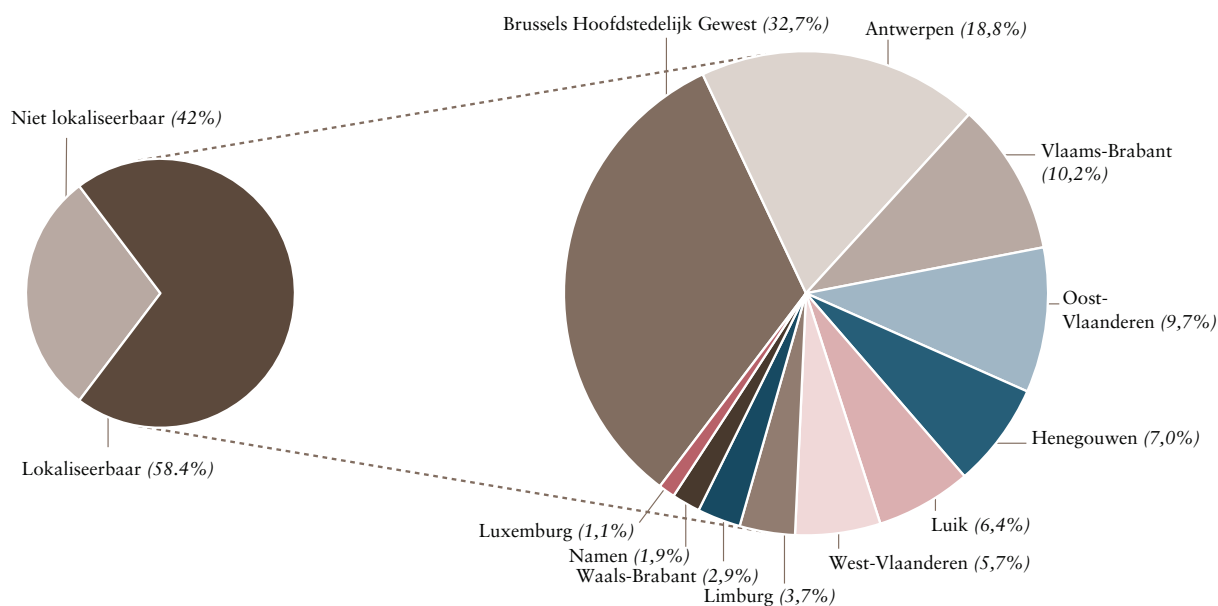
Provincie	Totaal	%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	335	32,7%
Antwerpen	192	18,8%
Vlaams-Brabant	104	10,2%
Oost-Vlaanderen	99	9,7%
Henegouwen	72	7,0%
Luik	66	6,4%
West-Vlaanderen	58	5,7%
Limburg	38	3,7%
Waals-Brabant	30	2,9%
Namen	19	1,9%
Luxemburg	11	1,1%
Totaal	1024	100%

**Grafiek 4.1.f: Meldingen 2008 Centrum bevoegd: per provincie (n = 1754)**

Een melding is 'niet lokaliseerbaar' als de discriminerende feiten, uitspraken of incidenten niet gelinkt zijn aan een specifieke plaats (bijvoorbeeld het internet, een algemeen voorschrift, enz.).

De cijfers moeten erg voorzichtig geïnterpreteerd worden. Het aantal meldingen hangt immers voor een

stuk samen met de aard en de kwaliteit van het netwerk lokale meldpunten dat het Centrum heeft weten uit te bouwen. Zo heeft het hoge aantal dossiers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ontegensprekelijk te maken met het feit dat het Centrum er zijn kantoren heeft.



**Tabel 4.1.g: Meldingen 2008: type verzoek**

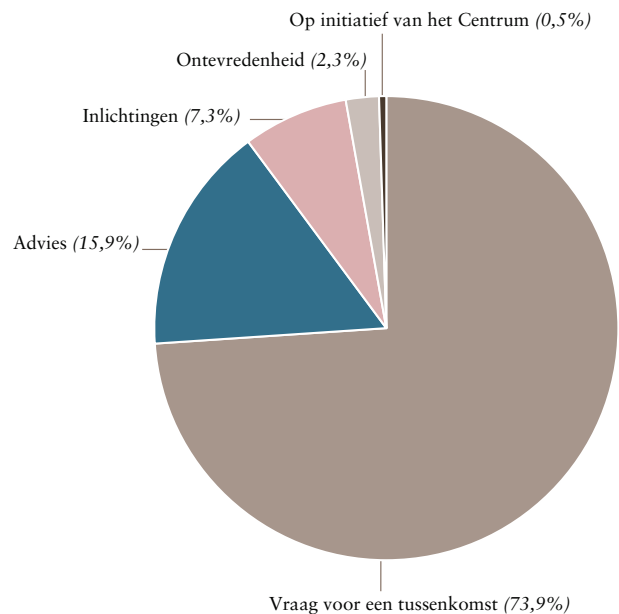
Type verzoek	Totaal	%
<i>Vraag voor een tussenkomst</i>	1027	73,9%
<i>Advies</i>	221	15,9%
<i>Inlichtingen</i>	102	7,3%
<i>Ontevredenheid</i>	32	2,3%
<i>Op initiatief van het Centrum</i>	7	0,5%
<b>Totaal</b>	<b>1389</b>	<b>100%</b>

**Grafiek 4.1.g: Meldingen 2008: type verzoek (n = 1389)**

Drie vierde van de meldingen hebben te maken met discriminatie of een haatmisdrijf (aanzetten tot haat, verwerpelijk motief, enz.). De klager vraagt doorgaans een schadevergoeding en/of een sanctie.

In een kleine minderheid van de gevallen neemt met contact op met het Centrum voor algemene inlichtingen of advies, bijvoorbeeld over hoe je discriminatie best kan vermijden.

'Ontevredenheid' slaat ten slotte op personen die zich tot het Centrum richten om hun onvrede, woede of onbegrip te uiten over een actuele gebeurtenis of over een bepaald standpunt van het Centrum. Deze personen willen alleen maar gehoord worden.

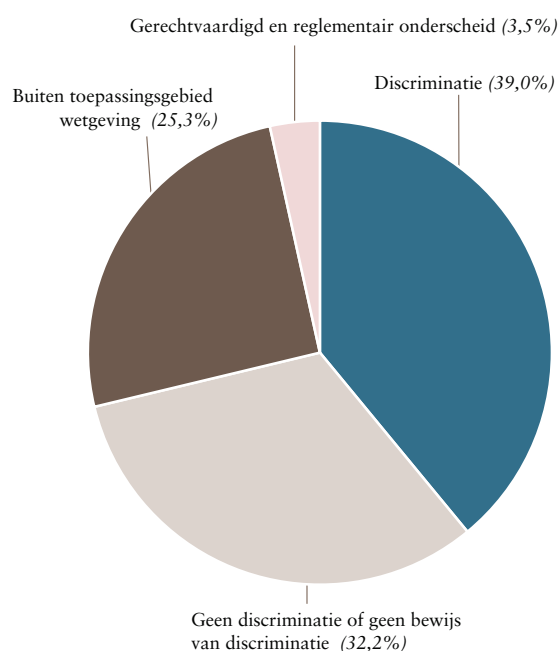


**Tabel 4.1.h: Meldingen 2008: interpretatie Centrum**

Interpretatie Centrum	Totaal	%
<i>Discriminatie</i>	619	39,0%
<i>Geen discriminatie of geen bewijs van discriminatie</i>	511	32,2%
<i>Buiten toepassingsgebied wetgeving</i>	401	25,3%
<i>Gerechtvaardigd en reglementair onderscheid</i>	55	3,5%
Totaal	1586	100%

**Grafiek 4.1.h: Meldingen 2008: interpretatie Centrum (n=1586)**

Na grondige analyse oordeelde het Centrum over 40% van de dossiers dat ze verband hielden met een bepaalde vorm van discriminatie (onder meer ook haatmisdrijven, aanzetten tot haat, discriminatie of geweld, verwerpelijke motieven die aan de basis liggen van andere overtredingen zoals slagen en verwondingen). Dit betekent dat op 60% van de gevallen de antidiscriminatiewetten om uiteenlopende redenen blijkbaar niet van toepassing zijn. Voor een kleine minderheid (3%) van de gemelde verschillen in behandeling besluit het Centrum dat ze gerechtvaardigd of reglementair zijn. In één geval op vier is het Centrum van oordeel dat de meldingen gaan over een feit dat buiten het toepassingsveld van de wetten valt (het valt bijvoorbeeld onder de bevoegdheid van gewesten of gemeenschappen of onder een buitenlandse wetgeving). In één op drie gevallen is er volgens het Centrum ten slotte geen sprake van discriminatie of onvoldoende bewijsmateriaal. Vaak wordt het bewijs van discriminatie niet geleverd, waardoor het Centrum verplicht is om het dossier af te sluiten (woord tegen woord, of een vermoeden van discriminatie kan onvoldoende met objectieve elementen worden gestaafd).



**Tabel 4.1. i: Meldingen 2008: interpretatie Centrum**

Interpretatie Centrum	Totaal	%
<i>Directe en indirecte discriminatie</i>	227	36,7%
<i>Aanzetten tot</i>	197	31,8%
<i>Pesterijen</i>	58	9,4%
<i>Redelijke aanpassing</i>	49	7,9%
<i>Kwaliteit van een dienst en onbehoorlijk bestuur</i>	44	7,1%
<i>Haatmisdriven</i>	34	5,5%
<i>Negationisme</i>	10	1,6%
Totaal	619	100%

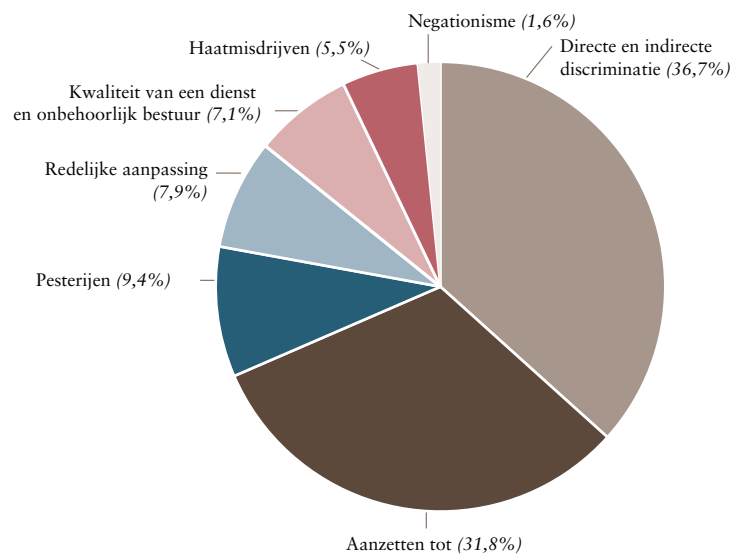
**Grafiek 4.1. i: Meldingen 2008: interpretatie Centrum (n=619)**

Er is een relatief evenwicht tussen de dossiers met een burgerlijke (directe of indirecte discriminatie) en een strafrechtelijke inslag (aanzetten tot haat, haatmisdriven, negationisme).

Dossiers over intimidatie komen hoofdzakelijk (maar niet altijd) uit de arbeidssfeer.

Alle meldingen over het ontbreken van redelijke aanpassingen vallen ten slotte allemaal onder het criterium 'handicap'.

Onder 'kwaliteit van een dienst en onbehoorlijk bestuur' verstaan we het onthaal aan een loket (van een privé- of publieke instelling), het gebrek aan professionalisme in de opvolging van een dossier, enz.





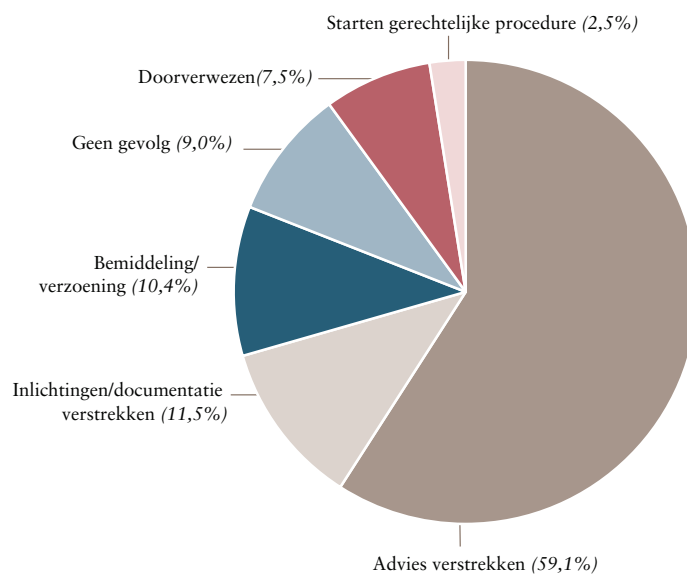
**Tab 4.1.j: Meldingen 2008 Centrum bevoegd: behandelingswijze**

Behandelingsmethode	Totaal	%
<i>Advies verstrekken</i>	897	59,1%
<i>Inlichtingen/documentatie verstrekken</i>	174	11,5%
<i>Bemiddeling/verzoening</i>	158	10,4%
<i>Geen gevolg</i>	137	9,0%
<i>Doorverwezen</i>	114	7,5%
<i>Starten gerechtelijke procedure</i>	38	2,5%
Totaal	1518	100%

**Grafiek 4.1.j: Meldingen 2008 Centrum bevoegd: behandelingswijze (n=1518)**

Voor de meeste dossiers probeert het Centrum een ‘milde’ oplossing te vinden door advies te verlenen, zijn visie te geven, door bemiddeling of een minnelijke schikking of door eenvoudigweg te informeren. Een gerechtelijke uitweg is slechts nodig bij enkele dossiers waarop de antidiscriminatie wetten van toepassing zijn. Die krijgen echter wel veel aandacht in de media en geven een vertekend beeld van de manier waarop het Centrum meldingen behandelt.

De dossiers die hier aangeduid zijn als ‘geen gevolg’ betreffen onder meer vragen voor informatie die geen onmiddellijke en gepersonaliseerde opvolging vergen, anonieme meldingen of meldingen met incorrecte contactgegevens, dossiers die door gewijzigde omstandigheden afgesloten werden, enz.

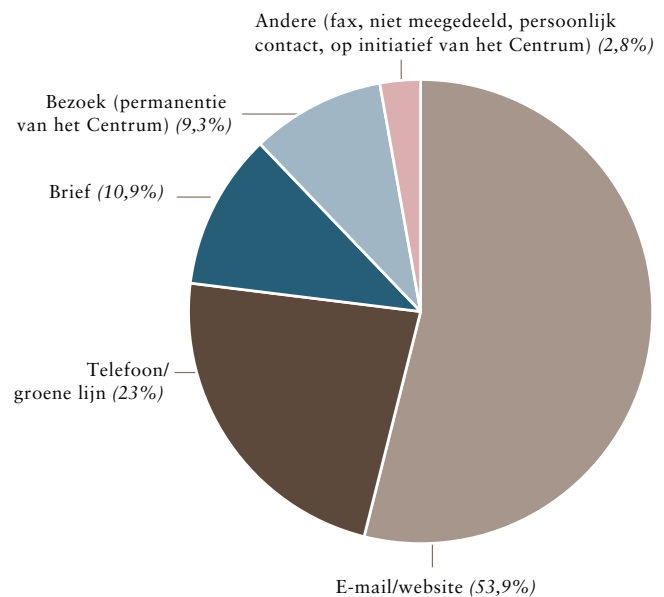


**Tabel 4.1.k: Meldingen 2008: wijze van contact**

Wijze van contact	%	%
<i>E-mail/website</i>	1109	53,9%
<i>Telefoon/groene lijn</i>	474	23,0%
<i>Brief</i>	224	10,9%
<i>Bezoek (permanentie van het Centrum)</i>	192	9,3%
<i>Andere (fax, niet meegedeeld, persoonlijk contact, op initiatief van het Centrum)</i>	58	2,8%
<b>Totaal</b>	<b>2057</b>	<b>100%</b>

**Grafiek 4.1.k: Meldingen 2008: wijze van contact (n=2057)**

De meeste mensen (57% in 2007) nemen via elektronische weg contact op met het Centrum. Ze dienen dit in via e-mail of via het meldingsformulier op de website. Het informele karakter verklaart wellicht het succes van deze contactmogelijkheden. Pas wanneer het Centrum een dossier opent en verdere stappen overweegt (minnelijke schikking, bemiddeling of gerechtelijke stappen), vraagt het een formelere bevestiging en in bepaalde gevallen een schriftelijke en ondertekende verklaring van de eisende partij.



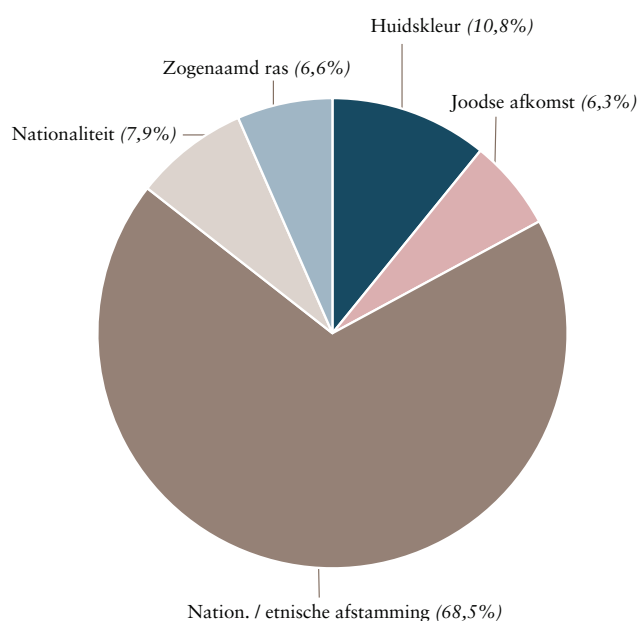
## 2. Zogenaamd ras, huidskleur, herkomst, nationale of etnische afstamming

**Tabel 4.2.a: Meldingen 2008: zogenaamd ras, huidskleur, herkomst, nationale of etnische afstamming**

Discriminatiemotief	Totaal	%	Man	%	Vrouw	%	Niet mee- gedeeld	%
<i>Huidskleur</i>	109	10,8%	64	58,7%	43	39,4%	2	1,8%
<i>Joodse afkomst</i>	63	6,3%	46	73,0%	10	15,9%	7	11,1%
<i>Nation. / etnische afstamming</i>	688	68,5%	430	62,5%	228	33,1%	30	4,4%
<i>Nationaliteit</i>	79	7,9%	56	70,9%	22	27,8%	1	1,3%
<i>Zogenaamd ras</i>	66	6,6%	42	63,6%	19	28,8%	5	7,6%
<b>Totaal</b>	<b>1005</b>	<b>100%</b>	<b>638</b>	<b>63,5%</b>	<b>322</b>	<b>32,0%</b>	<b>45</b>	<b>4,5%</b>

**Grafiek. 4.2.a: Meldingen 2008: zogenaamd ras, huidskleur, herkomst, nationale of etnische afstamming (n=1005)**

Tabel en grafiek 4.2.a tonen aan dat bijna 70% van alle meldingen die het Centrum toekomen die betrekking hebben op de 'raciale' discriminatiegronden, te maken hebben met de nationale of etnische afstamming van de betrokkenen. Ondanks het hebben van de Belgische nationaliteit, krijgen velen onder hen geen toegang tot een job, een woning of een dancing bij voorbeeld Bij 63 meldingen gaat het zeer specifiek over meldingen die te maken hebben met de joodse afkomst. 69 maal werd de nationaliteit aangehaald als mogelijk criterium van discriminatie.

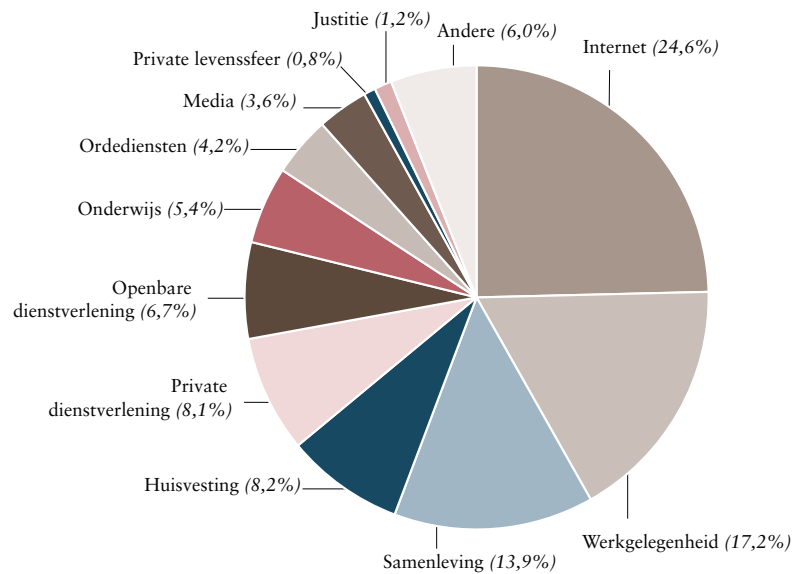


**Tabel 4.2.b: Raciale meldingen 2008: per sector**

Basissector	Meldingen 2008	%
<i>Internet</i>	242	24,6%
<i>Werkgelegenheid</i>	169	17,2%
<i>Samenleving</i>	137	13,9%
<i>Huisvesting</i>	81	8,2%
<i>Private dienstverlening</i>	80	8,1%
<i>Openbare dienstverlening</i>	66	6,7%
<i>Onderwijs</i>	53	5,4%
<i>Ordediensten</i>	41	4,2%
<i>Media</i>	35	3,6%
<i>Private levenssfeer</i>	8	0,8%
<i>Justitie</i>	12	1,2%
<i>Andere</i>	59	6,0%
<b>Totaal</b>	<b>983</b>	<b>100%</b>

**Grafiek 4.2.b: Raciale meldingen 2008: per sector (n= 983)**

Ook in 2008 halen meldingen die te maken hebben met het internet de top één van meest gemelde meldingen op basis van de 'raciale' discriminatiegronden, gevolgd door meldingen over discriminatie op de arbeidsmarkt en meldingen die te maken hebben met het samenleven in ruime zin. In vergelijking met de voorbije jaren zijn er geen opmerkelijke verschuivingen vast te stellen.



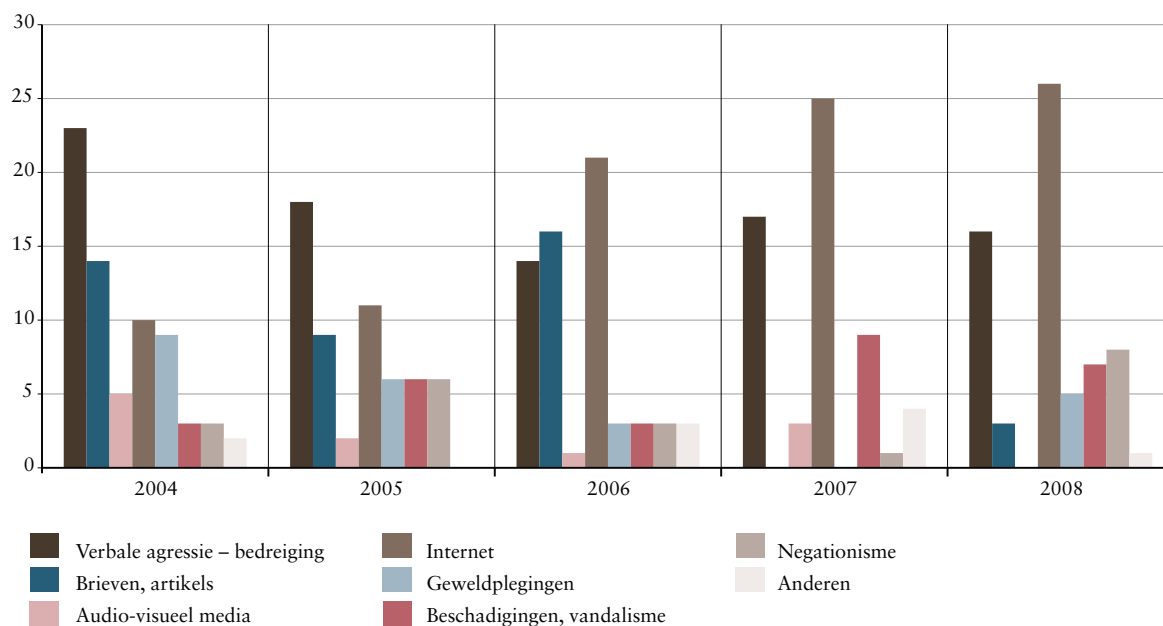
**Tabel 4.2.c: Type meldingen antisemitisme per jaar**

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Verbale agressie – bedreiging</i>	23	18	14	17	16
<i>Brieven, artikels</i>	14	9	16	8	3
<i>Audio-visueel media</i>	5	2	1	3	
<i>Internet</i>	10	11	21	25	26
<i>Geweldplegingen</i>	9	6	3		5
<i>Beschadigingen, vandalisme</i>	3	6	3	9	7
<i>Negationisme</i>	3	6	3	1	8
<i>Anderen</i>	2	-	3	4	1
<b>Totaal</b>	<b>69</b>	<b>58</b>	<b>64</b>	<b>67</b>	<b>66</b>

**Grafiek 4.2.c: Type meldingen antisemitisme per jaar**

Wat de meldingen i.v.m. antisemitisme betreft, stellen we vast dat er in vergelijking met de voorbije jaren geen toename of afname valt te noteren. Ook in 2008 zet de trend zich verder die zich sinds 2006 voordoet: een toename van het antisemitisme op internet.

Het valt sterk te betreuren dat er in 2008 vijf maal een geweldpleging op personen werd gemeld, en dat er acht meldingen waren over het ontkennen van de Holocaust (negationisme).

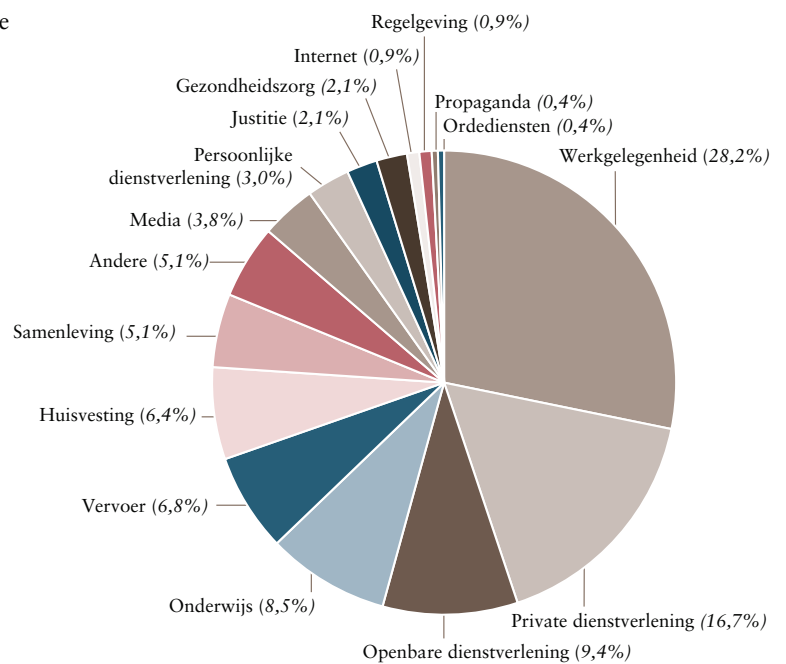


### 3. Handicap

**Grafiek 4.3.a: Meldingen handicap 2008: per sector (n=234)**

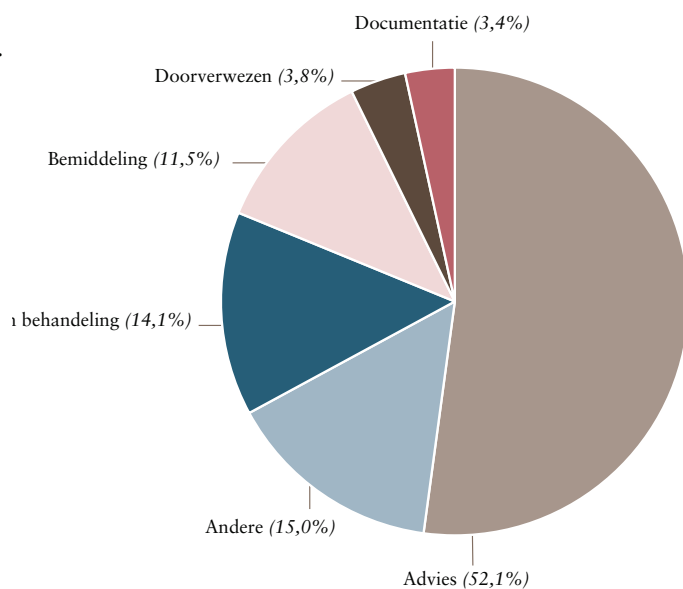
Wat betreft het criterium 'handicap' hielden de meeste dossiers in 2008 verband met werkgelegenheid. Ze handelen over aanwervingsmodaliteiten, selectie van kandidaten, arbeidsomstandigheden, aanvragen voor redelijke aanpassingen en ontslag.

Toegang tot private en publieke goederen en diensten vormt de tweede grote categorie van dossiers. Ze handelen over de bank- en verzekeringssector, horeca, ... en ook bepaalde publieke diensten.



**Grafiek 4.3.b. - Meldingen handicap 2008: behandelingswijze (n=234)**

De helft van de dossiers 'handicap' werden behandeld via informatie, advies of een aanbeveling.



## 4. Geloof of levensbeschouwing

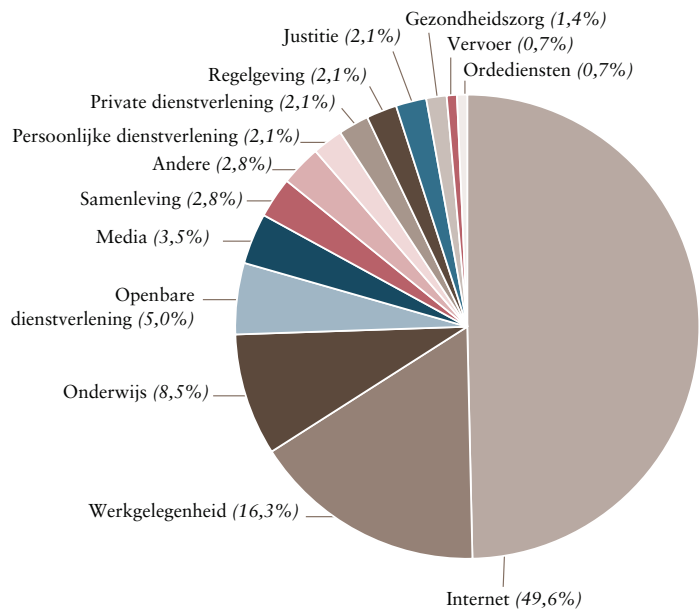
**Grafiek 4.4.a: Meldingen geloof of levensbeschouwing 2008: per sector (n=141)**

Tussen 2006 en 2007 verdubbelde het aantal dossiers over religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen bijna. In 2008 is een lichte daling merkbaar.

Opvallend is dat bijna de helft van de meldingen betrekking heeft op internet. Deze meldingen gaan vooral over kettingmails of over uitlatingen met een discriminatoir karakter op blogs en fora.

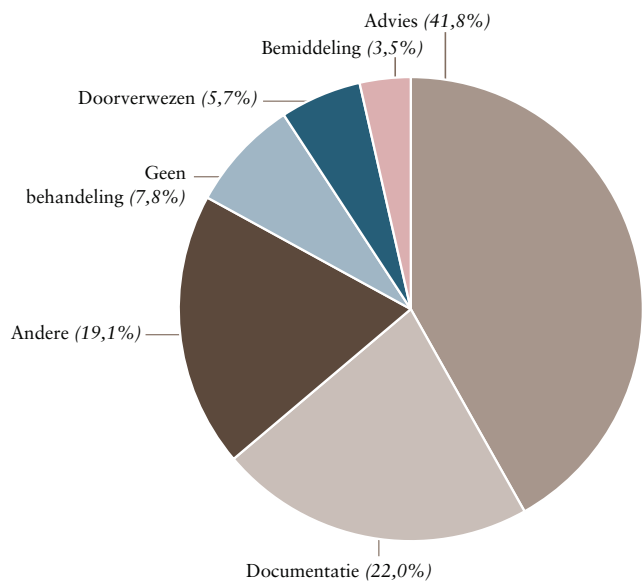
Arbeid is eveneens een belangrijke sector. Het Centrum krijgt vaak vragen over redelijke schikking.

Ook onderwijs komt vaak aan bod. Het gaat dan vooral om vragen over het al dan niet aanvaarden van uiterlijke tekenen van religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging.



**Grafiek 4.4.b: Meldingen geloof of levensbeschouwing 2008: behandelingswijze (n=141)**

De meldingen 'religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging' werden hoofdzakelijk behandeld via het geven van documentatie, informatie of advies.

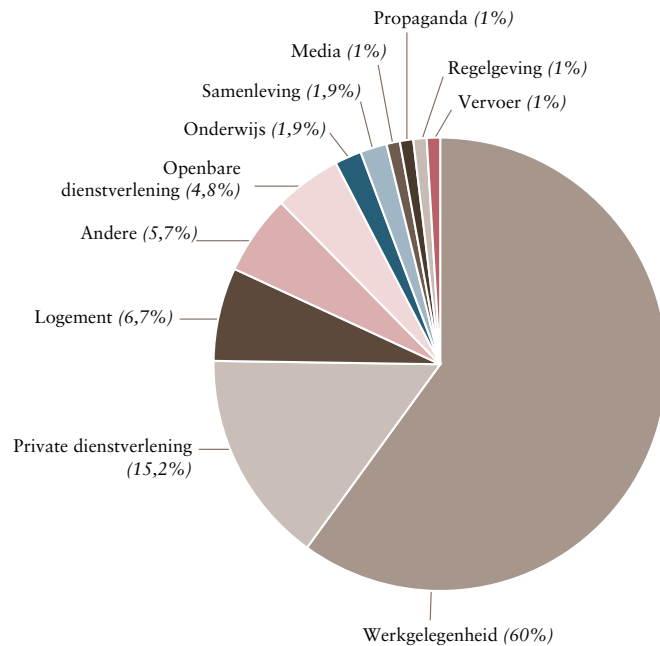


## 5. Leeftijd

**Grafiek 4.5.a: Meldingen leeftijd 2008: per sector (n=105)**

Zoals vorige jaar hebben de meldingen 'leeftijd' vooral betrekking op 'arbeid'. In twee derde van de gevallen gaat over de aanwerving. Daarna komen in afnemende volgorde de arbeidsvoorwaarden, het ontslag en vorming.

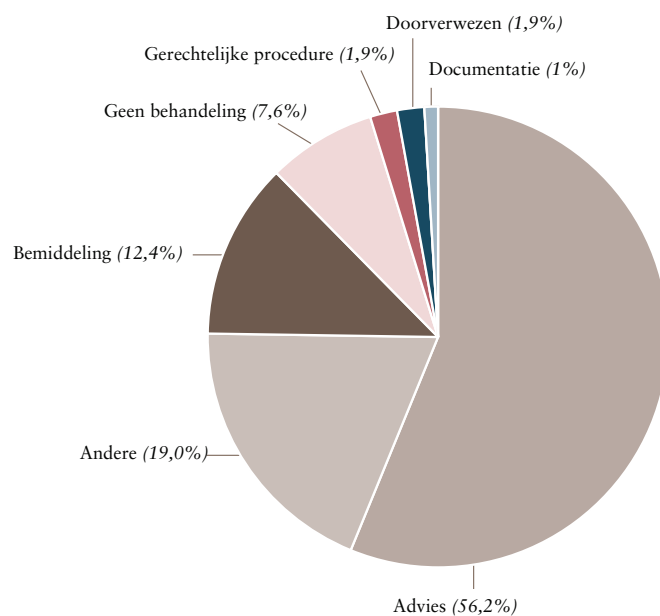
De toegang tot 'goederen en diensten' is de op één na grootste sector waarover een ongelijke behandeling op grond van leeftijd werd gesignaleerd. Negen van deze dossiers betroffen banken en verzekeringen, acht diensten in verband met vrijetijdsbesteding en zeven de toegang tot huisvesting.



**Grafiek 4.5.b: Meldingen leeftijd 2008: behandelingswijze (n=105)**

In meer dan de helft van deze dossiers verschafte het Centrum informatie, advies of formuleerde het een aanbeveling.

12% van deze dossiers werd behandeld via een verzoening of bemiddeling.





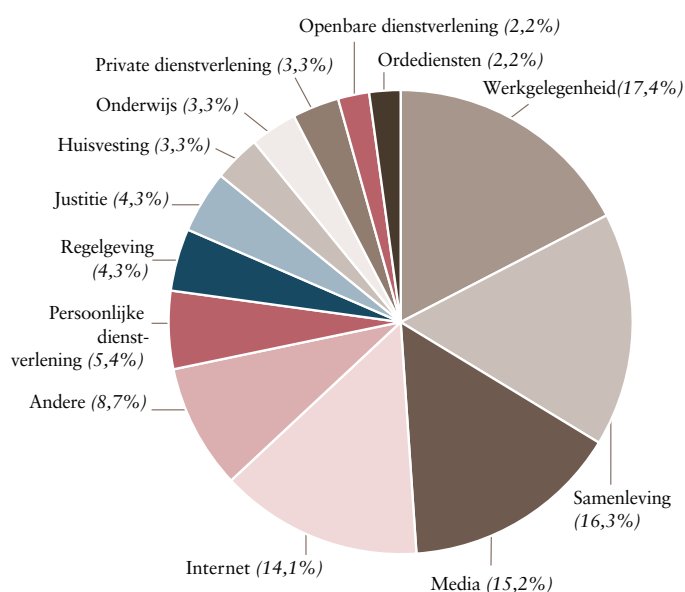
## 6. Seksuele geaardheid

**Grafiek 4.6.a: Meldingen seksuele geaardheid 2008: per sector (n=92)**

Dit jaar gaat het merendeel van de meldingen over 'arbeid'. In deze sector blijven pesterijen het grootste aandeel van de meldingen uitmaken. Een bijna even groot deel van de meldingen gaat over selectieprocedures, procedures voor ontslag en verschil in behandeling in de arbeidsvoorwaarden.

De zogenaamde samenlevingsproblemen komen ook in 2008 frequent voor. Burenruzies maken een groot deel uit van deze meldingen. We merken op dat acht situaties te maken hadden met strafrechtelijke inbreuken en dat zes ervan leidden tot een eenvoudige klacht, ofwel voor homofobe intimidatie, ofwel voor homofob geweld.

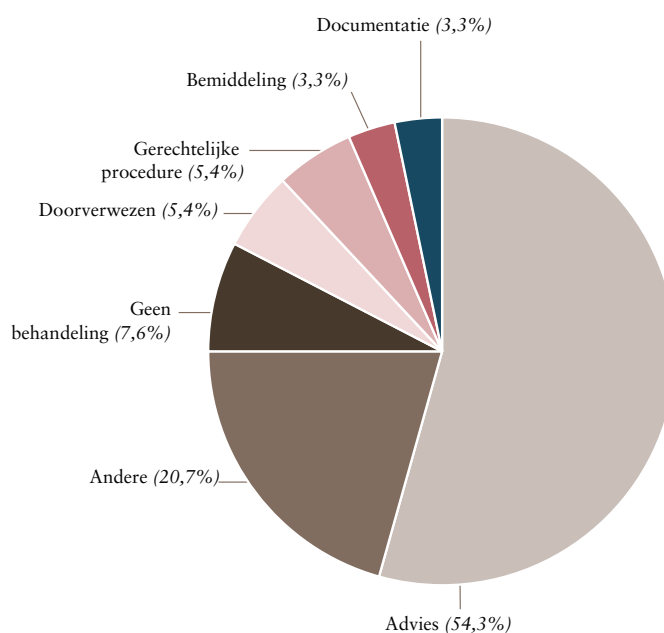
Tot slot zijn ook 'media' en 'internet' problematische sectoren op vlak van homofobie. De meldingen gingen vooral over homofobe uitlatingen op blogs of discussiefora.



**Grafiek 4.6.b: Meldingen seksuele geaardheid 2008: behandelingswijze (n=92)**

In meer dan de helft van deze dossiers verschaftte het Centrum informatie, advies of formuleerde het een aanbeveling.

Opvallend is dat 5% van de dossiers aanleiding heeft gegeven tot een gerechtelijke procedure, meestal in de vorm van een eenvoudige klacht bij de procureur des Konings.



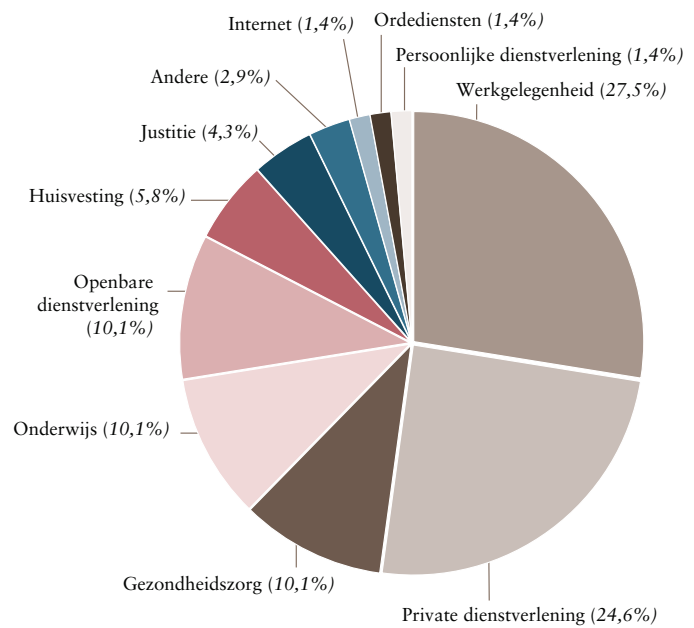
## 7. Gezondheidstoestand

**Grafiek 4.7.a: Meldingen gezondheidstoestand 2008: per sector (n=69)**

Het aantal meldingen over 'huidige of toekomstige gezondheidstoestand' blijft stabiel in vergelijking met 2007. Heel wat meldingen gaan over personen die lijden of leden aan kanker of ook over personen die leven met hiv. De meldingen over chronische ziekten werden, zoals het voorgaande jaar, behandeld onder het criterium 'handicap'.

Bijna een derde van de meldingen over huidige of toekomstige gezondheidstoestand hadden te maken met 'arbeid'. Het ging dan vooral over de aanwerving en de arbeidsvoorwaarden. Helaas ontvingen we ook enkele meldingen van ontslag waarbij men vermoedde dat dit het gevolg was van een veranderde gezondheidstoestand van de werknemer.

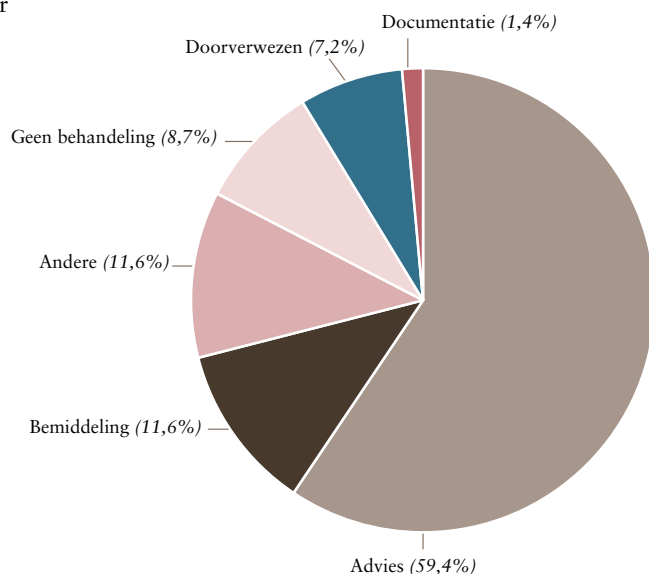
Binnen het domein van goederen en diensten en meer specifiek binnen de 'private diensten' opende het Centrum vooral dossiers met betrekking tot verzekeringen. Heel wat personen melden ons dat ze omwille van hun gezondheid(-verleden) een hoge bijpremie betalen of zelf categorisch geweigerd worden bij de afsluiting van een schuldsaldoverzekering. Ook blijkt het voor hen niet altijd gemakkelijk om een hospitalisatieverzekering af te sluiten.



**Grafiek 4.7.b: Meldingen gezondheidstoestand 2008: behandelingswijze (n=69)**

Meer dan zes meldingen op tien werden behandeld door informatie of advies te verschaffen.

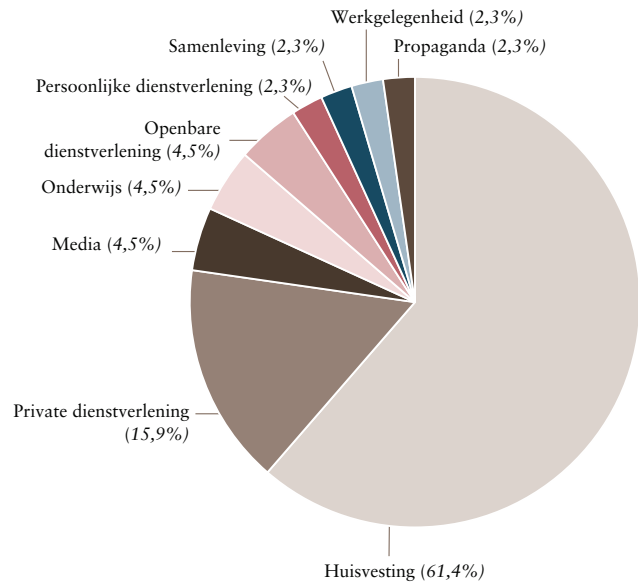
Ongeveer één melding op tien was het onderwerp van een verzoening.



## 8. Vermogen

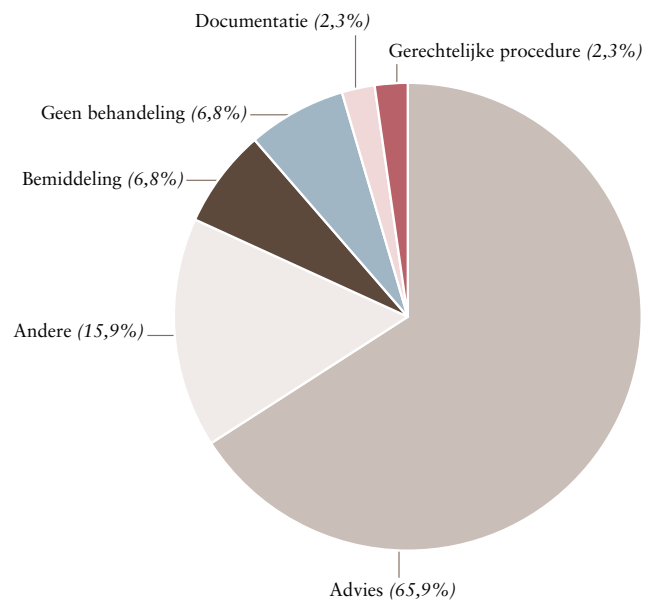
**Grafiek 4.8.a: Meldingen vermogen 2008: per sector (n=44)**

De dossiers met betrekking tot 'vermogen' situeren zich vooral in de huisvestingssector. Meestal gaat het om een weigering om te verhuren aan een persoon die OCMW-steun krijgt of aan personen die een bepaald vervangingsinkomen hebben (zoals bijvoorbeeld werkloosheid, uitkeringen voor personen met een handicap, enz.)



**Grafiek 4.8.b: Meldingen vermogen 2008: behandelingswijze (n=44)**

Het merendeel van de dossiers 'vermogen' werden in 2008 behandeld door informatie of advies te verschaffen.



## 9. Externe cijfers

### 9.1. Justitie

De onderstaande gegevens werden ons overgemaakt door het College van procureurs-generaal en hebben betrekking op de geregistreerde gegevens van de correctionele eenheden bij de rechtbanken van Eerste Aanleg. Van de 28 parketten van 'eerste graad' zijn er 27 die de gegevens in de centrale databank registeren. Enkel het parket van Eupen doet dit niet, omwille van het ontbreken van een Duitstalige versie van het informatiesysteem.

De gegevens gaan enkel over meerderjarigen. De gegevens over minderjarigen zijn dus niet verwerkt in onderstaande gegevens. De cijfers geven een overzicht van racisme en discriminatiezaken (met de codes 56, 56A, 56B en 56C) én van zaken waarbij het contextveld werd aangeduid (doch deze worden slechts vanaf april 2006 als dusdanig geregistreerd).

Tabel 4.9.a geeft een overzicht van alle dossiers die in de loop van 2008 via de verschillende parketten zijn toegekomen, met een focus op de zaken die geregistreerd werden met de mededeling 'contextveld'. In tabel 4.9.a hebben we enkel deze misdrijven geselecteerd waarvoor de antidiscriminatiewet verzwarende omstandigheden voorziet. Onder de noemer 'anderen' staan alle misdrijven bijeen waarvoor die verzwarende omstandigheden niet gelden, doch waarbij racisme als één van de mogelijke motieven werd genoteerd. We hebben dezelfde rubrieken gebruikt als in het jaarverslag 2007, zodat een vergelijking mogelijk is.

In tabel 4.9.b worden het aantal dossiers weergegeven die in de loop van 2008 op de verschillende parketten zijn toegekomen. Op deze wijze kan er bijvoorbeeld een vergelijking gemaakt worden tussen Brussel en Antwerpen.

Het valt op dat de zaken die vallen onder het 'contextveld' slechts 6% uitmaken van het totaal aantal dossiers. 75% van alle dossiers kregen de code 56A mee, Racisme.

De volgende tabel (tabel 4.9.c) geeft weer welk gevolg er aan de dossiers racisme en xenofobie werd gegeven op het niveau van het parket. Het betreft de situatie op 10 januari 2009.

Tabel 4.9.d ten slotte geeft het motief mee van het klasseren van de dossiers zonder gevolg. Een dossier dat

zonder gevolg geklasseerd wordt, kan nog altijd nadien heropend worden. De parketten beschikken sinds de hervorming 'Franchimont' over een verfijnde categorisatie voor de motieven van een klassering zonder gevolg. Er worden drie grote categorieën gebruikt: technische motieven, opportuniteitsmotieven en anderen.

**Tabel 4.9.a: Cijfers parketten 2006 - 2008**

Bron: Databank van het College van procureurs-generaal – Statistisch analisten

	2006	%	2007	%	2008	%
<i>zaken op basis van code racisme</i>						
<i>code 56 racisme / xenofobie</i>	70	6%	77	7%	68	7%
<i>code 56A racisme</i>	964	88%	849	80%	771	75%
<i>code 56B xenofobie</i>	16	2%	24	3%	21	2%
<i>code 56C discriminaties</i>	8	1%	61	6%	103	10%
<i>zaken op basis van contextveld</i>						
<i>ambtenaar/openbaar gezag (art 23 ARW)</i>	0	0%	2	0%	4	0%
<i>schuldig verzuim (art 422quater SW)</i>	0	0%	1	0%	0	0%
<i>doodslag - slagen en verwondingen (405quater)</i>	14	1%	18	2%	24	2%
<i>vermielingen (525bis)</i>	4	0%	0	0%	1	0%
<i>laster en eerroof, grafschennis (453bis)</i>	0	0%	2	0%	5	0%
<i>vrijheidsberoving, foltering, ... (438bis)</i>	0	0%	1	0%	1	0%
<i>belaging (442ter)</i>	0	0%	1	0%	4	0%
<i>brandstichting (514bis)</i>	0	0%	0	0%	0	0%
<i>verkrachting, aanranding eerbaarheid (377bis)</i>	0	0%	0	0%	1	0%
<i>graffiti en beschadigingen (534quater en 532bis)</i>	0	0%	0	0%	0	0%
<i>Andere</i>	22	2%	20	2%	21	2%
<b>Totaal</b>	<b>1098</b>	<b>100</b>	<b>1056</b>	<b>100</b>	<b>1024</b>	<b>100</b>

**Tabel 4.9.b: Dossiers racisme en discriminatie tussen 01/01/2008 en 31/12/2008**

Bron: Databank van het College van procureurs-generaal – Statistisch analisten

		Onderverdeeld volgens preventiecode								Onderverdeeld volgens context		Totaal	
		56 Racisme xenofobie		56A Racisme		56B Xenofobie		56C Discriminatie		Context 'racisme' 'xenofobie'		aantal	%
		aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%		
ANTWERPEN	<i>Antwerpen</i>	5	3,38	100	67,57	2	1,35	10	6,76	31	20,95	148	100
	<i>Hasselt</i>	6	20,69	16	55,17	.	.	6	20,69	1	3,45	29	100
	<i>Mechelen</i>	4	13,33	20	66,67	.	.	4	13,33	2	6,67	30	100
	<i>Tongeren</i>	.	.	20	83,33	.	.	2	8,33	2	8,33	24	100
	<i>Turnhout</i>	8	34,78	12	52,17	.	.	2	8,7	1	4,35	23	100
BRUSSEL	<i>Brussel</i>	.	.	218	93,16	2	0,85	13	5,56	1	0,43	234	100
	<i>Leuven</i>	.	.	16	88,89	.	.	2	11,11	.	.	18	100
	<i>Nijvel</i>	12	42,86	13	46,43	1	3,57	.	.	2	7,14	28	100
GENT	<i>Brugge</i>	1	2,04	29	59,18	1	2,04	11	22,45	7	14,29	49	100
	<i>Dendermonde</i>	1	2,94	29	85,29	1	2,94	3	8,82	.	.	34	100
	<i>Gent</i>	.	.	28	73,68	.	.	10	26,32	.	.	38	100
	<i>Ieper</i>	.	.	5	62,5	.	.	3	37,5	.	.	8	100
	<i>Kortrijk</i>	.	.	20	80	.	.	5	20	.	.	25	100
	<i>Oudenaarde</i>	1	11,11	7	77,78	.	.	1	11,11	.	.	9	100
	<i>Veurne</i>	2	28,57	4	57,14	.	.	.	.	1	14,29	7	100
LUIK	<i>Aarlen</i>	.	.	6	75	.	.	1	12,5	1	12,5	8	100
	<i>Dinant</i>	10	47,62	11	52,38	.	.	.	.	.	.	21	100
	<i>Huy</i>	1	14,29	3	42,86	1	14,29	2	28,57	.	.	7	100
	<i>Luik</i>	.	.	64	84,21	4	5,26	7	9,21	1	1,32	76	100
	<i>Marche-En-Famenne</i>	3	30	4	40	.	.	2	20	1	10	10	100
	<i>Namen</i>	3	10	18	60	3	10	6	20	.	.	30	100
	<i>Neufchateau</i>	.	.	7	100	.	.	.	.	.	.	7	100
BERGEN	<i>Verviers</i>	.	.	28	93,33	.	.	1	3,33	1	3,33	30	100
	<i>Charleroi</i>	10	20,83	31	64,58	1	2,08	5	10,42	1	2,08	48	100
	<i>Bergen</i>	1	2,17	31	67,39	5	10,87	5	10,87	4	8,7	46	100
FEDERAAL PARKET	<i>Doornik</i>	.	.	26	92,86	.	.	2	7,14	.	.	28	100
	<i>Federaal Parket</i>	.	.	5	55,56	.	.	.	.	4	44,44	9	100
<b>Total</b>		<b>68</b>	<b>6,64</b>	<b>771</b>	<b>75,29</b>	<b>21</b>	<b>2,05</b>	<b>103</b>	<b>10,06</b>	<b>61</b>	<b>5,96</b>	<b>1.024</b>	<b>100</b>

**Tabel 4.9.c: Stand van zaken van dossiers racisme en discriminatie die in 2008 werden ingeleid. Situatie op 10/01/2009**

Bron: Databank van het College van procureurs-generaal – Statistisch analisten

		(1) Informatie		(2) Zonder gevolg		(3) Voor beschikking		(4) Voeging		(5) Transactie		(6) Bemiddeling in strafzaken		(7) Onderzoek		(8) Raadkamer		(9) Dagvaarding & gevolg		Totaal	
		aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
ANTWERPEN	<i>Antwerpen</i>	17	11,49	89	60,14	6	4,05	13	8,78	5	3,38	8	5,41	1	0,68	1	0,68	8	5,41	148	100
	<i>Hasselt</i>	1	3,45	20	68,97	4	13,79	2	6,9	.	.	.	.	1	3,45	.	.	1	3,45	29	100
	<i>Mechelen</i>	7	23,33	21	70	1	3,33	.	.	1	3,33	.	.	.	.	.	.	.	.	30	100
	<i>Tongeren</i>	2	8,33	14	58,33	5	20,83	1	4,17	.	.	2	8,33	.	.	.	.	.	.	24	100
	<i>Turnhout</i>	4	17,39	14	60,87	1	4,35	1	4,35	.	.	.	.	1	4,35	.	.	2	8,7	23	100
BRUSSEL	<i>Brussel</i>	91	38,89	124	52,99	6	2,56	9	3,85	.	.	.	.	4	1,71	.	.	.	.	234	100
	<i>Leuven</i>	2	11,11	13	72,22	1	5,56	2	11,11	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	18	100
	<i>Nijvel</i>	5	17,86	20	71,43	1	3,57	2	7,14	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	28	100
FEDERAAL PARKET	<i>Federaal Parket</i>	5	55,56	1	11,11	.	.	2	22,22	.	.	.	.	1	11,11	.	.	.	.	9	100
GENT	<i>Brugge</i>	5	10,2	26	53,06	2	4,08	12	24,49	.	.	.	.	1	2,04	.	.	3	6,12	49	100
	<i>Dendermonde</i>	9	26,47	22	64,71	1	2,94	1	2,94	1	2,94	.	.	.	.	.	.	.	.	34	100
	<i>Gent</i>	6	15,79	26	68,42	2	5,26	3	7,89	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2,63	38	100
	<i>Ieper</i>	.	.	5	62,5	1	12,5	.	.	.	.	2	25	.	.	.	.	.	.	8	100
	<i>Kortrijk</i>	5	20	18	72	1	4	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	4	25	100
	<i>Oudenaarde</i>	2	22,22	7	77,78	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	100
	<i>Veurne</i>	.	.	4	57,14	2	28,57	.	.	.	.	.	.	1	14,29	.	.	.	.	7	100
LUIK	<i>Aarlen</i>	4	50	2	25	.	.	.	.	.	2	25	.	.	.	.	.	.	.	8	100
	<i>Dinant</i>	4	19,05	14	66,67	.	.	2	9,52	.	.	.	.	.	.	.	.	1	4,76	21	100
	<i>Huy</i>	2	28,57	2	28,57	1	14,29	.	.	2	28,57	.	.	.	.	.	.	.	.	7	100
	<i>Luik</i>	6	7,89	55	72,37	2	2,63	5	6,58	7	9,21	.	.	1	1,32	.	.	.	.	76	100
	<i>Marche-En-Famenne</i>	2	20	6	60	1	10	1	10	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	10	100
	<i>Namen</i>	7	23,33	20	66,67	.	.	3	10	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	30	100
	<i>Neufchateau</i>	.	.	5	71,43	.	.	2	28,57	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	7	100
BERGEN	<i>Verviers</i>	3	10	14	46,67	4	13,33	6	20	1	3,33	.	.	1	3,33	.	.	1	3,33	30	100
	<i>Charleroi</i>	9	18,75	34	70,83	3	6,25	1	2,08	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2,08	48	100
	<i>Bergen</i>	8	17,39	35	76,09	1	2,17	2	4,35	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	46	100
	<i>Doornik</i>	9	32,14	16	57,14	2	7,14	.	.	.	.	.	1	3,57	.	.	.	.	28	100	
Totaal		215	21	627	61,23	48	4,69	70	6,84	17	1,66	14	1,37	13	1,27	1	0,1	19	1,86	1.024	100

**Tabel 4.9.d: Dossiers 2008 motieven van seponeringen**

Bron: Databank van het College van procureurs-generaal – Statistisch analisten

		2008						Totaal	
		Onderverdeeld volgens preventiecode		Onderverdeeld volgens context				Aantal	%
		Aantal	%	Aantal			%		
<b>Opportuniteit</b>	(1) beperkte maatschappelijke weerslag	8	1.33	.			.	8	1.28
	(2) geregulariseerde situatie	15	2.5	2			7.69	17	2.71
	(3) misdrijf van relationele aard	19	3.16	.			.	19	3.03
	(4) gering nadeel	15	2.5	.			.	15	2.39
	(5) overschrijding redelijke termijn	3	0.5	.			.	3	0.48
	(6) geen antecedenten	21	3.49	.			.	21	3.35
	(7) toevallige feiten - specifieke omstandigheden	41	6.82	2			7.69	43	6.86
	(8) wanverhouding gevolgen - maatschappelijke verstoring	22	3.66	1			3.85	23	3.67
	(9) houding van het slachtoffer	7	1.16	1			3.85	8	1.28
	(10) te weinig onderzoekscapaciteit	3	0.5	.			.	3	0.48
	(11) andere prioriteiten	33	5.49	1			3.85	34	5.42
<b>Technisch</b>	(12) geen misdrijf	78	12.98	.			.	78	12.44
	(13) onvoldoende bewijzen	260	43.26	11			42.31	271	43.22
	(14) verjaring	1	0.17	.			.	1	0.16
	(15) niet bevoegd	1	0.17	.			.	1	0.16
	(16) kracht van gewijsde	1	0.17	.			.	1	0.16
	(17) dader onbekend	58	9.65	7			26.92	65	10.37
<b>Andere</b>	(18) pretoriaanse probatie	6	1	.			.	6	0.96
	(19) melding dader	9	1.5	1			3.85	10	1.59
<b>Totaal</b>		601	100	26			100	627	100



## 9.2. Politie

Van de federale politie kregen we op 24 februari 2009 het aantal geregistreerde gegevens binnen de klassen 'negationisme en revisionisme' en 'discriminatie' op nationaal niveau toegestuurd, voor de periode 2005 tot 2007.

In de loop van 2006 werden er nieuwe feitencodes gecreëerd, die dus een vergelijking mogelijk maken tussen 2006 en 2007. Deze cijfers omvatten de geregistreerde feiten die vastgesteld werden door de politiediensten. De schommelingen in de cijfers kunnen een weergave zijn van reële stijgingen of dalingen van bepaalde vormen van criminaliteit, doch kunnen ook sterk onderhevig zijn aan de meldingsbereidheid van de bevolking, de veranderingen in nomenclatuur, de veranderingen in beleid, enz.

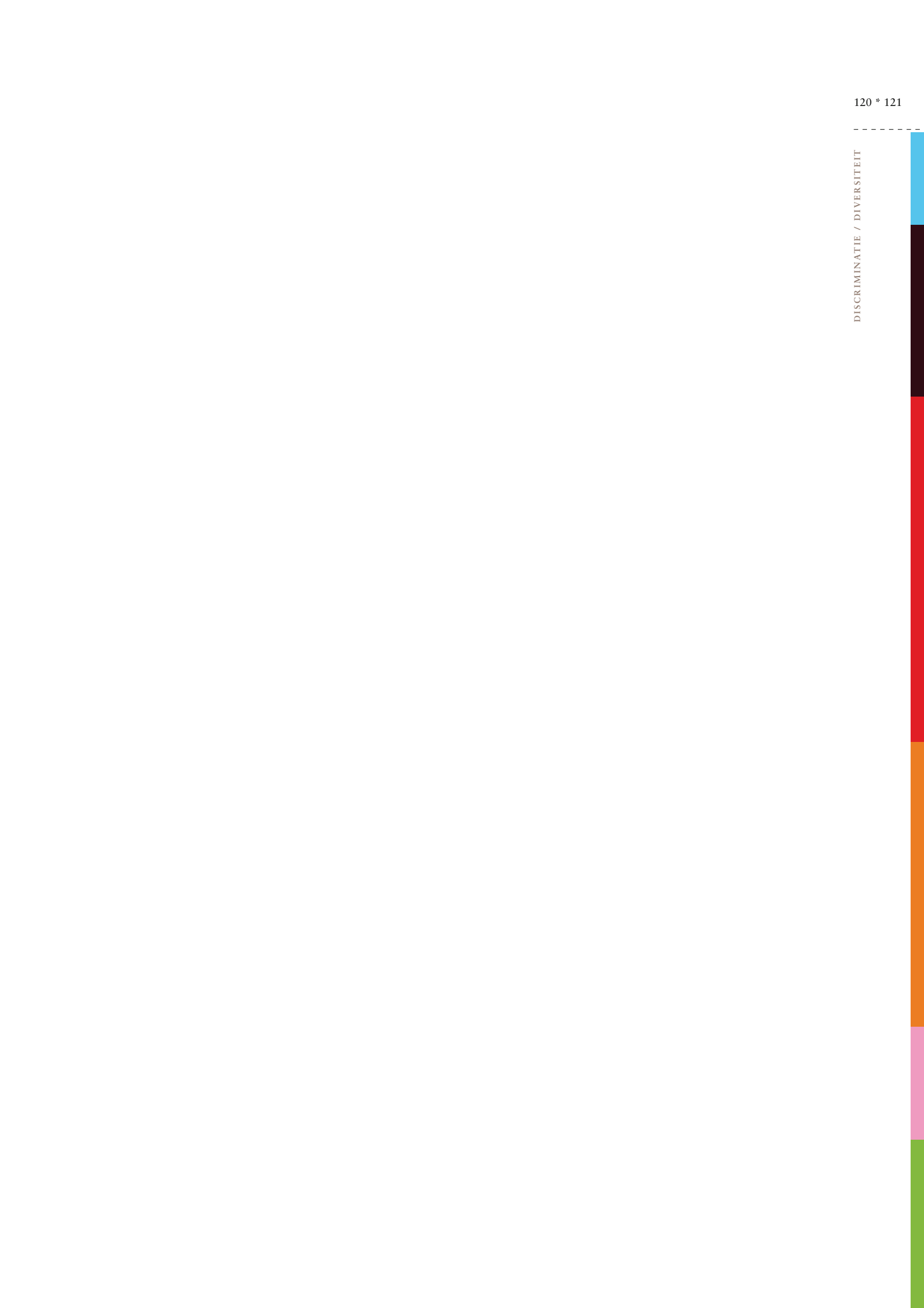
**Tabel 4.9.e: Door de politie geregistreerde feiten van discriminatie en negationisme**

Bron: Federale Politie, Commissariaat-Generaal, 24/02/2009

DISCRIMINATIE	2005	2006	2007
<i>racisme en xenofobie: niet nader bepaald</i>	1264	1281	26
<i>aanzet tot discriminatie of haat jegens een persoon</i>	3	48	788
<i>aanzet tot discriminatie of haat tot een groep of een gemeenschap</i>	1	13	231
<i>publiciteit van zijn voornemen tot discriminatie of haat</i>	3	17	84
<i>discriminatie tijdens het aanbieden van diensten of goederen</i>	0	6	108
<i>discriminatie bij aanwerving, opleiding of bij uitvoering van een arbeidsovereenkomst</i>	0	1	26
<i>discriminatie door een ambtenaar of drager van het openbaar gezag</i>	1	8	37
Totaal	1272	1374	1300

NEGATIONISME EN REVISIONISME	2006	2007
ontkenning van de genocide die door de nazi's is gepleegd	0	2
goedkeuring of rechtvaardiging van de genocide die door de nazi's is gepleegd	1	2
Totaal	1	4



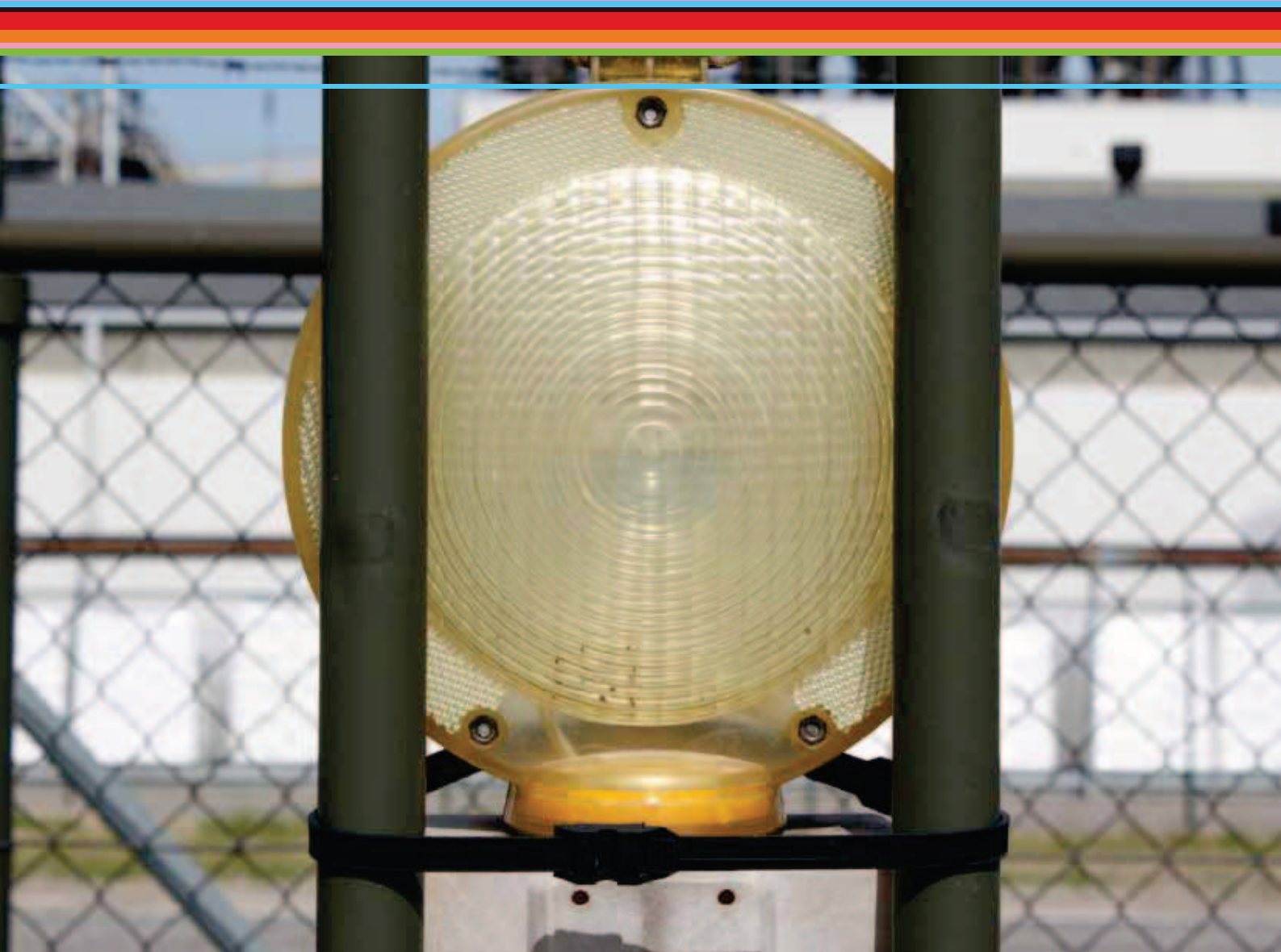


Hoofdstuk 5

# WETGEVING EN RECHTSPRAAK



# **I. Overzicht van de antidiscriminatiewetgeving**



De gemeenschappen en gewesten hebben in de loop van 2008 grondig wetgevend werk geleverd om de Europese richtlijnen ter bestrijding van discriminatie om te zetten. Deze overzichtstabel geeft, voor alle bevoegdheidsniveaus, de verschillende teksten weer die hiervan het resultaat zijn.

Tabel 5.1.a: Overzicht antidiscriminatiewetgeving: teksten ter bestrijding van discriminatie

Bevoegdheidsniveau	Intitulé
<i>EU</i> Richtlijnen	1) 2000/43/EG: houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming 2) 2000/78/EG: tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep 3) Kaderbesluit 2008/913/JBZ: Van de Raad van 28 november 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht
<i>Federale</i> wetten	1) 30 juli 1981: 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden gewijzigd door wet van 10 mei 2007 = AR wet 2) 10 mei 2007: ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie = AD wet
<i>Vlaamse</i> Decreten	1) 8 mei 2002 gewijzigd op 30 april 2004, 9 maart 2007 en 30 april 2009 houdende evenredige participatie op de arbeidsmarkt 2) 10 juli 2008: houdende een kader voor het Vlaamse gelijke kansen- en gelijke behandelingsbeleid
<i>Franse gemeenschap</i> Decreet	12 december 2008: betreffende de bestrijding van sommige vormen van discriminatie
<i>Duitstalige gemeenschap</i> Decreet	17 mei 2004: betreffende de garantie van gelijke behandeling op de arbeidsmarkt gewijzigd door programma-decreet van 25 juni 2007
<i>Waaals gewest</i> Decreten	6 november 2008: ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie zoals gewijzigd door decreet van 19 maart 2009 en vastlegging inwerkingtreding door decreet van 30 april 2009
<i>Brussels Hoofdstedelijk gewest</i> Ordonnanties	1) 4 sept. 2008: ter bevordering van diversiteit en ter bestrijding van discriminatie in het Brussels gewestelijk openbaar ambt 2) 4 sept. 2008: betreffende de strijd tegen discriminatie en de gelijke behandeling op het vlak van de tewerkstelling (privé) 3) 19 maart 2008: tot wijziging van de ordonnatie van 17 juli 2003 houdende de Brusselse huisvestingscode
<i>Cocof</i> Decreet	22 maart 2007: betreffende de gelijke behandeling tussen personen op het vlak van beroepsopleiding

Elke tekst bevat een lijst van criteria op grond waarvan verschillen in behandeling een discriminatie kunnen zijn. Elk van de wetgevende instanties moest in zijn lijst de criteria opnemen zoals voorzien in de Europese richtlijnen. Naast deze “Europese” criteria werden andere criteria toegevoegd. Sommige wetgevers stemden zich hiervoor af op de federale wetgevingen, anderen deden dit niet. Er is dus geen volledige harmonie tussen de teksten. De tabel hieronder herneemt voor elke wettekst de voorziene criteria.

Tabel 5.1.b: Overzicht antidiscriminatiewetgeving: verboden discriminatiegronden

Bevoegdheidsniveau	Discriminatiegrond
<i>EU</i>	<b>Richtlijn 2000/43:</b> Ras of etnische afstamming <b>Richtlijn 2000/78:</b> Leeftijd, seksuele geaardheid, handicap, godsdienst of overtuiging <b>Kaderbesluit 2008/913/JBZ:</b> Ras, huidskleur, godsdienst, afkomst, nationale of etnische afstamming
<i>Federaal</i>	<b>AR wet:</b> Zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming + nationaliteit <b>AD wet:</b> Leeftijd / Seksuele geaardheid / Burgerlijke staat / Geboorte / Vermogen / Geloof of levensbeschouwing / Politieke overtuiging / Taal / Huidige of toekomstige gezondheidstoestand / Handicap / Fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst
<i>Vlaamse gemeenschap</i>	1) 8 mei 2002: Idem richtlijnen 43 en 78 + geslacht 2) 10 juli 2008: Idem AD + AR wet Maar: Sociale “positie” ipv sociale “afkomst”
<i>Franse gemeenschap</i>	Idem AD + AR wet
<i>Duitstalige gemeenschap</i>	Idem AD + AR wet
<i>Waals gewest</i>	Idem AD + AR wet
<i>Brussels Hoofdstedelijk gewest</i>	4 sept. 2008 (openbaar ambt): Idem AD + AR wet behalve afkomst of nationale of etnische afstamming 4 sept. 2008: (privé tewerkstelling) Idem AD + AR wet 19 maart 2009: (huisvesting) Idem AD + AR wet
<i>Cocof</i>	Idem AD + AR wet Elke andere discriminatiegrond

Elke tekst bevat conform de Europese richtlijnen ook een lijst van verboden gedragingen omdat ze discriminerend zijn of daarmee kunnen gelijkgesteld worden. Deze gedragingen kunnen voor de burgerrechtelijke rechtbank aangevochten worden. Bepaalde teksten voorzien eveneens strafbepalingen. De tabel hierna geeft een schematisch overzicht, voor elke tekst, van de gedragingen die niet zijn toegelaten.

Tabel 5.1.c: Overzicht antidiscriminatiewetgeving: verboden gedragingen

Bevoegdheidsniveau	Verboden gedragingen	Strafbepalingen
<i>EU:</i>	<b>Richtlijn 2000/43:</b> Directe en indirecte discriminatie, intimidatie, opdracht tot discrimineren <b>Richtlijn 2000/78:</b> Directe en indirecte discriminatie, intimidatie, opdracht tot discrimineren + weigering redelijke aanpassingen <b>Kaderbesluit 2008/913/JBZ:</b> Inbreuken op vlak van racisme en xenofobie (art.1)	3) In Kaderbesluit
<i>Federaal</i>	1) <b>AR wet:</b> Directe en indirecte discriminatie, intimidatie, opdracht tot discrimineren 2) <b>AD wet:</b> Directe en indirecte discriminatie, intimidatie, opdracht tot discrimineren + weigering redelijke aanpassingen voor gehandicapte personen	1) Ja 2) Ja
<i>Vlaamse gemeenschap</i>	1) 8 mei 2002: Idem AR wet 2) 10 juli 2008: Idem AD wet + discriminatie per associatie en seksuele intimidatie	1) Nee 2) Ja
<i>Franse gemeenschap</i>	Directe en indirecte discriminatie, intimidatie, seksuele intimidatie, <i>alsook elke minder gunstige behandeling op grond van de afwijzing van dergelijke handelswijzen door de betrokken persoon of zijn onderwerping eraan</i> , opdracht tot discriminatie, weigering redelijke aanpassing voor gehandicapte personen	Ja
<i>Duitstalige gemeenschap</i>	Idem AD wet + seksuele intimidatie	Ja
<i>Waaals gewest</i>	6 nov. 2008: Idem loi Ad + Harcèlement sexuel	Ja
<i>Brussels hoofdstedelijk gewest</i>	1) 4 sept. 2008 (openbaar ambt) 2) 4 sept. 2008 (privétewerkstelling) 3) 19 maart 2009 (huisvesting)	1) Ja 2) Nee 3) Ja
<i>Cocof</i>	Idem AR wet + seksuele intimidatie	Nee

Elke wetgever heeft een systeem uitgewerkt waarbij, onder bepaalde voorwaarden, verschillen in behandeling op grond van één van de discriminatiegronden kunnen gerechtvaardigd worden. Hiervoor verwijzen we naar de respectievelijke wetteksten.



Het toepassingsgebied van de teksten is verschillend. Om een correcte omzetting te garanderen van de Europese richtlijnen dienen de wetgevers evenwel een minimaal antidiscriminatiekader te organiseren:

- » Op het vlak van tewerkstelling voor wat de gronden betreft voorzien in richtlijn 2000/78/EG
- » Ook buiten het vlak van tewerkstelling, met name onderwijs, sociale bescherming en aanbod van goederen en diensten, huisvesting inbegrepen

voor wat de gronden betreft voorzien in richtlijn 2000/43/EG (zogenaamde ‘rasrichtlijn’).

De tabel die volgt, geeft de verschillende toepassingsgebieden aan en toetst ze aan de richtlijnen.

Tabel 5.1.d: Overzicht antidiscriminatiewetgeving: toepassingsgebied

Bevoegdheidsniveau	Toepassingsgebied	Correcte omzetting van de Richtlijnen
EU	2000/43/EG: tewerkstelling / opleiding / lidmaatschap van of betrokkenheid bij een werkgevers- of werknemersorganisatie / sociale bescherming / sociale voordelen / onderwijs / aanbod en toegang goederen en diensten inclusief huisvesting  2000/78/EG: -tewerkstelling	
Federaal	1) AR wet: Idem richtlijn 2000/43 + melding in een officieel document of proces-verbaal 2) AD wet: Idem richtlijnen 2000/43 en 2000/78 + melding in een officieel document of proces-verbaal	ja ja
Vlaamse gemeenschap	1) 8 mei 2002: intermediaire organisaties op de arbeidsmarkt / Vlaamse diensten, Vlaams overheids- en onderwijspersoneel / andere werkgevers en werknemers voor wat betreft beroepsopleiding en tewerkstelling van gehandicapten 2) 10 juli 2008: tewerkstelling / beroepsopleiding / arbeidsbemiddeling en wedertewerkstelling / gezondheidszorg / onderwijs / goederen en diensten + huisvesting / sociale voordelen / toegang en deelname aan economische, sociale, culturele of politieke activiteit buiten de privé sfeer	ja
Franse gemeenschap	statutaire tewerkstelling openbaar ambt FG / onderwijs / gezondheidsbeleid / sociale voordelen / lidmaatschap van of betrokkenheid bij een privaatrechtelijke beroepsorganisatie gesubsidieerd door de Franse gemeenschap / toegang tot en levering van openbare goederen en diensten	ja
Duitstalige gemeenschap	Tewerkstelling voor: diensten van de DG / statutair en contractueel personeel van diensten en onderwijs van de Duitstalige gemeenschap / Intermediairen op de arbeidsmarkt voor de diensten die ze presteren / werkgevers (privé) voor wat betreft redelijke aanpassingen voor gehandicapte personen	NEEN, Huisvesting/racisme Goederen en diensten/racisme
Waals gewest	6 nov. 2006: beroepsrichting / socio-professionele inschakeling / arbeidsbemiddeling / tegemoetkomingen ter bevordering van tewerkstelling / beroepsopleiding / sociale bescherming en gezondheidszorg / sociale voordelen / goederen en diensten + huisvesting / toegang, deelname of elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit toegankelijk voor het publiek / statutaire werkrelaties binnen het Waals openbaar ambt	ja
Brussels hoofdstedelijk gewest	1) 4 sept. 2008 (Openbaar ambt): Statutaire of contractuele tewerkstelling in openbare instellingen van Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2) 4 sept. 2008 (Tewerkstelling (privé)): intermediaire organisaties op de arbeidsmarkt 3) 19 maart 2009 (Huisvesting): Personeel van de openbare sector die zich toelegt op de toegang tot de huisvesting in de schoot van de openbare operators huisvesting in het Brussels gewest (art.184 §§ 1 en 2) / Toegangscriteria / Publiciteit en informatie over de toegang / Voorwaarden om huisvesting te bekomen / Voorwaarden toekenning huisvesting	NEEN, goederen en diensten (buiten huisvesting) / racisme
Cocof:	Oriëntatie / Opleiding / Vorming / Vervolmaking / Omschakeling / + informatieverbreiding daarover	NEEN, Huisvesting/racisme

Richtlijn 2000/43/EG verplicht de Lidstaten om één of meerdere organen aan te wijzen voor de bevordering van gelijke behandeling van alle personen, zonder discriminatie op grond van ras of etnische afstamming. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de organen aangesteld door de verschillende bevoegdheidsniveaus.

Tabel 5.1.e: Overzicht antidiscriminatiewetgeving: onafhankelijke organen voor discriminatiebestrijding

<i>Bevoegdheidsniveau</i>	<i>Onafhankelijk Organisme</i>	<i>Aangesteld organisme</i>
<i>Federaal</i>	AR en AD wet: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding + vakbonden + organisaties	Centrum
<i>Vlaamse gemeenschap</i>	8 mei 2002: Aanstelling door de regering 10 juli 2008: Aanstelling door de regering. Erkenning van meldpunten voor gelijke behandeling	Nihil
<i>Franse gemeenschap</i>	Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding + vakbonden + organisaties	Protocol met het Centrum
<i>Duitstalige gemeenschap</i>	Aanstelling door de regering	Vzw PRISMA + WSR
<i>Waalst gewest</i>	Regering gemachtigd om een protocol af te sluiten met het centrum, onder meer inzake bemiddeling	Protocol met het Centrum
<i>Brussels Hoofdstedelijk Gewest</i>	1) 4 sept. 2008 (openbaar ambt) 2) 4 sept. 2008 (privétewerkingstelling) 3) 19 maart 2009 (huisvesting)	Nihil
<i>Cocof</i>	Aanstelling door het College	Nihil

## **2. Aanbevelingen m.b.t. de antidiscriminatiewetgeving**



## 2.1. Federaal niveau

### 2.1.1. De uitvoeringsbesluiten van de wetten van 10 mei 2007 goedkeuren

#### Het begrip ‘wezenlijke en bepalende beroepsvereiste’ definiëren

De wetten van 10 mei 2007 bepalen dat ongelijke behandeling op de arbeidsmarkt op grond van wettige criteria zoals leeftijd, zogenaamd ras, seksuele geaardheid en handicap gerechtvaardigd is als de werkgever kan aantonen dat het al dan niet voorkomen van één van deze kenmerken bij de (kandidaat-) werknemer een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste is gezien de aard van de activiteit of de context waarin die wordt uitgevoerd.

Uit de praktijk blijkt echter dat het begrip ‘wezenlijke en bepalende beroepsvereiste’ moeilijk af te bakenen is. De federale wetten bepalen dat de bevoegde rechter voor elk afzonderlijk dossier moet onderzoeken of het aangehaalde criterium wel degelijk als een wezenlijke beroepsvereiste kan worden beschouwd. Verder kan bij koninklijk besluit, vastgesteld na overleg in de ministerraad en na raadpleging van een aantal instanties (vakbonden, Nationale Arbeidsraad, enz.), een voorbeeldlijst worden uitgebracht waarin bepaalde kenmerken als wezenlijke beroepsvereisten worden opgesomd.

Met een dergelijke lijst zou België zijn inwoners een betere juridische bescherming bieden en bovendien tegemoetkomen aan de eisen van de Europese Commissie voor meer transparantie.

Het Centrum moet echter vaststellen dat noch de ministerraad, noch de adviesorganen tot dusver een voorstel hebben ontvangen.

*Het Centrum adviseert de minister van Gelijke Kansen om de ministerraad en de adviesorganen een voorbeeldlijst voor te leggen waaruit blijkt welke kenmerken precies onder de noemer ‘wezenlijke beroepsvereisten’ vallen. De minister zou hiervoor een beroep kunnen doen op onze ervaring en in samenspraak met het Centrum een lijst kunnen uitwerken.*

#### De voorwaarden voor positieve acties bepalen en de situaties waarin ze aangewezen zijn

In bepaalde situaties waarin bevolkingsgroepen het slachtoffer zijn van discriminatie, laat de federale wetgeving toe om zogenaamde ‘positieve acties’ op te zetten en zo het evenwicht te herstellen. Het moet wel om een duidelijke vorm van discriminatie gaan, waarvan het verdwijnen als een te bevorderen doelstelling wordt beschouwd. Bovendien moeten de maatregelen van tijdelijke aard zijn en dus wegvallen zodra het beoogde doel is bereikt.

De wet bepaalt dat situaties waarin dergelijke positieve acties aangewezen zijn en de voorwaarden waaraan ze moeten voldoen, zowel voor de openbare als voor de privésector worden vastgelegd bij koninklijk besluit na overleg in de ministerraad en na raadpleging van door de wet aangewezen organen (vakbonden, Nationale Arbeidsraad, enz.).

Het Centrum moet echter vaststellen dat noch de ministerraad, noch de adviesorganen tot dusver een voorstel ontvingen. Omdat deze procedure wettelijk verplicht is, kunnen vandaag onmogelijk wettige positieve acties worden ondernomen.

*Het Centrum adviseert de minister van Gelijke Kansen om de ministerraad en de adviesorganen een koninklijk besluit voor te leggen waarin de situaties en voorwaarden voor positieve acties zijn vastgesteld. De minister zou hiervoor een beroep kunnen doen op onze ervaring en in samenspraak met het Centrum de voorwaarden kunnen uitwerken.*

## 2.2. Gewesten en gemeenschappen

### 2.2.1. Het wettelijke kader voor de strijd tegen discriminatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vervolledigen

De ordonnanties die het Brussels Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie (Cocof) in 2008 hebben goedgekeurd, hebben enkel betrekking op de situatie op de arbeidsmarkt, beroepsopleidingen en sociale huisvesting.

Ze bieden dus geen bescherming bij discriminatie:

- » in de toegang tot goederen en diensten (zoals de toegang tot het openbaar vervoer);
- » in de toegang tot of de deelname aan het economische, sociale of politieke leven (zoals regionale verkiezingen).

Deze situatie heeft vandaag tot gevolg dat wanneer een chauffeur van de MIVB een persoon van vreemde afkomst de toegang tot zijn bus ontzegt, het slachtoffer een beroep moet doen op een Brusselse ordonnantie als het zijn recht op gelijke behandeling wil opeisen, omdat openbaar vervoer een gewestelijke bevoegdheid is. Omdat een dergelijke ordonnantie echter niet bestaat, kan het slachtoffer zijn rechten niet laten gelden.

We moeten met andere woorden vaststellen dat richtlijn 2000/43/EG voor 'de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming in de toegang tot goederen en diensten' in België niet correct is omgezet.

Ook in de strijd tegen discriminatie op grond van een handicap schiet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tekort, onder meer in het recht op een aangepaste huisvesting voor personen met een handicap. In zijn decreet over huisvesting maakt het gewest op geen enkel moment melding van 'redelijke aanpassingen voor personen met een handicap'.

Op dit moment werkt de Europese Commissie aan een voorstel voor een richtlijn van de Raad over de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht hun geloof of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid in de toegang tot goederen en diensten en op het gebied van huisvesting. De tekst, die onder meer het gegeven van de 'redelijke aanpassingen' behandelt, zal na goedkeuring ervan door de Europese Commissie door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten worden omgezet.

Een uitbreiding van de bescherming tegen discriminatie is in deze aangelegenheden dus wenselijk op korte termijn.

*Om alle burgers een efficiënte bescherming tegen discriminatie te bieden, adviseert het Centrum het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Franse gemeenschapscommissie om:*

- » de nodige middelen in te zetten om discriminatie binnen al hun bevoegdheden tegen te gaan;
- » de Europese richtlijnen correct om te zetten, zowel wat betreft de bevoegdheden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Franse gemeenschapscommissie als van de Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie.

### 2.2.2. Het wettelijke kader voor de bescherming tegen discriminatie in de Duitstalige Gemeenschap uitbreiden en vervolledigen

Het decreet van 17 mei 2004 betreffende de garantie van gelijke behandeling op de arbeidsmarkt, gewijzigd door het programmadecreet van 25 juni 2007, verbiedt discriminatie in tewerkstelling binnen de (onderwijs) diensten van de Duitstalige Gemeenschap. Dit verbod geldt ook voor tussenpersonen op de arbeidsmarkt.

Wat het decreet niet verbiedt, is discriminatie op grond van huidskleur, sociale afkomst of genetische kenmerken. Het juridische kader is dus nog niet in overeenstemming gebracht met de federale antidiscriminatie wetten en de decreten van het Waalse Gewest, de Franse en de Vlaamse Gemeenschap.

Algemeen stellen we vast dat er in de Duitstalige Gemeenschap geen enkele vorm van bescherming bestaat tegen discriminatie:

- » in de toegang tot goederen en diensten (zoals culturele activiteiten of gezondheidszorg),
- » in de toegang tot of de deelname aan het economische, sociale of politieke leven (culturele activiteiten, enz.).

Stel nu dat een museum in de Duitstalige Gemeenschap ontoegankelijk blijkt voor mensen met een handicap. Aangezien culturele aangelegenheden onder de bevoegdheden van de gemeenschappen vallen, zouden deze

mensen via een decreet van de Duitstalige Gemeenschap tegen discriminatie moeten beschermd worden. Omdat een dergelijk decreet niet bestaat, kunnen personen met een handicap in dit geval onmogelijk hun rechten laten gelden.

Verder moeten we vaststellen dat richtlijn 2000/43/EG voor 'de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming in de toegang tot goederen en diensten' niet correct is omgezet.

Kortom, een uitbreiding van de bescherming tegen discriminatie dringt zich op, zeker na het voorstel voor een richtlijn van de Raad over de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht hun geloof of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid in de toegang tot goederen en diensten en op het gebied van huisvesting.

*Om alle burgers op een efficiënte en consequente wijze tegen discriminatie te beschermen, adviseert het Centrum de Duitstalige Gemeenschap om:*

- » *de nodige middelen in te zetten om discriminatie binnen al haar bevoegdheden tegen te gaan;*
- » *de bescherming tegen discriminatie uit te breiden met criteria zoals huidskleur, sociale afkomst en genetische kenmerken;*
- » *de Europese richtlijnen correct om te zetten voor haar bevoegdheden.*

## **2.3. Federaal niveau, gewesten en gemeenschappen**

### **2.3.1. Volgens richtlijn 2000/43/EG een onafhankelijk orgaan aanstellen in de strijd tegen discriminatie en de gewesten en gemeenschappen laten samenwerken met het Centrum voor de toepassing van de antidiscriminatie wetgeving**

Aangezien het Centrum voor zowel de federale overheid als de gewesten en de gemeenschappen werkt, werd tijdens de vorige legislatuur onderhandeld over een samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de verschillende gewesten en gemeenschappen waardoor het Centrum zou worden omgevormd van een federale tot een 'interfederale' instelling. Hierdoor zouden slachtoffers van discriminatie en haatdelicten, ongeacht de wetgeving in heel België, kunnen rekenen op de steun en bescherming van eenzelfde onafhankelijke openbare instelling (wat trouwens wordt voorgeschreven door de Europese richtlijnen). Het ontwerpakkoord zou niet raken aan de autonomie of bevoegdheden van de federale overheid, de gewesten en gemeenschappen. Het zou net nieuwe mogelijkheden scheppen voor onderling overleg en samenwerking in de strijd tegen discriminatie. Het akkoord voorziet ook in een correcte, structurele financiering van de activiteiten van het Centrum.

In afwachting hiervan heeft het Centrum samenwerkingsakkoorden gesloten met het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap om de goedgekeurde antidiscriminatie decreten toe te passen en de slachtoffers onafhankelijke ondersteuning te bieden.

*Het Centrum rekent op de steun van de gewesten, de gemeenschappen en de federale overheid om de onderhandelingen over een samenwerkingsakkoord zo snel mogelijk te hervatten en het Centrum om te vormen tot een interfederale instelling.*

*In afwachting van dit akkoord en om de Europese richtlijnen na te leven, staat het Centrum ter beschikking van de Duitstalige Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om via een samenwerkingsprotocol de opvang van slachtoffers van discriminatie te verzekeren.*





### **3. Overzicht nationale rechtspraak per discriminatiegrond**



## 3.1. Burgerrechtelijke rechtspraak

### 3.1.1. Zogenaamd ras, huidskleur, herkomst, nationale of etnische afstamming

#### » Arbeidshof Brussel, 15 januari 2008

Gevolggevend aan een beslissing van de Arbeidsrechtbank van 21 maart 2006 die de vordering van verzoekster ongegrond verklaarde, bevestigde het Arbeidshof op 15 januari 2008 dat het verbod op het dragen van een hoofddoek, uitgevaardigd door een commercieel bedrijf voor zijn werknemers die in direct contact staan met het cliënteel, gerechtvaardigd is. Een verkoopster wenste bij haar terugkeer op grond van haar godsdienstige overtuiging een hoofddoek te dragen. Zij kwam daarmee in conflict met het neutraliteitscharter dat het commerciële bedrijf oplegde aan zijn werknemers. De verkoopster werd vervolgens ontslagen om dringende reden. Zij dagvaardde de werkgever voor de Arbeidsrechtbank dat daarmee een niet gerechtvaardigde inbreuk op haar vrijheid van godsdienst was gemaakt en tekende vervolgens beroep aan voor het Arbeidshof. Het Hof stelde dat de vrijheid om zijn godsdienst te belijden niet absoluut is en er beperkingen mogelijk zijn.

#### » Arbeidshof Antwerpen, 25 juni 2008

Bij meldingen over aanwerving is het Centrum eerder geneigd om de burgerlijke procedures te hanteren als drukkingmiddel. Zo kan men de werkgever aanzetten om maatregelen te nemen om de discriminatie te vermijden.

“Loutere telefoongesprekken die (onder eed) bevestigen worden door, enerzijds een derde wiens geloofwaardigheid niet in het gedrang gebracht wordt én, anderzijds, de gegevens van het telefoonrekeninguitreksel zijn voldoende sterk en pertinent om te dienen als feiten die de bewijslast doen omkeren. Het gegeven dat een vennootschap meerdere werknemers in dienst heeft van buitenlandse nationaliteit of origine, sluit niet uit dat bij andere gelegenheden sollicitanten mogelijk geweigerd werden of worden geweigerd omwille van hun etnische origine en is bijgevolg onvoldoende om op zich het tegenbewijs te leveren dat er niet gediscrimineerd werd”.

#### » Rechtbank van Eerste Aanleg Antwerpen, 25 september 2008

Allochtone kandidaat-leden werden niet toegelaten omdat de fitnesszaak (zogenaamd) volzet was. Bovendien weigerde de uitbater hen ook op een wachtlijst te zetten, of een informatiebrochure aan te bieden. Daarnaast toonde een televisiereportage aan dat een Belg van Marokkaanse afkomst met hetzelfde argument de toegang geweigerd werd. In diezelfde reportage kon een autochtone Belg zich tien minuten later probleemloos inschrijven.

De rechtbank oordeelde dat de uitbater van een fitnesszaak direct discrimineerde, omdat hij kandidaat-leden van vreemde afkomst minder gunstig behandelde dan autochtone in een vergelijkbare situatie. De rechter beval de staking van de discriminatie met een dwangsom van 2500 euro per nieuwe overtreding. De uitbater tekende beroep aan tegen het vonnis.

### 3.1.2. Leeftijd

#### » Arbeidshof Brussel, 29 februari 2008

Een scheidsrechter die actief was in de hoogste afdelingen van de Belgische voetbalcompetitie kreeg het bericht dat hij onder meer omwille van zijn leeftijd niet langer in aanmerking kwam om wedstrijden van 1<sup>ste</sup> Nationale te leiden. Nadat het argument van leeftijdsdiscriminatie in eerste aanleg ongegrond was bevonden, oordeelde het arbeidshof dat de toegepaste leeftijdsnormen wel degelijk in strijd waren met de antidiscriminatiewet van respectievelijk 25 februari 2003 en 10 mei 2007.

#### » Arbeidsrechtbank Brussel, 11 maart 2008

Een bediende vorderde een loonregularisatie, omdat zij van oordeel was dat haar contractuele taken tot een hogere baremacategorie behoorden. De werkgever verzocht de arbeidsrechtbank om het leeftijdsbarema in kwestie buiten beschouwing te laten, wegens strijdigheid met de Europese richtlijn 2000/78 (omgezet door de antidiscriminatiewet). Deze uitzondering van onwettigheid werd verworpen, omdat de onderneming

niet zelf slachtoffer was van discriminatie en er *in casu* evenmin sprake is van een schending van de openbare orde. De arbeidsrechtbank wees in dit verband ook op rechtsmisbruik in hoofde van de onderneming.

» **Arbeidsrechtbank Brussel, 19 maart 2008**

Deze zaak had betrekking op een Collectieve Arbeids-overeenkomst (CAO) met bepaalde garanties voor het vroegere statutair personeel van een geprivatiseerde onderneming. Zo was ontslag enkel mogelijk in uitzonderlijke omstandigheden, zo niet kon men aanspraak maken op een bijkomende vergoeding. Volgens de CAO liep deze bescherming ten einde bij het bereiken van een conventionele pensioenleeftijd, berekend op basis van de 'reguliere' pensioenleeftijd binnen de onderneming (60 jaar), verminderd met twee maanden per volledig dienstjaar. In toepassing van dit laatste, werd de arbeidsovereenkomst van twee 55-jarige personeelsleden met een dienststaat van 29 jaar beëindigd conform de wettelijke bepalingen maar zonder bijkomende vergoeding. De arbeidsrechtbank oordeelde dat het leeftijdsbeding in de CAO *in casu* strijdig was met de antidiscriminatiewet.

» **Arbeidshof Brussel, 11 april 2008**

In het arrest van 29 februari 2008 oordeelde het Brusselse arbeidshof dat de leeftijdsgrens voor scheidsrechters op 45 jaar strijdig was met de antidiscriminatiewet. De feiten in deze zaak, ingeleid door een andere scheidsrechter die actief was in de hoogste afdelingen van de Belgische voetbalcompetitie, dateerden echter van vóór de inwerkingtreding van de (eerste) antidiscriminatiewet van 25 februari 2003. Volgens het Arbeidshof was de Europese richtlijn 2000/78 op dat moment evenmin toepasbaar.

» **Arbeidsrechtbank Brussel, 11 juni 2008<sup>75</sup>**

De ten aanzien van nóg een andere scheidsrechter toegepaste leeftijdsnormen werden hier wederom strijdig bevonden met de antidiscriminatiewet.

### **3.1.3. Geloofsovertuiging**

» **Rechtbank Eerste Aanleg Hasselt, 30 juni 2008**

Naar aanleiding van een rechtsvordering door enkele Sikh leerlingen en ouders (voor wie het dragen van een tulband een religieus voorschrift is), werd een algemeen hoofddekselverbod in het reglement van een middelbare school strijdig bevonden met de godsdienstvrijheid. De rechtbank oordeelde dat de beperking van dit recht door de school onvoldoende werd gerechtvaardigd door de vage doelstellingen van hygiëne en herkenbaarheid van leerlingen. Bovendien werd vastgesteld dat het verbod moeilijk te verzoenen viel met de in het pedagogisch project geformuleerde visie van diversiteit en actief pluralisme.

### **3.1.4. Verschillende discriminatiegronden**

» **Arbeidshof Antwerpen, 3 september 2008 (gezondheidstoestand / leeftijd)**

Het Antwerpse arbeidshof velde in 2008 dit arrest in een zaak die initieel was ingeleid door 42 arbeiders na hun ontslag in het kader van een grootschalige bedrijfsherstructurering. Om de lijst op te stellen van werknemers die in aanmerking kwamen voor gedwongen ontslag, had men destijds een puntensysteem uitgewerkt in functie van bepaalde feiten uit het verleden, met name opgelopen sancties, ongewettigde afwezigheden, ongewettigde ziekteattesten, repetitieve ziekte (met uitzondering van chronisch zieken). Wat dit laatste aspect betreft, oordeelde het Arbeidshof dat de regeling niet in strijd was met de (eerste) antidiscriminatiewet van 25 februari 2003, omdat deze wet enkel discriminatie op grond van huidige of toekomstige (niet verleden) gezondheidstoestand verbood. Een ander onderdeel van de vordering dat betrekking had op leeftijds- en anciënniteitsdiscriminatie, werd eveneens afgedaan als ongegrond.

» **Arbeidsrechtbank Brussel, 12 december 2008 (burgerlijke staat / leeftijd)**

In het kader van een groepsverzekeringsreglement binnen een bepaalde onderneming ontving een

75 Cf. 'Arbeidshof Brussel, 29 februari 2008 en 11 april 2008'.

gescheiden (alleenstaande) werknemer bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar) een kapitaal dat ongeveer 21% lager lag dan van een gehuwde of wettelijk samenwonende persoon in dezelfde situatie. De arbeidsrechtbank diende zich uit te spreken over vermeende discriminatie op grond van geslacht, burgerlijke staat en leeftijd (aangezien bij de berekening van het pensioenkapitaal geen rekening werd gehouden met vier maanden arbeidsprestatie na 65 jaar). Uit de feiten bleek volgens de arbeidsrechtbank dat er geen sprake kon zijn van (indirecte) discriminatie op grond van geslacht. Verder zou er een objectieve en redelijke verantwoording bestaan voor het onderscheid op grond van burgerlijke staat. Het leeftijds onderscheid werd evenmin onwettelijk bevonden.

## 3.2. Strafrechtelijke rechtspraak

### 3.2.1. Zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming

Wij baseren ons voor dit overzicht niet alleen op rechtszaken waarbij het Centrum procespartij was, maar ook op alle vonnissen en arresten die wij in geanonimiseerde vorm ontvangen. Steun hiervoor vinden wij bij artikel 3,9° van de oprichtingswet van het Centrum dat ons de bevoegdheid verleent om statistische gegevens en uit de rechtspraak voortvloeiende beslissingen in te winnen en bekend te maken. Maar het Centrum beschikt nog (steeds) niet systematisch over alle vonnissen en arresten die ons zou toelaten om een zéér grondige analyse van de rechtspraak en alle nuttige elementen ervan te kunnen uitvoeren.<sup>76</sup>

#### Bestrafing van ‘aanzetten tot’: een kwestie van inhoud en context

Om te bepalen of er al dan niet sprake is van het ‘aanzetten tot’- misdrijf, kijken de rechtbanken niet alleen naar de inhoud en de aard van de gebruikte bewoordingen, maar ook naar de context waarin zij werden geuit. Het in aanmerking nemen van een context waarin de meningsuiting plaatsvond, laat de rechter toe de potentiële impact van de gebruikte bewoordingen op andere personen te meten.

#### » Correctionele Rechtbank Hasselt, 19 november 2008 en Correctionele Rechtbank Brussel, 20 juni 2008

Op 10 maart 2007 kwam de Nederlandse tak van ‘Blood and Honour’ bijeen op de Duitse militaire begraafplaats in Lommel. Voor het dodenmonument werden toespraken gehouden door Joop G. (onder zijn leiding werd de Nederlandse Volks-Unie openlijk racistisch en nationaal-socialistisch) en Stefan W. (een bekende Hitler-lookalike).

De ceremonie werd beëindigd met het uitbrengen van de Hitlergroet. De rechtbank van Hasselt veroordeelde beide personen tot een geldboete van 1100 euro. Het vonnis is definitief.

De correctionele rechtbank van Brussel sprak een gemeenteraadslid van het Vlaams Belang dat een (vermeende) Hitlergroet had gebracht bij de installatie van de gemeenteraad bij gebrek aan bewijs vrij. Het proces-verbaal van de installatievergadering van de gemeenteraad maakte géén enkele melding van het incident en de Burgemeester verklaarde ter zitting “niets abnormaal te hebben opgemerkt”. Het vonnis is definitief.

#### » Correctionele Rechtbank van Charleroi, 26 september 2008

Door de correctionele rechtbank van Charleroi werden de uitlatingen en geschriften van Père Samuel niet geschaard onder de strafbepalingen van de antiracismewet. De rechtbank, die bepaalde stukken weerlegde omwille van de verjaringstermijn (‘Les Versets angéliques’) oordeelde dat Père Samuel zich wel degelijk kwaadaardig uitliet en bovendien door de context en zijn charisma aanzette tot haat en fanatisme tegenover moslims. De rechtbank beval echter de vrijspraak, aangezien het aanzetten tot haat en geweld op basis van geloofsovertuiging op het moment van de feiten niet strafbaar was. Het vonnis is definitief.

#### » Correctionele Rechtbank Leuven, 14 mei 2008 en Correctionele Rechtbank van Brugge, 14 oktober 2008

Verklaringen aan de politie over “vuile makakken”, is volgens de Correctionele rechtbank van Leuven geen ‘aanzet tot’. De rechtbank beschouwde deze zaak weliswaar als weinig lovenswaardig en getuigen van weinig tact en respect, maar stelde dat “de misplaatste uitlating de uiting was van frustratie/agressie na een schermutseling ter hoogte van een café op de markt in Diest”. Het Centrum tekende hoger beroep aan tegen het vonnis.

De uitingen aan de politie “vreemdelingen worden hier beter aangetrokken en beschermd in Blankenberge, je zou beter al die zwartwerkers die van het OCMW leven oppakken, want zij lopen met ons geld weg, maar die mannen worden met rust gelaten...ge hebt er schrik van... werd door de correctionele rechtbank

76 Alle gekende rechtspraak wordt gepubliceerd op de website van het Centrum [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

van Brugge beschouwd als een ‘aanzetten tot’. Het vonnis is definitief.

» **Hof van Beroep Antwerpen, 31 januari 2008**

Na vrijspraak in eerste aanleg wegens gebrek aan bewijs, veroordeelde het hof van beroep van Antwerpen een politiecommissaris nadat hij vijf familieleden van Turkse origine hatelijk en gewelddadig behandelde bij hun verhoor (“er zijn vijf lammetjes binnengebracht, het offerfeest kan beginnen”) op het politiekantoor en andere aanwezige politiefunctionarissen tot bepaalde feiten had aangezet.

**Goederen en diensten**

» **Correctionele Rechtbank van Mechelen, 18 januari 2008 (discriminatie in het uitgaansleven)**

De correctionele rechtbank van Mechelen sprak voorwaardelijke straffen en geldboetes uit voor portiers die zich voor een periode van twee jaar moesten verantwoorden voor 38 dossiers van slagen en verwondingen. Ofschoon uit het strafdossier bleek dat er eveneens indicaties waren van een discriminatoir deurbeleid, beval de rechter de vrijspraak. Twijfel speelt - vanwege het strafrechtelijke vermoeden van onschuld - hoe dan ook in het voordeel van de beklaagde. Dit maakt de bewijsvoering vaak zwaar in dit soort zaken.

» **Correctionele Rechtbank van Brussel, 23 april 2008 (discriminatie in de huisvesting)**

De correctionele rechtbank van Brussel herinnerde aan het feit dat een immobiliënkantoor zich niet kan verschuilen achter de (discriminatoire) eis van een eigenaar om niet aan ‘zwarten’ te verhuren. “Door deze eis op te volgen en dus als tussenpersoon in de discriminatie op te treden, maakt een immobiliënkantoor zich schuldig aan discriminatie, of is hij alleszins als mededader van de eigenaar opgetreden. Rekening houdend met zijn intellectueel niveau, afgeleid uit zijn functie als immobiliën-agent, kon de dader het strafbare karakter van zijn gedrag niet negeren”. Het Centrum ontving een schadevergoeding van 650 euro. Het vonnis is definitief.

» **Hof van Beroep van Antwerpen, 4 december 2008**

Opvallend was de schuldigverklaring van een uitbater van een dancing in Hasselt. De praktijk wijst uit dat de dossiers hoofdzakelijk betrekking hebben op portiers, terwijl de uitbaters meestal de dans ontspringen. De portier verklaarde ter zitting onder eed dat hij handelde in opdracht van de baas om geen vreemdelingen in de zaak toe te laten. Het arrest is een bevestiging van het vonnis van de correctionele rechtbank van Hasselt van 12 juni 2007.

**De wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide door het Duitse nationaal-socialistische regime**

» **Correctionele Rechtbank van Brussel, 19 juni 2008**

Het bestaan en de activiteiten van de organisatie 'Vrij Historisch Onderzoek' heeft in het verleden al aanleiding gegeven tot een toepassing van de negationismewet.

De correctionele rechtbank van Brussel veroordeelde Siegfried V. en Vincent R. tot één jaar effectieve gevangenisstraf en maakte gebruik van de mogelijkheid om voor een periode van 10 jaar hun burgerlijke en politieke rechten te ontnemen. De rechter argumenteerde de strenge straf als volgt: herhaling, de ernst van de feiten en omvang van de propaganda.

» **Correctionele rechtbank van Brussel, 12 december 2008**

Een persoon werd veroordeeld vanwege zijn uitspraken tijdens een interview op de Nederlandse TV. In het interview kwamen onder meer de twijfels van de beklaagde aan bod aangaande de authenticiteit van het dagboek van Anne Frank en het bestaan van de gaskamers op grote schaal. De correctionele rechtbank van Brussel was van oordeel dat de "beklaagde de genocide schromelijk minimaliseerde daar hij openlijk stelde dat hij twijfelde aan de systematiek van de uitroeiing, aan het aantal doden en aan het bestaan van de gaskamers op die schaal. Tevens trachtte hij de genocide te rechtvaardigen daar hij

stelde dat volgens hem de schuld voor de oorlog "en al wat eraan te pas kwam" na de oorlog op de schouders van de Duitsers gelegd werd en dat het beeld van die uitroepingskampen en van de uitroeiingspolitiek daar natuurlijk perfect in past". De beklaagde tekende beroep aan tegen het vonnis.

### **3.2.2. Seksuele geaardheid**

» **Correctionele Rechtbank Turnhout, 2 september 2008**

In juli 2008 vernam het Centrum via de pers dat vier jongvolwassenen tot tweemaal toe via een contactadvertentie op de televisiezender TMF afgesproken hadden met een homoseksuele persoon om deze dan in elkaar te slaan en te beroven. De daders werden uiteindelijk veroordeeld voor diefstal met geweld, waarbij ook sprake was van inbreuken op de drugwetgeving. Dat de feiten zouden zijn ingegeven door homofobie, bleek blijkbaar onvoldoende uit het strafdossier.

» **Correctionele Rechtbank Brussel, 22 oktober 2008**

In februari 2006 werd een homoseksuele man het slachtoffer van ernstige homofobe geweldpleging in het café waar hij na het werk geregeld iets ging drinken. De correctionele rechtbank stelde vast dat de feiten ingegeven waren door haat, misprijzen of vijandigheid tegen homoseksualiteit, en veroordeelde de dader tot een gevangenisstraf van acht maanden met uitstel. Het Centrum, dat als burgerlijke partij in deze zaak optrad, ontving één euro als symbolische schadevergoeding.





## **4. Rechtspraak van het grondwettelijk hof en internationale rechtspraak**



## 4.1. Grondwettelijk Hof

### » Arrest nr. 8/2008, 17 januari 2008 (godsdienst)

Naar aanleiding van een incident tijdens een zitting stelde de voorzitter van de rechtbank een vraag betreffende artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek, over het verbod om tijdens een zitting een hoofddekseel te dragen, ook wanneer dit hoofddekseel een uiting is van religieuze overtuiging.

De persoon in kwestie voerde aan dat de muts gedragen werd om medische redenen en haalde dus absoluut geen religieuze redenen aan. Het Hof beslist dan ook dat het beantwoorden van de vraag, “*quid* als er religieuze motieven worden ingeroepen, geen uitstaans heeft met het bodemgeschil en dus geen antwoord behoeft”.

Op een ogenblik dat het debat aangaande de hoofddoek ‘welles-nietes’ allures begint te krijgen en diverse overheden op verschillende niveaus uiteenlopende standpunten verkondigen blijkt de ministerraad in haar verdediging wel te pleiten voor een strak verbod ten aanzien van de burger die berecht wordt.

### » Arrest nr. 101/2008, 10 juli 2008 (taal)

De Vlaamse Wooncode werd door de decreetgever aangepast om een oplossing te vinden voor de leefbaarheidsproblemen die zich voordoen in bepaalde sociale wooncomplexen. Een aantal elementen uit deze herziening zorgden voor veel commotie en gaven aanleiding tot beroepen tot vernietiging, met name de buitengerechtelijke ontbinding, de invoering van een soort proefperiode, waarna de huurder geëvalueerd werd vooraleer een definitief contract te krijgen en het aantonen van de bereidheid om Nederlands te leren.

De bepalingen betreffende de buitengerechtelijke ontbinding, d.i. beëindiging zonder tussenkomst van de vrederechter, en de proefperiode werden vernietigd. De taalbereidsheidsvereiste werd behouden mits volgende interpretatie: ze kan niet opgelegd worden in de gemeenten waar taalfaciliteiten van toepassing zijn.

## 4.2. Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

### » Arrest 267/06, 1 april 2008 (seksuele geaardheid)

“Een nabestaandenuitkering, toegekend in het kader van een beroepspensioenregeling als die van de *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, valt binnen de werkingssfeer van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. Artikel 1 juncto artikel 2 van richtlijn 2000/78 staat in de weg aan een regeling als in het hoofdgeding aan de orde, op grond waarvan de nabestaande partner na het overlijden van zijn levenspartner niet een nabestaandenuitkering ontvangt zoals een nabestaande echtgenoot die zou ontvangen, terwijl naar nationaal recht het levenspartnerschap personen van hetzelfde geslacht in een situatie brengt die wat deze nabestaandenuitkering betreft vergelijkbaar is met die van echtgenoten. Het is aan de nationale rechter om na te gaan of een nabestaande levenspartner in een situatie verkeert die vergelijkbaar is met die van een echtgenoot die de nabestaandenuitkering op grond van de beroepspensioenregeling van de *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* ontvangt.”

### » Arrest 54/07, 10 juli 2008 (etnische afstamming)

“De omstandigheid dat een werkgever (plaatser van garagepoorten) publiekelijk verklaart dat hij geen werknemers van een bepaalde etnische afstamming of van een bepaald ras zal aanwerven, vormt directe discriminatie bij aanwerving in de zin van artikel 2, lid 2, sub a, van richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming, aangezien dergelijke verklaringen voor bepaalde kandidaten een ernstige reden kunnen zijn om niet te solliciteren en dus een beletsel vormen voor hun toegang tot de arbeidsmarkt.

Publieke verklaringen waarmee een werkgever te kennen geeft dat hij in het kader van zijn aanwervingsbeleid geen werknemers van een bepaalde etnische afstamming of van een bepaald ras zal aanwerven, volstaan om het bestaan van een rechtstreeks discriminerend aanwervingsbeleid te vermoeden in de zin van artikel 8, lid 1, van richtlijn 2000/43. Die werkgever dient dan te bewijzen dat het beginsel van gelijke behandeling niet is geschonden. Hij kan dit doen door

aan te tonen dat de praktijk die de onderneming bij aanwerving in feite toepast, niet overeenstemt met die verklaringen. Het staat aan de verwijzende rechter, na te gaan of de verweten feiten vaststaan en te beoordelen of de elementen die de werkgever aanvoert ten betoge dat hij het beginsel van gelijke behandeling niet heeft geschonden, toereikend zijn.

Artikel 15 van richtlijn 2000/43 vereist dat, ook wanneer er geen identificeerbaar slachtoffer is, de op overtreding van de ter uitvoering van deze richtlijn vastgestelde nationale bepalingen gestelde sancties doeltreffend, evenredig en afschrikkend zijn”.

### » Arrest 303/06, 17 juli 2008 (handicap)

Een secretaresse van een advocatenkantoor bevalt van een gehandicapt kind dat bijzondere zorgen vraagt. Haar werkgever neemt een negatieve houding aan door bijvoorbeeld flexibele werkuren te weigeren terwijl andere collega's die wel krijgen, opmerkingen te maken over de toestand van het kind en te dreigen met ontslag. Uiteindelijk stapt de bediende zelf op, maar spant ze een zaak aan voor de arbeidsrechtbank.

“Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep en inzonderheid de artikelen 1 en 2, leden 1 en 2, sub a, ervan moeten aldus worden uitgelegd dat het daarin neergelegde verbod van directe discriminatie niet alleen geldt ten aanzien van personen die zelf gehandicapt zijn. Wanneer een werkgever een werknemer die niet zelf een handicap heeft, minder gunstig behandelt dan een andere werknemer in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld, en wanneer is aangetoond dat de ongunstige behandeling waarvan deze werknemer het slachtoffer is, is gebaseerd op de handicap van zijn kind, waarvan hij de hoofdverzorger is, is een dergelijke behandeling in strijd met het in voornoemd artikel 2, lid 2, sub a, neergelegde verbod van directe discriminatie.

Richtlijn 2000/78 en inzonderheid de artikelen 1 en 2, leden 1 en 3, ervan moeten aldus worden uitgelegd dat het daarin neergelegde verbod van intimidatie niet alleen geldt ten aanzien van personen die zelf gehandicapt zijn. Wanneer wordt aangetoond dat de uit het

ongewenste gedrag voortvloeiende intimidatie van een werknemer die niet zelf gehandicapt is, verband houdt met de handicap van zijn kind, waarvan hij de hoofdverzorger is, is dat gedrag in strijd met het in voornoemd artikel 2, lid 3, neergelegde verbod van intimidatie.”

» **Arrest 427/06, 23 september 2008 (leeftijd)**

“Het gemeenschapsrecht bevat geen verbod van discriminatie op grond van leeftijd waarvan de rechters van de lidstaten de naleving dienen te waarborgen wanneer de mogelijk discriminerende behandeling geen band met het gemeenschapsrecht heeft. Een dergelijke band wordt niet bewerkstelligd door artikel 13 EG en evenmin, in omstandigheden zoals die van het hoofdgeding, door richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, reeds vóór het verstrijken van de aan de betrokken lidstaat voor de uitvoering daarvan gestelde termijn.”

### 4.3. Europees Hof voor de Rechten van de Mens

» **Zaak-E.B. / Frankrijk, 22 januari 2008 (seksuele geaardheid)**

De Franse wetgeving voorziet de mogelijkheid voor alleenstaanden om te adopteren. Bij de procedure van een lesbisch koppel stond hun seksuele geaardheid evenwel centraal en heeft ze geleid tot een negatieve beslissing. Dit houdt een schending in van artikel 14, in samenhang met artikel 8, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).

» **Zaak-Kutlular / Turkije, 29 april 2008 (vrijheid van meningsuiting)**

De eigenaar van een blad werd veroordeeld omdat in een artikel de link gelegd werd tussen het niet dragen van de hoofddoek in een bepaalde streek en de aardbeving die deze streek trof. De natuurramp werd aldus uitgelegd als een goddelijke straf. Een dergelijke mening kan leiden tot obscurantisme, bijgeloof en onverdraagzaamheid maar zet niet aan tot haat tegenover personen die geen deel uitmaken van de geloofsgemeenschap.

» **Zaak-Burder / Verenigd Koninkrijk, 29 april 2008 (burgerlijke staat)**

Twee zussen hebben heel hun leven samengewoond en hebben samen een huis, dat ze in onverdeeldheid bezitten, gebouwd op grond die ze van hun ouders erfd. De zussen menen dat ze gediscrimineerd worden ten aanzien van een heteroseksueel gehuwd koppel en ten aanzien van een homoseksueel koppel dat een partnerschap kan afsluiten. Ze zouden immers bij het overlijden van één van hen meer erfenisrechten moeten betalen dan de voornoemde koppels, hoewel ze op identiek dezelfde wijze samenleven. Het Hof verwerpt de aanklacht: twee zussen hebben een bloedband wat net uitgesloten is in de twee andere situaties. Het gaat dus om twee duidelijk verschillende situaties.

» **Zaak-Petrov / Bulgarije, 22 mei 2008 (burgerlijke staat)**

Een man leeft al jaren ongehuwd samen met een

vrouw en ze hebben samen een kind. Wanneer de man in de gevangenis belandt, wordt hem het recht ontzegd om telefonisch contact te houden met zijn partner. Deze mogelijkheid wordt voorbehouden aan getrouwde koppels. Het Hof meent dat de situatie van het koppel onder het begrip 'gezin' valt en dat geen enkele rechtvaardiging wordt gegeven voor een verschillende behandeling. Er is dus wel degelijk sprake van discriminatie.

» **Zaak-Sampanis en anderen / Griekenland, 5 juni 2008 (etnische afkomst)**

Er stelt zich een probleem bij de inschrijving van Rom kinderen in een lagere school. De houding van de andere ouders is ronduit racistisch, maar het Hof besteedt bijzonder veel aandacht aan de analyse van de houding van de school en de overheid. Het is inderdaad zo dat niet alle verklaringen van Rom ouders overeenstemmen. De school heeft namelijk speciale klasjes ingericht voor de Rom kinderen en roept hiervoor verschillende motieven in. Het Hof besluit dat, ondanks de wil van de school om onderwijs aan te bieden, de inschrijvingsmodaliteiten en het onderbrengen in een bijgebouw van de school, uiteindelijk geleid hebben tot een discriminatie van de kinderen.

In 'Orsus en anderen / Kroatië, dd. 17 juli 2008' komt het Hof tot het besluit dat er geen sprake is van gebrek aan verschaften van onderwijs en discriminatie. Enkel het argument dat de procedure te lang duurde, wordt in overweging genomen.

Het is interessant om deze twee zaken te vergelijken met D.H. en anderen / Tsjechië, dd. 13 november 2007.

» **Zaak-Soulas en anderen / Frankrijk, 10 juli 2008 (vrijheid van meningsuiting)**

De uitgave van een boek 'La colonisation de l'Europe' met als ondertitel 'Discours vrai sur l'immigration et l'islam' leidt tot de veroordeling van de auteurs wegens aanzetten tot haat, geweld of discriminatie op grond van onder meer godsdienst. De auteurs vechten deze veroordeling aan voor het Hof. Het arrest bevat

een grondige analyse van het “aanzetten tot” alsook het afwegen van de vrijheid van meningsuiting en de gevaren van racisme. Het Hof vindt dat de veroordeling geen inbreuk vormt op artikel 10 van het EVRM.

In dezelfde lijn ligt ‘Leroy / France, dd. 2 oktober 2008’, waarbij het Hof een grondige en voorzichtige analyse voert van een cartoon begeleid met een tekst: vier torens die in rook opgaan en “Nous en avons tous révé, Hamas l’a fait”. Het Hof stelt dat er hier terecht een beperking werd opgelegd aan de vrijheid van meningsuiting, aangezien het hier gaat over het ophemelen van terroristische daden.

In ‘Atkan / Turkije, dd. 23 september 2008’, onderstreept het Hof dat een artikel scherp en negatief mag zijn, wat natuurlijk een vijandige ondertoon geeft, maar dat in casu, er geen sprake was van aanzetten tot geweld, gewapend verzet of opstand. Er kan dus geen sprake zijn van hate speech. De zwaarte van de uitgesproken straffen tegen de journaliste worden mee in aanmerking genomen om te besluiten tot een schending van artikel 10 van het EVRM.

» **Zaak-Dogru / Frankrijk en zaak Kervanci / Frankrijk, dd. 4 december 2008 (vrijheid van godsdienst)**

Dit gaat over twee volledig gelijkaardige gevallen in dezelfde school waarbij meisjes een hoofddoek weigeren af te doen in onder andere de turnlessen. Uiteindelijk worden de meisjes van school gestuurd gelet op het wetgevend kader betreffende de Franse ‘laïcité’. Het Hof meent dat de meisjes konden gebruik maken van een mogelijkheid van onderwijs op afstand en dat de school inderdaad de sanctie mocht treffen, gelet op de openbare orde, rechten van derden en de gevaren van het turnen met hoofddoek. Er is dus geen sprake van schending van godsdienst.

# BIJLAGEN







## **Bijlage I: Wetgevende en reglementaire maatregelen ter bestrijding van racisme en raciale discriminaties en/of ter bevordering van de integratie en de maatschappelijke samenhang**

### **Vlaamse Gemeenschap**

Decreet dd. 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid, *BS* 23.09.2008

### **Franse Gemeenschap**

Décret du 12 décembre 2008 relatif à la lutte contre certaines formes de discrimination, *MB* 13.01.2009

### **Waals Gewest**

Décret du 6 novembre 2008 relatif à la lutte contre certaines formes de discrimination, en ce compris la discrimination, entre les femmes et les hommes en matière d'économie, d'emploi et de formation professionnelle, *MB* 19.12.2008

### **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

- » Ordonnantie van 4 september 2008 betreffende de strijd tegen discriminatie en de gelijke behandeling op het vlak van de tewerkstelling, *MB* 16.09.2008
- » Ordonnantie van 4 septembre 2008 ter bevordering van diversiteit en ter bestrijding van discriminatie in het Brussels gewestelijk openbaar ambt, *MB* 16.09.2008
- » Ordonnantie van 4 septembre 2008 ertoe strekkende een diversiteitsbeleid te bewerkstelligen in het Brussels ambtenarenapparaat, *MB* 19.09.2008
- » Ordonnantie van 19 maart 2009 tot wijziging van de ordonnantie van 17 juli 2003 houdende de Brusselse huisvestingscode, *MB* 07.04.2009

## Bijlage 2: Overzicht van de meldpunten racisme en discriminatie

### Meldpunten discriminatie en racisme

- » **Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding**  
Koningsstraat 138 – 1000 Brussel  
02/212 30 00 – 0800/12 800  
www.diversiteit.be  
www.cyberhate.be

- » **Meldpunt Turnhout**  
Stadskantoor  
Campus Blairon 200 – 2300 Turnhout  
014/40 96 34
- » **Meldpunt Westkans**  
Kerkhofstraat 1 – 8200 Brugge  
050/40 73 73

### Lokale meldpunten: alle discriminatiegronden

- » **Meldpunt Antwerpen**  
Sint-Jacobsmarkt 7 – 2000 Antwerpen  
03/292 37 55 – gratis nummer: 0800/94843
- » **Meldpunt Brugge**  
Oostmeers 105 – 8000 Brugge  
050/44 81 11
- » **Meldpunt Genk**  
Stadsplein 1 – 3600 Genk  
089/65 42 49
- » **Meldpunt Gent**  
Hof van Ryhove  
Onderstraat 22 – 9000 Gent  
09/268 21 68
- » **Meldpunt Leuven**  
Prof. Van Overstraetenplein 1 – 3000 Leuven  
016/27 26 00
- » **Meldpunt Mechelen**  
Grote Markt 21 – 2800 Mechelen  
015/29 83 63
- » **Meldpunt Roeselare**  
Sociaal Huis Welwel  
Zuidstraat 17 – 8800 Roeselare  
051/26 21 74
- » **Meldpunt Sint-Niklaas**  
Grote Markt 1 – 9100 Sint-Niklaas  
03/760 91 00

### Meldpunten: seksuele geaardheid

- » **Alliège**  
En Hors-Château 7 – 4000 Liège  
04/223 65 89 – www.alliage.be
- » **Arc-en-Ciel Wallonie**  
Maison Arc-en-ciel de Liège  
En Hors Château 7 – 4000 Liège  
04/222 17 33 – www.arcenciel-wallonie.be
- » **Fédération des associations gays et lesbiennes (FAGL)**  
Rue Marché au Charbon 42 – 1000 Bruxelles  
02/503 59 90 (Maison Arc-en Ciel)
- » **Holebifederatie**  
Kammerstraat 22 – 9000 Gent  
09/223 69 29 – www.holebifederatie.be
- » **Tels Quels**  
Rue Marché au Charbon 81 – 1000 Bruxelles  
02/512 45 87 – www.telsquels.be

### Meldpunten: handicap en gezondheidstoestand

- » **Association francophone d'aide aux Handicapés mentaux (AFRAHM)**  
Avenue Albert Giraud 24 – 1030 Bruxelles  
02/247 60 10 – www.afrahm.be
- » **Altéo**  
Chaussée de Haecht 579 – BP 40 – 1031 Bruxelles  
02/246 42 26 www.alteo-asbl.be

- » **Association socialiste de la personne handicapée**  
Rue Saint-Jean 32-38 – 1000 Bruxelles  
02/515 06 65 – [www.asph.be](http://www.asph.be)
- » **Braille Liga**  
Engelandstraat 57 – 1060 Brussel  
02/533 32 11 – [www.brailleliga.be](http://www.brailleliga.be)
- » **Federatie van Vlaamse dovenorganisaties**  
Stropkaai 38 – 9000 Gent  
09/329 63 36 – [www.fevlado.be](http://www.fevlado.be)
- » **Fédération Francophone des Sourds de Belgique (F.F.S.B.)**  
Rue Van Eyck 11 A/4 – 1050 Bruxelles  
t 02/644 69 01 – f 02/644 68 44  
[www.ffsb.be](http://www.ffsb.be)
- » **Handiplus**  
Jardins de Fontenay – Rue des Champs 67 – 1040 Bruxelles  
02/646 34 76 – [www.handiplus.com](http://www.handiplus.com)
- » **Inclusie Vlaanderen**  
Albert Giraudlaan 24 – 1030 Brussel  
02/247 60 10 – [www.inclusievlaanderen.be](http://www.inclusievlaanderen.be)
- » **Katholieke Vereniging Gehandicapten**  
Arthur Goemaerelei 66 – 2018 Antwerpen  
03/216 29 90 – [www.kvg.be](http://www.kvg.be)
- » **Nationale Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten (NVHVG)**  
Albert Giraudlaan 24 – 1030 Brussel  
02 /247 60 10 – [www.nvhvg.be](http://www.nvhvg.be)
- » **Oeuvre national des aveugles**  
Daillylaan 90-92 – 1030 Brussel  
02/241 65 68 – [www.ona.be](http://www.ona.be)
- » **Sensoa**  
Kipdorpevest 48a – 2000 Antwerpen  
03/238 68 68 – [www.sensoa.be](http://www.sensoa.be)
- » **Vlaamse Federatie Gehandicapten**  
Sint Jansstraat 32-38 – 1000 Brussel  
02/515 02 62 – [www.vfg.be](http://www.vfg.be)

- » **Vlaamse Diabetes Vereniging vzw**  
Ottegemsesteenweg 456 – 9000 Gent  
09/220 05 20 – [www.diabetes-vdv.be](http://www.diabetes-vdv.be)
- » **Vlaamse Liga Tegen Kanker**  
Koningsstraat 217 – 1210 Brussel  
02/227 69 69 – [www.tegenkanker.be](http://www.tegenkanker.be)

### **Meldpunten: racisme en verblijf**

- » **Service local de Charleroi**  
Rue Emile Tumelaire 86 – 6000 Charleroi  
071/30 09 59
- » **Service local de La Louvière**  
Rue de la Loi 22 – 7100 La Louvière  
0479/91 49 44
- » **Service local de Liège**  
Place Xavier Neujean 19b – 4000 Liège  
04/220 01 20
- » **Service local de Mons**  
Avenue du Roi Albert 654 – 7012 Jemappes  
065/88 64 24
- » **Service local de Namur**  
Rue Muzet 22 – 5002 Saint-Servais  
0479/91 49 44
- » **Service local de Tubize**  
Rue de Nivelles 13 – 1480 Tubize  
0479/91 49 44
- » **Service local de Verviers**  
Rue de Rome 17 – 4800 Verviers  
0479/91 49 44

**Meldpunten: werkgelegenheid**» **ABVV – FGTB**

Hoogstraat 42 – 1000 Brussel  
02/552 03 45

» **Actiris**

Loket discriminatie bij aanwerving  
Anspachlaan 65 (1ste verdieping) – 1000 Brussel  
02/505 79 00 – 02/505 78 78

» **ACLVB – CGSLB**

Poincarélaan 72-74 – 1070 Brussel  
02/558 51 50

» **ACV – CSC**

Haachtsesteenweg 579 – 1030 Brussel  
02/508 87 11

**Gelijke kansen man/vrouw**» **Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen**

Ernest Blerotstraat 1 – 1070 Brussel  
02/233 40 27 – <http://igvm-iefh.belgium.be>

## Jaarverslag Discriminatie / Diversiteit 2008

Brussel, juli 2009

Uitgever en auteur:

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding

Koningsstraat 138, 1000 Brussel

t 02 212 30 00

f 02 212 30 30

epost@cntr.be

www.diversiteit.be

Eindredactie: Nadine Brauns, Yves Dario en Eef Peeters

Redactie en bijdragen: Nathalie Denies, Michiel Bonte, Johan Otte, Ingrid Aendenboom, Julia Cakiroglu, Miranda De Mezel, Ann Vanderdonck, Freek Van Severen, Marco Van Haegenborgh, Isabelle Demeester, Véronique Ghesquière, Fatine Daoudi, Michel Vanderkam, Didier Boone, Bart Mondelaers, Sofie D'Hulster, François Deleu, Christian Denys, Patrick De Fopper, Davy Verhard, Edouard Delruelle, Jozef De Witte, François Sant'Angelo, Patrick Charlier, Yves Dario, Manuel Romero, Marieke Arnou, Martin Fortez, Jef Weyns, Séverine De Potter

Externe bijdragen: Ombudsman van de NMBS, Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars, Confederatie van Immobiliënberoepen van België, Nationale Arbeidsraad, Residentie Scheutbos, CIRÉ

Supervisie: Patrick Charlier, Edouard Delruelle en Jozef De Witte

Vertaling: Dice

Grafisch concept en opmaak: d-Artagnan

Druk: Perka (Maldegem)

Fotografie: Bart De Keyser

Met dank aan: Erik Jagers, dienst Logistiek, directiesecretariaat en alle leden van de Raad van Bestuur van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding

Verantwoordelijke uitgever: Jozef De Witte

Ce rapport est aussi disponible en français.

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, op film of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hoe kan u deze publicatie bestellen?

Kostprijs: 12 euro (+ 2,70 euro verzendingskosten)

» U kan deze publicatie bestellen bij de Infoshop van de Kanselarij van de Eerste Minister:

- door overschrijving op het rekeningnummer: 679-2003650-18

- per e-mail: shop@belgium.fgov.be

Vermeld duidelijk 'Jaarverslag Discriminatie / Diversiteit 2008', de gewenste taal en het aantal exemplaren.

» U kan deze publicatie ook afhalen op de Infoshop van de Kanselarij van de Eerste Minister. De

Infoshop is van maandag tot vrijdag doorlopend open van 9 tot 16 uur.

Infoshop Kanselarij van de Eerste Minister

Regentlaan 54, 1000 Brussel

T: 02-514 08 00 – F: 02-512 51 25 – shop@belgium.fgov.be

Deze publicatie kan u ook terugvinden op de website van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding: [www.diversiteit.be](http://www.diversiteit.be).

Deze brochure werd gedrukt op FSC-papier / SGS-COC- 004434 / FSC mixed

